

Trikál József

*

AZ ISTENI SZELLEMISÉG ÚTJAI

TRIKÁL JÓZSEF

AZ ISTERNI
SZELLEMISÉG
ÚTJAI

VÁLTOZATOK EGY TÉMA KÖRÜL

BUDAPEST

A SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT KIADÁSA

Nihil obstat. Dr. Michael Marczell censor Nr. 9744/1942.
Imprimatur. Strigonii, die 5. Dec. 1942. Dr. Joannes uranos, vic, gen.
Stephaneum nyomda Budapest, VIIIL, Szentkirályi-u. 28.
Felelős: ifj. Kohl Ferenc.

I. RÉSZ.

A SZELLEMISÉG ÚTJAI.

A Szentírás tanítja: a Szellem ott zúg, ahol-
akar s nem tudod honnan jön és hová mén. A szel-
lemiség is rejtett helyekről, ismeretlen utakon
érkezik és betölti a teret, kitölti az időt s lefoglalja
az egész életet. mindenkit átsugároz és mindenki
a maga hangszerén zengi a szellemiség dalát. A szó-
nok beszédeiből az új vendég harsog. A költő dalai-
ban az új lélek csendül. Az író műveiben az új lelkis-
ég ölt regény-, dráma- vagy vígjáték alakot. A festő
színekkel ünnepli az új eszményt. A szobrász anyag-
ban, márványban, bronzban örökíti meg az új
lélek hajnalhasadását.

A szellemiség története igazolja állításomat. Minden kornak ismerjük szellemiséget és minden
kor szellemének zászlóhordozói és végül kiműlását. A korszellem megfogamzik, él és kiéli magát. Létbe
hívja ifjú bajnokait, kialakítja vezéralakjait s végül
eltemeti önmagával együtt elhalkuló, elszürkült
képviselőit. A szellem eltűnik, de megmaradnak
nyomai az irodalomban, tudományban, bőlcselet-
ben, az erkölcsi felfogásban, a politikában, a tár-
sadalmi szemléletben és a művészletekben.

A korszakok életvalóságok. S minden korszak,
mint szellemi életvalóság, a korszellem vágyát, esz-
ményét és az évszázadnak eszményét tükrözi a
kultúra és civilizáció egész mezején.

Néhány jellemző példa ezt megvilágítja.

A görög hőskornak ünnepeljük életeszményét, irodalmát, művészetét, zenéjét, nevelését, bölcselétét.

A görög hanyatlás viszont rásüti bélyegét az irodalomra, a művészletekre, a társadalmi életre, a bölcseletre egyaránt.

A római élet minden korszaka is így ölt koronként más és más hatalmi alakot és végül így múlik ki gyengeségen.

A keresztény középkor egészen új életeszményt ragyogtat. Tudomány, művészet, bölcsel, zene» társadalmi berendezés a kereszt jegyében öltének alakot.

A görög-római ember a földi ember szellemiséget, vágyait, erejét, hatalmát és bűneit tárja elénk. A földhöz tapadt ember eszményét hirdeti. A keresztény ember az égi ember földöntúli szellemiségett valósítja meg.

Plató és a kereszténység az ég felé mutatnak. Arisztotelész és a reformáció utáni életeszmény a földre dobbantanak. Hódítsd meg az eget! Mondja az egyik fél. Uralkodjál a földön! Feleli a másik. Amazok megteremtették az égi kultúrát, az eszményi életcsúcsokat. Emezek a földet túrják és mérhetetlen üzleti szellemiséget árasztanak a földre. Az Istenimádást legyőzte az aranyimádás. S a két fél két teljesen ellentétes irányt teremtett a tudományban, a bölcselben, az irodalomban, a művészben, az erkölcsi, a társadalmi és a politikai életben.

Mert, ki mit szeret, azzá lesz. Aki az eget szereti, égi lényé magasztosul. Aki az anyagot szereti; maga is anyaggá durvul.

Új korszellem küszöbén élünk. A szemhatár még nagyon felhős. Régi és új erők tombolnak keresztül-kasul a látómezőn. Csak lassan tisztul a látómező.

Az anyagelvűség háromszázados ólmosszürke felhője ugyan szakadozni kezd; de évszázadok szomorú erősűrűségei, sötét felhői hosszú ideig fognak még az életre ránehezedni. Az életforma még nagyon anyagias.

Az Újkort az anyagelvűség jellemzte. minden anyag! Ez a gondolat diadalmaskodott a tudományban, bölcselőben, irodalomban és művészeteiben. Ahol pedig minden anyag, ott a szabad, teremtő szellemnek nincs helye. Ha előbb a szabad szellem tükrözött az anyag arcán is, ezentúl a gépiesség és a sors bályegzi meg a szabad, alkotó szellem arcát is. Volt idő, mikor az anyag még a szellem hű és engedelmes szolgája. Most a szellem csak az anyag erőinek felfénylése; finom csillogása, így tanítják ezt az anyagiasok!

A reformáció után az angol tudósok és bölcselők is ezt a gondolatot vallották. S ezek a gondolatok a francia szellemet a francia forradalomba taszították. Sőt a világforradalmak bölcsőjét ringatták és ringatják ma is. Nagy ennek a hatása a szellemre!

Minden anyag? kérde az egyszerű polgár. De akkor nincs lélek, nincs Isten, nincs örök élet sem.

Akkor vesszen az egész élet minden tanával, hitével!

Alfréd Musset (1810-1859) annak az anyagelvű kornak izzó hangját így harsogja: Te gazdag, aki elnyomsz engem, csak ember vagy! Te pap, aki vigasztaltál engem, hazudtál...! Pusztuljanak hát a gazdagok! Nekem is jogom van a földi örömkökhöz, mert más ööm nincsen! Enyém a föld, mert üres az ég! Enyém és mindenkié, mert minden ember egyenlő . . . Régen, mikor az elnyomó ezt mondta: Enyém a föld! —: az elnyomott így felelt: — Enyém az ég! De mit féleljen most? mikor nincs ég! (A század gyermekének vallomása 26-27. o.)

Mikor e sorokat írom, az anyagelvű évszázadok szellemiségenek születése, elterpeszkedése, tobzódása, forradalmai, istenkáromlásai, rettenetes viszszaelései a szabadság, egyenlőség és testvériség nevében . . . mind mind elvonulnak lelki szemeim előtt. Ismerem V. Bacont, Locket, Hobbest, Humet. Ismerem Kantot, Fichtét, Schellinget, Hegelt, szóval a forró vérű anyagelvűeket épügy, mint az idealista sipkát viselő, de valóságban szintén anyagelvű német bölcselőket. Azután gondolatban szemlélem a fizika, kémia, élettan anyagelvű tudósait. Akik kimarták a testből a lelket; az égből az Istant; az életből az erkölcsöt; a jogból a tekinthetőt. Szóval ölték, gyilkolták a szellemet s végül Hegel tanaiból megszületett Marx és Marx szülte Lenint és a bolsevizmust.

A rossz fa rossz gyümölcsöt termett. A rossz

gondolatok szétrombolták végül még a rosszat is, a rossz szocializmust is. S e válságos percben csödött mondott az anyagelvűség is.

Miután az anyagelvűséggel és a túlzó idealizmussal minden barátságot megszüntettünk, új nézőpont felé fordulok. Egészen keresztény és egészen fölemelő gondolat felé. Meggyőződésem, hogy az ember nem anyag, tehát a sárszemléletet kiküszöbölgem. De az ember nem is Isten! Vagy csak nem olyan, mint az Isten! Világokat alkotó; minden leromboló és a maga képére újra teremtő hatalom. «Én». Az az Én, amely dölyfösen mondja: a világ csak az Én képzem! Vagy pedig: Én vagyok az egyedüli! Vagy egyedül csak Én vagyok! S nem Én alkalmazkodom a világhoz, hanem a világ alkalmazkodjék hozzám. És nem olyan a világ, amilyen az tőlem függetlenül. A világ tőlem függ és olyan az, amilyennek Én észlelem és látom. Isten — mondja a Biblia — az embert saját képére és hasonlatosságára teremtette. Tévedés, feleli az Én — mert Én teremtem és gondolom Istant és a világot a magam képe szerint. Szinte az ördög szavai csengenek a fülemben: «Olyanok lesztek mint az Isten, jót és gonoszt tudók, ha esztek a fának a gyümölcséből».

Az ember nem sár és nem Isten! Több mint anyag, kevesebb, mint Isten.

Jézus, Sirák fia így jellemzi az embert:

Isten az embert földből teremtette, s a maga képére alkotta...

Felruházta őt a magáéhoz hasonló erővel; s uralmat adott neki mindenek fölött a földön . . .

És adott neki megfontolást és nyelvet, szemet, fület;

Szívet adott nekik a gondolkodásra,
És betöltötte őket bölcs gondolkodással,
A szellem tudásával láttá el őket;
Értelemmel töltötte be szívüket
És megmutatta nekik mi a rossz és mi a jó.
Szemét szívükbe helyezte,
Hogy megmutassa nekik művei nagyságát,
Ők pedig magasztalják a szent nevet,
És dicsekedjenek csodáival,
És beszéljék el művei nagyságát.

Vájjon nem bölcsébbek-e és igazabbak az isteni szavak a «nagy» bölcselők tanainál?

Mért fussunk mi utánuk? Hiszen ha csak harminc év távlatából nézem is műveiket és műveik sorsát, látom, mennyire beporosodtak és idejüket múlták. De a Biblia igéi ma is ragyognak, mint a csillagok!

Tehát e dolgozatomon Isten kinyilatkoztatása vonul végig. A Szentírás bölcsesége az uralkodó eszme és vezető gondolat. Isten értelmével és lélektanával nézem a kérdéseket és elemezem azokat. Hiszen tehetem! Mert Isten az Ő szemét szívünkbe (illetőleg eszünkbe) helyezte, hogy megmutassa nekünk művei nagyságát. Azaz Isten azt akarta, hogy szemeinkkel úgy lássunk minden, mint Ő és eszünkkel és szívünkkel úgy értsünk meg minden,

mint ő. Nem akarja, hogy szemeinkkel csak nézzünk és ne lássunk; eszünkkel éljünk és esztelenkedjünk. Ezt követék el az anyagelvűek és az álidealisták. Ok tévedtek és tanaikkal milliók szellemi és erkölcsi romlását idézték elő.

Mi tudjuk, hogy Isten nem csal meg minket. Igéit bátran és hűséggel követhetjük vezérfonálként.

ELSŐ FEJEZET.

Az anyagelvűség bukása.

Megbukott-e tényleg és miért az anyagelvűség?

Az anyagelvűség azért bukott meg, mert az anyag fogalma, úgy, amint évezredeken át azt gondolták, nem érvényes. Az anyag ma csak jelenség és nem valóság. Amint a párák, a víz, a jég csak a H₂O-nak különböző alakjai, épügy az anyag a fény finom energiájának a szilárd alakja. Amint a jég vízzé, majd gözzé változhat át; épügy minden anyag energiává, fénnyé finomulhat.

Hajdan az atom volt az anyagnak legvégső és oszthatatlan része. Ma az atom is már egy kis világ. A nagy világnak (makrokozmos) végtelen kis ellenképe (mikrokozmos). Söt tükröképe. Mert aki ismeri az atom belső szerkezetét, az előtt feltártul a határtalan nagy világnak belső szerkezete is.

Mert minden atom végtelen kis naprendszer, belsejében őrült mozgással. Az atomnak is van központja, napja, magja. Ezt a magot, napot bizonyos számú pozitív elektronok alkotják. A mag körül ugyanolyan számban bolygók, azaz negatív elektronok iramlanak. Az atomok különbözők és az atomoknak, épügy mint Mendelejev elemeinek, matematikai képletük van. Körülbelül 87 elem atomszerkezetet ismerjük. Legegyszerűbb a hidrogén képlete, 1 pozitív és 1 negatív elektron.

A héliumé 2-2. Az uráné 92-92. Az elektron körülbelül ezerbilliószor kisebb az ismert legkisebb atomnál. Átmérője 10 cm.

Minden: élő és élettelen; minden sejt és atom elektronokból áll. A negatív elektronok 60.000 kilométeres sebességgel keringenek a pozitív mag körül.

A mikrofizikában tehát nincs nyugvás, csak őrült mozgás. Az atomban, ami már a makrófizikához tartozik, minden látszólagos nyugvás dacára, szédületes az örvénylés. Az atom termeszete, legyen az hidrogén vagy sejtatóm, a belső mozgás.

A sejtatóm szerves elektronszerkezete is ugyanolyan természetű mozgást tár föl, mint pl. a szervetlen rézé. Természetesen ezen mozgás mellett a sejtbén még más belülről fakadó életmozgást is tapasztalhatunk. Pl. a virág sejtjében dolgozó mozgás a virágot a sejtből virággá növeszti. De viszont a kristály belsejében is van oly mozgás, amely a szép kristályt kimódolja. Már Aristoteles is megcsodálta a kristályosodás remekművét s azt tanította, hogy ez az élet első kísérlete a szerveződés felé. De a kristály, mint szervetlen valóság, az alaktalan kötől lényegileg nem különbözik, csak mint jelenség hat szebben. S azért mondhatjuk, hogy az élettelen és élő egyaránt az alaktalanságból az alak felé: az egyszerűbből az összetettebb felé lángol föl. A kristály az élettelenek világában az élet felé irányuló törekvés első lépése.

Sok meglepetést tartogat az atomok belső szerkezete. Pl.:

A rézatom képlete pl. 28-28. A 28 negatív elektron az atommaggal (28 pozitív elektron) szilárd kapcsolatot képez. De ezen 28 negatív elektronhoz mint lógós egy 29. is csatlakozik. Mint lógós, mondjam, mert ez a 29. szabadabb és kötetlenebb társ. De ha véletlenül valami külső sérülés folytán a 28. elektron elpusztulna, akkor ez a lógós elektron rögtön helyébe, a zárt sorba ugrik és többé nem kalandozik el.

Ez a jelenség felveté a kérdést, vájjon az elektronok mind zárt rendszerekben működnek-e? Vagy vannak szabadon lebegő elektronok is? Planck azt tanítja, hogy ilyenek vannak. Sőt azt a nézetet is megkockáztatja, hogy ezek a gépies, mechanikus törvényeknek még nincsenek alárendelve. Sőt épp ezek azt bizonyítják, hogy a természetben is nemcsak a gépiesség, hanem bizonyos fokig a szabadság is érvényesül. Planck ennek alapján vallja és bizonyítja a szabadakarat tanát is.

De még tovább is mehetünk! Nagy a valószínűség, hogy az őselemi elektronvilág atomokba szerveződése csak későbbi folyamat. Az ősi kezdet még törvényen kívüli, kaotikus létezési mód, amely csak lassan ölté föl a 87-féle alakot és lassan bontakozott ki az elemek világa. De — mint mondám — az atomokban is a nagy világtani törvények uralkodnak. Ezek a törvények pedig a matematika

nyelvére fordíthatók, tehát szellemi természetűek.
Lényegük a szám!

Másrészt a sejtek puszta elektronszerkezete sem elegendő arra, hogy a növények, állatok és emberek gazdag, színes és csodálatos világát kibontsa. Az élőkben még más törvények is dolgoznak; hiszen élők! Az elektronvilág tehát egyrészt mindenütt egyforma (homogén). Önmagával azonos, másrészt meg mindenütt *más* törvényt, tervszerűséget és célfelé lendülést is varázsol elénk. El egészen a lángésigig. Ki mondhatja, hogy ez a más az anyag ősi birtoka? Az elektronok ősi rejtett képessége? Ellenkezőleg az elektronok világa csak az az ősi tartály, amelyből a bölcs terv, a törvény és az előrelátó célszerűség merít és alakít, hogy a homályból a fénybe; a láthatatlanságból látható megjelenésbe, az eredetből a célba szökjék, kezdve a hidrogéntől a lángésigig.

Ez a három: terv, törvény és célszerűség akár mint vezető eszme (idea directrice), akár mint dominánsok (Reinke), akár mint raciones primordiales (Szent Ágoston), úgy különböznek egymástól, mint az anyag és az alak. A világ ősi atomja az elektronvilág egy; de ebből az egyből más más formavilág bontakozik ki az ásványban, növényben és az állatban. Ezen ősi, elemi világnak szerkezete ma már ismert s nyilvánvaló, hogy sem az atomok, sem a kristályok, sem a növények, sem az állatok világa, sem az ember szellemi világa nemcsak ebből az ősomból szökik a létbe. Az élet, a lélek és a

szellem gazdag világának testetlen mintái az anyagban öltének ugyan testet, de nemcsak az anyag képességeiből születnek. Azt mondják, a ruha teszi az embert. Tévedés! A ruha csak külsőt ad, de a lényeget, a belsőt nem a ruha szüli. Korunk egy materialista orvosa egy szép napon ráeszmélt ezen igazságra és így beszél: «Tudni kell, hogy az ember egyetlen egy sejtből származik. Ennek a sejtnek a fele a férfi, a másik fele a nő ivarsejtjéből tevődik össze. Ebben a kettős egy sejtbén örökli az ember a szüleinek minden tulajdonságát. Ez bizony hatalmas csoda és ma még teljesen érthetetlenek azok az *erők*, amelyek ezt a sejtet *mozgatják*? Érthetetlenek, mert az anyag szerkezetének mai fölfogása eléggé el tudja képzeli ezt a működést. Az elképzelés alapja az, hogy az atomban milliónyi (?) elektron és proton kering egy centrális mag körül, mégpedig másodpercenként 60.000 kilométeres sebességgel.» De az erőt, amely belülről és célszerűen mozgatja, a materialista a legutóbbi időkig sem észlelte. A materialista bizony csak elektronrt és őrült sebességet látott. Az *erőket*, amelyek ezt az elektronvilágot a maguk sebességeivel bizonyos tervek, célszerűségek és törvények szerint mozgatják és belőlük a szakadatlanul munkában levő teremtés bájos világát kibontják, ezeket a létbontó erőket a materialista bizony az atomokban magukban nem is láthatja. Ezek az erők más természetű és más hatóerejű lényiségek. Ezeket az erőket csak a szellemiség hívei észlelik és dicsőítik.

És ezek örülnek, hogy a századokon keresztül istenített anyag végül levetette álarcát és megmutatta az igazi arcát. De ez az arc nem szellemi arc, csak a szellem arcának a fátyola, külső burka. Korunk legsátánibb materialistája, Haeckel is élete végén ráeszmélt ezen igazságra. Az «Atomseele» c. munkájában már az atomokba is lelket lehelt. Az egyik végletből a másikba esett s azt tanította, hogy minden lélek. De megbánta-e halálos ágyán azt a sok lelki romlást, amelyeket milliós példányszámban megjelent művei a társadalomban s föleg az ifjúság lelkében okoztak. Az első világháború végén kirobbant német istentelen kommunista mozgalom az ő és munkatársai gondolataiból táplálkozott. Söt a német ateizmus minden formája is az ő nevéhez tapad. Művei ma értékellenékké váltak, de bűnei tovább élnek.

Lehet-e gondolat agy nélkül?

Az anyagelvű tudós igen szüklátókörű gondolkodó. A tudósok ugyanis, ha szaktudósok, természetüknél fogva is egyoldalúak, egy nézőpontból-szemlézők és ítélezők. A szaktudósnak ugyanis rátermettsége és elhivatottsága jelöli ki működési helyét, körét és jellegét. Természete belülről összetönösen hívja a kutatás bizonyos mezejére és e mezőn szívvél-lélekkel dolgozik. minden egyéb csak másodsorban érdekli s épp azért könnyen, meggondolás nélkül mások tekintélyének vonzás-körébe kerül. Föleg a közszellem, a korszellem

bölcseleti iránya hat rá, mert aki a korszellemmel halad, azt a korszellem hátára veszi és magasra emeli. Aki viszont a korszellem ellen küzd, azt a korszellem leteríti mint pld. Lamarckot és az ágostoni rendi Mendel Gergelyt Darwin előnyére. Pedig ma Darwin neve és tekintélye a tudósok szemében is nagyon aláhanyatlott, mert a materializmus csillaga is leáldozott.

Az anyagelvű tudósok, amennyiben az anyaggal foglalkoztak, nagyszerű eredményeket mutattak föl. Ők tárták föl szemeink előtt az anyag rejtélyeit és természetét. A mechanika, fizika, kémia és élettan gazdag ismeretekkel ékesítették szellemünket. Sajnos, a mechanikus a mechanika gépies és változhatatlan elveit rákényszerítette a fizikára, pedig a fizikai jelenségek nem oly feltétlenül gépiesek, mint pl. a csillagászati jelenségek. A fizika megint a kémiát igyekezett leigázni, pedig a kémia jelenségei még kevésbbé gépiesek. A kémia pedig az élettant igyekezett megfosztani saját különleges tulajdonságaitól és az életet egyszerűen a vegyi jelenségek sorába illesztette. Az élettan végül ránehezedett a lélektanra és a lelki élet egészen sajátos tüneteinek elszikkasztotta, vagy körülmetélte úgy, hogy a lelki jelenségek elvesztették eredeti természetüket. Szóval az alacsonyabb rangú tudomány lerágta a magasabb rangú homlokáról a babért és a maga szintjére torzította. Csoda-e, ha ezeknek a megcsonkításoknak az lett a vége, hogy a szellem a tudomány kerebéből egészen kirekedt, mint önálló lény számüze-

tett s az anyagelvűség vakmerően és vakon azt hirdette, hogy az anyag egyedül minden. Az anyag az alapelve mindennek. minden az anyagban és az anyag révén kezdődik és végződik s az anyagon kívül más a mindenben nincsen. A lélek, vagy a szellem is, tehát csak az anyagnak a váladéka s az agyvelő bénulásával a gondolat is megáll és kialszik minden szellemi élet.

Milyen egyszerű és milyen szemfényvesztő ez az okoskodás! Egyszerű, mert hiszen ezen tant a leggyöngébb ész is felfogja és szentül hiszi, hogy meg is érti. Szemfényvesztő, mert a nagy szellemi mélységeket, amelyeket a gyönge ész tagad, nem is sejtí s annál kevésbé igyekszik azokat megérteni. De nem is törödik velük.

Pedig néhány egyszerű ellenvetés is zavarba hozza az anyagelvűt

Felteszem pl. a kérdést, honnan nyeri az anyag az életet? Ha az anyagelvű azt feleli: az élet az anyagból sugárzik ki, akkor bevallja, hogy az élet az anyagba van bezárva s onnan lángol föl. Más szóval az élet több és más, mint az anyag. Sőt azt is el kell neki fogadnia, hogy ez az anyagba zárt élet, mint magasabbrendű erő belülről szervezi az anyagot és virágosztja ki az anyagi világ ragyogó színpompás lényiségeit. Tehát az anyagon kívül elfogad egy más tényezőt, más teremtő erőt is.

Ha pedig az anyagelvű azt vallja, hogy az élet az anyagba kívülről sugárzott be, mint életcsira, akkor is velünk tart, mert akkor is azt tanítja, hogy

az anyag egyedül nem minden s föleg, hogy az élet nem az anyag egyszerű váladéka.

Ebből az elgondolásból ismét két más eszme csillan ki.

Látom az anyagot és az életet, mint két egymásba kapcsolódó tényezőt: alakító és alakuló valóságot. Ki kezdi a csírázást, a növekedést és melyik hajtja végre a formálás művészetét?

Talán az anyag? De a fizika azt tanítja, hogy a fizikai anyag önmagában véve szükségképen tétlen és mozdulatlan valami. A tehetségtelen zord törvénye uralkodik rajta. Az anyag csak vágy az alak után. Tehát az anyag nem lehet a kezdő! De ha mégis elfogadjuk ezt a szinte lehetetlen álláspontot és valljuk, hogy az anyag a kezdő, az ösztökkelő, akkor meglehetősen valószínű, hogy az élet és az élet formáló művészete egykor az anyaggal együtt ki fog pusztulni, ki fog aludni.

De, ha ellenkezőleg, az élet teremtő ereje a minden fejlődés kezdete, mozgatója és célhoz irányítója, akkor ez a szellemiség nemcsak mindig ural-kodni fog az anyagon, sőt ellenkezőleg, minden-áron fönntartani igyekszik majd az anyag külső alakját is, és ha mégis ez a fáradt anyag részeire bomlik, nem rántja magával a szellemet is. A szellem tovább folytatja majd pályafutását és hivatását.

A Szentírás is ezt mondja, ezt tanítja. Kezdetben vala az Ige! Az Eszme, az Ige a gondolat ősi forrása és az Igével együtt a gondolat az úr, a kezdet es nem az anyag.

Ebből pedig az következik: bárhol is a természetben zsendüljön csak egy moszat, mozogjon egy protozoa, felfigyeljen egy állat, vagy gondolkodjék a legprimitívebb ember, ott mindenütt a gondolat, az ige, az eszme ölt testet és szervez magának testi alakot. A testetlen életformák lényegüknek és jövő hivatásuknak megfelelőleg építik föl szerveiket az anyagból és csak annyi és olyan szervet alkotnak maguknak, amennyire és aminőre szükségük van hivatásuk betöltésére. Szerveik az ő szerszámaik; életszükségleteik számára.

Ebből következik, hogy a Gondolat, az Ige, mondhatjuk az Igével átsugárzott természet már a legmagasabb állatok és az ember megjelenése előtt is sokkal értelmesebb volt, mint akár mi és megvalósította már a növények, a halak, a gyíkfélék, a hüllők, a madarak és főleg a rovarok világában azon csodálatos találmányok nagyrészét, amelyek rajongásba ejtenek ma is bennünket. Volt-e a mérhetetlen távolban, a homályos múltban a gondolatnak, eszmének agya? A létbontó életcsira, entelecheia nem maga teremtette-e meg magának minden azt, ami csak lépcsője és hágcsója volt a felfejlődésben a növénynek és állatnak egyaránt? És csak annyit teremtett, amennyire szüksége volt. S az agyat is csak akkor szervezte meg, amikor már arra volt szüksége. Tehát a növényvilág faunáiban és flóráiban még nem, csak azután!

Nyilvánvaló tehát, hogy a teremtés kezdetén, mikor Isten örök gondolatai térbe és időbe léptek,

ezek a teremtő formák csak fokozatosan bontották ki az anyagból és a szükség szerint szöttek ki testi szerveiket és csak legvégül az agyat. Tehát nem az agy előzte meg az észszerűséget, hanem az észszerűség az agyat, mint a gondolkodás művészeteinek szövőszékét és bámulatos berendezésű gépezetét.

Ezt a csodálatos észszerűséget az anyagelvű tudós a növény- és az állatvilágban az ösztön javára írja. De igazán mélyesen foglalkozik-e ő az ösztönnel? Hiszen, ha nyitott szemmel és villámló ésszel nézne az ösztönök szépségét, bölcseségét, sőt tudományát, soha nem kételkednénk a lélek létezésében. Sohasem vallaná az anyagelvűséget. Az ösztön oly csodás működő erő!

Nem feladatom e helyen a növények úgynevezett intelligenciájával foglalkozni, Maeterlinck rágogó tollával nem vetélkedem. De rámutatók mégis arra a nagy ügyességre, amellyel ők mindenütt a földtől fölszabadulni és a teret legyőzni igyekeznek. Nagyrészük oly fortélyokra, szerkezetekre, kelepcékre, számítgatásokra támaszkodnak, amelyek a mechanika, a ballisztika (repülés) terén számunkra is bölcs tanácsokat adnak. A jávorfa légsavarja, a hárs külső szírom levelei, a gyermekláncfű siklókészüléke, a kutyatej pattogója, a balzsamuborka fröcskölő körtéje, a gyapjúfű horogcskái és ezer más váratlan és meglepő szerkezet nem ejtenek-e bámulatba? Mert azt lehet mondani, hogy nincs mag, amely ki nem talált volna valami

teljesen neki megfelelő módot, hogy megszökjék szülei árnyékából és új teret ne hódítson meg magának.

Ha az ember művész szemmel nézi a mezőiségeket, a kerteket és a virágüzleteket, bámulattal telik el, mily és hányféle pazar és színes képzelőerő sugárzik feléje és mily kellemesen vidítja föl szemünket, lelkünket a tarkaság káprázata.

És ha a bogarakat, az alsóbb és a felsőbbrendű állatokat vizsgáljuk, ugyanaz a bölcs, józan és tanulságos okosság és szellemesség lep meg bennünket. Az ember szeme szeretettel mereng el az élet gazdagáán, színein, lelemeényességén és meghatottan simul az ész is annak annyi bájos, kedves, erős vagy gyenge képeihez. Visszavarázsolja magát azokba a történetelőtti időkbe, azokba a tölünk oly iszonyatosnak képzelt éjszakába és elhagyatottságba, amelyekben valaha az élet kis és nagy példányai csírázni, alakulni és kifejlődni kezdtek. De ne csodálkozzunk ezen, mert az igazi élet és minden teremtő ész csak a csöndben dolgozik. Emlékezzünk csak mi is azokra a csöndes percekre, mikor gyötrődő, lángolni vágyódó lelkünkbén minden apró rejttet doleg, vagy igazság föltárul. Mikor az alvó igazságok hirtelen fölébrednek. Az alkotó csönd ihletéseit és termékeny pillanatait nem lehet elfeledni és csak azok ismerik a békés és villamos-sággal teli érlelő csend boldog perceit, akik annak reszkető és fölrázó szikrázását, a szellemi megtermékenyülés áldott perceit át meg átélik.

Mély, nagyon mély vizeken nyugszik a minden-napi élet vékony héja. Ezen héj fölött lebegünk gondtalan és meggondolatlan elméleteinkkel, fel-tevéseinkkel és korcs gondolatainkkal. Sejtelmünk sincs arról, hogy a vékony és síkos héj alatt mily fenséges életigazságok, észt tágító törvények és erők pihennek. De ha a héj mögé nem nézünk, akkor vakok maradunk. Ám eljön az áldott pillanat, amikor lelkünk szemei megnyílnak és a belülről felfénylő fény mellett ráeszmélünk az igazságokra.

Boeme Jakabról olvasom, hogy egy alkalommal lelki szemei átvilágították a körülötte fekvő termé-szete és minden fűszálat, virágot, fát, bogarat és állatot belülről, a maga benső fényénél és életláng-jában szemlélt. A test mögött a csírázó, a levelet és ágakat fakasztó, virágokat bontó növénylelkeket és az állatokat mozgató állatlekeket ismerte meg. Az egész minden-ség lefátyolozódott és köpeny nélkül meredt eléje.

így van ez a korok szellemi életében is. Az anyagelvűség csak az élet külső, merev héját szem-léli és a kárpitok mögé nem lát. A szellem, a lélek mozgató idegszálai kiesnek látóköréből. De eljön egyszer az a pillanat, mikor a lélek érzékszerveink közreműködése nélkül is megpillantja és meg-ragadja a minden élő bensejében működő titokza-tos életlelket és benső kapcsolatban, szeretetteljes egyesülésben tárol föl előtte a minden belülről mozgató és céljához vezető lélekélet. Es míg eddig csak az anyag jelenségeit szemléltük, ezentúl fel-

fedezzük az anyagi jelenségek pereme alatt a lélek életének hullámzó, éneklő és örömteljes működéseit. Az anyagelvűség így homályba szürkül! Az anyag és az agy vastag rétege mögött felfénylik a lelki erők villanó, teremtő élete. S az erők pezsgő és villamos működése mögött pedig a bennük lüktető és működéseiket irányító, szabályozó és szikrázó lelkiség.

MÁSODIK FEJEZET.

A lélek vonalán.

Vannak századok, amikor a lélek szinte elalszik és szinte senki sem nyugtalankodik miatta. Sőt az élet is, az emberek is, minden nap életüket úgy rendezik be, mintha lelkük sem volna. Az elméleti anyagelvűséget követi a gyakorlati anyagelvűség. Az élet elanyagiasodása, elszellemtelenedése. így éltünk mi az újkor századaiban. De ha természettudományos anyagelméletünk leáldozik, a szellem napjának is föl kell virradnia. Nemcsak a külső természetben kell felismernünk a lelket, magunknak is át kell szellemesednünk. Mert mennél jobban föllángol az életben a szellem, annál több lelkiség sugárzik kívülről is belénk. Mennél jobb lélevezetők (anténák) vagyunk, annál több lelkiséget fogunk föl. Tagadhatatlan, hogy ma a tudomány is a lelkiség útjára lépett, de az irodalom, a művészet, az erkölcsiség és az egész élet csak lassan és álmossan hagyja el a megszokott anyagias életvonalát. A szellemiség híveinek életét még mindig nem hatotta át az új szellem és új irányzat. Azért észleljük mindenütt az életben is az erkölcsiség mélypontját. Azért oly gyönge az őszinte szellemi föllángolás minden téren. A kereszteny, a nemzeti és az eszményi élet csak pislog! Csak látszat! Pedig

bizony életünk minden megnyilvánulásában a léleknek kellene uralkodnia és tündökölnie.

Új nézőpontból kellene talán kiindulnunk a tudomány s főleg a lelkiség tudományának ápolásában.

Szókratész óta zeng a jelszó: Ismerd meg tenmagadat. Az Úr Jézus azt mondta: Bennetek van Isten országa! Szent Ágoston pedig: Istant és a lelket akarom ismerni és más semmit. Az indus bölcsek századokon keresztül Tagoréval harsonázták: «mi indusok azt tartjuk az élet főcéljának, hogy az ember keresse önlelke legmélyebb mélységeit, amelyek egyúttal a legmagasabb magasságok is. S ha ezt elérte, akkor egyúttal az élet legfőbb viga- szát is megtalálta».

Boldogság és béke a lélek legfőbb kincse. E kincs után vágyódik minden kor és minden ember. De megtalálhatja-e az, aki a lelkét nem ismeri? Söt nem is akarja megismerni? A lélekről a lélektan nyújt arcképet. De hová torzult az elmúlt századokban a lélektan és mily torz és gyerekes képet adott a lélekről! Az anyagelvűség lélektana csak bitorolta a lélektan nevét. Hiszen csak az érzékszervekhez, az anyaghöz, a testhez legszorosabban fűződő lelki jelenségeket rajzolta meg. Esze ágában sem volt a lélek magvához férközni és a test nélkül is élő szellem legsajátosabb képességeit, erőit, működéseit, szellemiségenek testtől is független titkos működéseit feltárni. Az idők járása azonban a lélektan körül is megfordult. Sajnos, a hivatásos lélek-

búvárok is még mindig a régi úton haladnak. Vagyis csak kívülről nézik a lelket. Az érzékek és érzetek peremén fürkésznek. A lélek mély tengerrébe nem tudnak alászállni. Az új lélektannak pedig, mint az élettannak, szintén a lélek középpontjából kellene elindulnia. De hol van a lélek központja?

A lét Lelke.

Napsugaras szemeinkkel csak kis részét szemléljük a mindeniségek. Ha szemeink a kozmikus sugarak iránt volnának érzékenyek, ezt az egész világot máskép látnók. Mélyebben és szélesebben fogná át tekintetünk a mindeniséget. így hát csak részben és nem színültig telt igazságokban szólal-tatjuk meg a természetet. Csoda-e, ha tévedhetünk? Talán a színigazság volna az ész legnagyobb csodája. A teljes tudás emberfölötti kívánság. Olyanok lennének, mint az istenek.

De ezért ne panaszkodjunk. Értelmünk fénye megfelel helyzetünknek a természetben. Korlátolt hivatásunkat így is pontosan betölthetjük. Titkok közepében maradunk ugyan, de a lét sejtett titkai csak rugalmassá, feszültté teszik életünket. Talán épp ez a feszültség a mi boldogságunk forrása. Izgatottá teszi életünket, delejes munkára serkenti eszünket; a titkok hajszolói maradunk.

Titok az atom, titok a sejt. Titok az atomok benső törvényszerűsége és szervezkedési vágya; titok a sejt belülről alakító lelke. Titok az ösztön

a növényben és az állatban; titok az érzékek, az ész és a végételenbe lángoló értelem célkitűzése.

De legnagyobb titok, hogy honnan minden mindez a titok? Honnan az eredet és hová vezet a vége? Honnan a létezés és hol a létezés torkolata? Honnan a végesség és hol oldódik föl minden végesség? Mindez nagy titok! S minden arra ösztönöz, hogy keressem az eredetet és keressem a véget. Keressem a kezet, amely ide helyezett és keressem a keblet, amelynek ölén majd megpihenek.

Sem én, sem minden egyéb lény, nem magától ugrott a térbe és az időbe. S ha egyszer már minden itt van, nem maga szabja meg, hol és hogyan jut céljához.

Föltételes lény itt minden; föltételes megállóhely mindenki számára ez a föld. Mert sem a születésem, sem elmúlásom nincs a magam hatalmában. Függök a térben és az időben valakitől és függni fogok az örökkévalóságban is létem okától. Én is és minden, ami csak van, esetleges, mulandó és függeteg.

Létezem! De hogyan létezem? Az idő partjára tettek ki. Az idő gyermeké vagyok. És minden ugyanilyen: ásvány, növény és állat. minden időben keletkezett és időben lép majd le a lét színpadáról minden. De hová?

Ki az, aki mindennek kezdete és mindennek a vége?

Mindennek a kezdete az, aki így szól:

— Én vagyok, aki vagyok.

Máskép: Én a Lét vagyok.

És ki az, aki mindennek a vége?

— Én a Kezdet és a Vég vagyok. Alfa és Omega.

És ha még pontosabb feleletet vársz: «Benne élünk, mozgunk és vagyunk».

Más szóval:

«Minden öáltala, Övele és Öbenne lett.» (Szent Pál.)

Végtelen mély és nagy szavak. Akire ráillenek, az meg a legnagyobb titok. Ezt a titkot ember fől nem méri. Egyedül a tenger ismeri a tenger mélységét; egyedül a tér ismeri a teret, egyedül a Lét ismeri a létet. Aki a Létet ismerné, az maga is a Lét volna. Magyarul: Isten!

Évezredek bölcsel elmélkedtek lehunyt szemekkel és lángoló lélekkel a Lét titkairól. S gyönyörű igazságokat harsonáztak. De mégis azt vallották, hogy e titok fényénél minden tudás csak tudatlanság. Sötétség, «Ö Minden.» Ki mérhetné föl ésszel a Mindent. Ki mérhetné azt föl, aki mindennek a lelke, gyökere, hordozója és gondozója?

Merész lépés, de az ihletett lelkű Apostol igyekezett a Lét lelkét megközelíteni. Szent Pál szavai: minden öáltala, övele és öbenne lett, isteni sugallatból erednek. Szent Jánost szintén a Lélek sugalmazta. «Kezdetben vala az Ige s az Ige Isten-nél vala és Isten vala az Ige.» S Szent János szava már az ész látását felfényesíti és az ész kezdi megérteni a titkot. A bölcs Boetius pedig így festi a Létet: indeterminabilis vitae tota simul et perfecta

possessio. Azaz: a Lét mérhetetlen élet és örök ifjúság. Mindig ugyanaz a végtelen. Isten tehát a Lét. Még pedig öntudatos és nem öntudatlan Lét. Az Ige fénylik Benne, mert az Ige öröktől Istennél vala és vele egylényegű. Végtelen, mint Isten. Amit az Ige gondol, az öröktől fogva való és az benne öröktől fogva él. Ásvány, növény, állat és ember, mint gondolatok, az Ige örök gondolatai és benne öröktől fogva élnek. Mert ami itt az időben a földön csak lett, az benne öröktől élét vala (quod factum est, in ipso vita erat). Aminek időben és térben testet vagy lelket adott, vagy adni fog, az benne, a Létbén, mind a végtelenség hajnalától fogva élt és élni fog.

Mily csodálatos magaslatról nézzük immár a. mindeniséget! A Lét tehát a Kezdet és a Vég! A Létbén gyökeredzik minden. Az igés, az öntudatos és minden tudó Létbén, Istenben. Mindennek eljön az ideje. Egyszer minden kilép (exit, mondja Szent Tamás) a térbe és időbe, azaz testet ölt és megjeleníti az Ige eszméit. Kilép minden a Létből, mert a Lét mindeneknek ősi fészke s az Ige, mindeneknek nagy művésze. A Szeretet pedig a sugárzó jóságát, kincseit szétosztó Szeretet, a Szentlélek mindenek a megelevenítője. Szent János közli az Ige szavait, amelyek napnál világosabbak és fényesebbek és a legfenségesebb titkokat megvilágítók: «Ama napon majd belátjátok, hogy én (az Ige) az Atyámban (a Létbén vagyok), ti meg én bennem, én pedig tibennetek.

Az Úr Jézus e szavakkal kinyilatkoztatja: hogy a mindenek kezdete és vége, a Lét, a szerető Lét: Atya!

Kinyilatkoztatja, hogy ő, az Ige az Atyában van.

Kinyilatkoztatja, hogy ti emberek és mindenki és minden énben nem vagytok és én, az Ige, tibennetek és mindenben.

Ahol csak igazat, jót és szépet lelsz, az mind az Igétől nyerte szépségét, igazságát és jóságát, mert minden az Ő eszméje és minden eszme Ő. Es minden csak addig igaz, addig jó és addig szép, amíg az Ige sugárzik át rajta. Erre buzdít is mindeneket:

«Maradjatok bennem és én bennetek. Aki énben nem marad és én őbenne, az bőségesen terem. Ha berniem maradtok és az én igéim bennetek, kérhettek minden, amit csak akartok és meglesz nektek».

Az élet útjai azonban nehezek. Ki igazodik el a bűnös élet útjain? Ki marad meg végig az igazságban?

«Majd ha eljön az igazságnak Lelke, meg fog benneteket tanítani minden igazságra. Ő nem magától fog beszálni, hanem azt fogja elmondani, amit hall és kijelenti nektek a jövendőt. Ő majd megdicsőít engem, mert az enyémből kap és azt hirdeti nektek. minden pedig, ami az Atyámé, az enyém is. Ezért mondottam, hogy az enyémből kap és azt hirdeti nektek.»

Bámulatos szavak. Világosan megértjük, hogy

az Atya és a Fiú egy örök gondolat, egy örök szellemiség; a Lélek pedig a jó Atya és az engedelmes Fiú szellemi, isteni világának szétsugárzója. Hiszen a Szentlélek az Atyától és a Fiútól ered. A pünkösdi tüzes nyelvek is a tüzes Szentlélek felvilágosító, megszentelő működésének jelképei. Azé a Léleké, aki egy a Fiúval és egy az Atyával.

Minden idők teológusai lelke előtt ezek a szavak lebegnek, mikor az emberi lélek magasságait és mélységeit fényre hozni és feltárnai igyekeznek. A lélekbúvárok is, ha a lelket a lélek mélységeiből és nem múló jelenségeiből óhajtják elemezni, magyarázni és titkait feltárnai, ezen kijelentésekhez forduljanak. Ezek a szavak a léleklátás fényművei és megvilágosítói.

Ámde ezek a szavak főleg mély bepillantást nyújtanak a lét Lelke és a létezők lelke közötti benső összefüggésekbe. Hiszen nemcsak az embernek, sőt azt mondhatnám, mindennek van lelke. Vájjon az ember művei nem a lélek alkotásai és szellemiségeinek hordozói-e? Nem a művész lelke él-e benne nük? És a természetben minden atom, ásvány, növény, állat nem egy-egy jellegzetes külső vagy belső szépség, erő vagy célszerűség tükrözöje-e? A világ összes lényeiről pedig azt mondjuk: természet, vagy mindenisége. Es ha a létezőket így akár egyenként, akár együtt gondolom, látom, hogy mindegyiknek gyökere egy másban van, léteiben mástól ered és másra szorul, tehát kölcsönös és mélyiséges függést árul el minden e létrrendben.

S ez a függés, ez a rátámaszkodás utal arra a támaszra, arra a gyökérre, amely minden hordoz, de amelyet semmi más nem hordoz, mert magában gyökeredzik. Mint Szent Pál oly szépen mondja: «a gyökér hordoz téged és nem te a gyökeret». Nem te hordozod a gyökeret, sőt az egész világ sem hordozza a Lét gyökerét, ellenkezőleg mindennek gyökere és hordozója a Lét. A magában gyökeredző és magát a világban kinyilatkoztató és kifejező Lét. Ez a Lét ad mindennek létezést, erőt, ihletet és működést. Felbonthatatlan és megszakíthatatlan szálak fűznek mindenhoz. Mint a venyigék a tóhoz, a gyökérhez, úgy szövődünk a Léthez, hogy virágozzunk, kiteljesedjünk és gyümölcsözzünk. A Lét a bölcsőnk, a Lét életterünk és a Lét egykor nyugvóhelyünk. Alfa és Omega!

A Lét dajkál, hordoz és fejleszt tehát minden. Mindennek Ő a Lelke. Ezt a nagy léttani igazságot kell imádságos lélekkel magunkban öntudatra hoznunk, elmélyítenünk és minden nagy és kis tetteinkben vagy gondolatszikráinkban kifejeznünk. Mindennek keblében, szívében Ő a Lélek. Főleg az ember lelkében, szentélyében Ő az isteni szikra.

Ha ez az igazság bennünk nemcsak virágos szózat, hanem mélységes meggyőződés, akkor fénylek föl lelkünkben, mennyire igaza van Szent Ágostonnak: csak Istant és a lelket akarom ismerni, mást semmit. Mert ha ismerem Istant és a lelket és kettőnek legbensőbb kapcsolatát, akkor kinyílnak testi és lelti szemeink és a tudósok és bölcsék nehéz

kételei egyszerre megoldódnak. A gondolkodástan, az ismeretelmélet, a lénytan, a világta, a lélektan, a társadalom és jogbölcslet mind, mind kitártják lelküket és tisztán látunk ott, ahol a tagadás, a vaksi homály nem lát.

A létezők rendjében tehát a világító fény az isteni Lét ismerete és szeretetteljes átkarolása. Aki a mérhetetlen Élet és Lét szívében mint édes otthonában pihen, annak lelke fényárban úszik és ihletet és belső megvilágítást nyer. Az megéli, mi is az isteni lélektan? Mi is az a titkos fény, amely cikázik, villámlik, fénylik jámbor és áhítatos pillanataimban. Megéli, mikép dördül be lelkem süket csöndjében: én vagyok a vitis mistica, a titokzatos felvilágosító és lélekderítő fény. «A te világosságod» és a «te üdvösséged». Salus tua ego sum.

A lélek szikrája.

A Lét Isten. A Lét minden. A Lét mindenkinél boldog birtokosa és ura. Ő ölel át minden! Ő virágoszt ki minden. Ő sarjaszt, dajkál, nevel és vezet céljához minden. minden benne van és semmi sincs kívüle. minden tőle van és senki semmit sem ad neki. «Benne élünk, mozgunk és vagyunk.» Minden a tenyerében hordoz, «őáltala, Ővele és őbenne él minden.»

Az anyagelvfiség Isten helyébe az anyagot illesztette. Vallotta: az anyagban élünk mozgunk és vagyunk. minden az anyag hordoz méhében.

Az anyag által, az anyaggal és az anyagban él minden. Milyen tévedés!

Ma az anyagon túl vagyunk. A rest, a tehetetlen, a magában mozdulatlan anyag szétfoszlott és az örökké mozgó, ragyogó energiák világává finomodott. Energia tölti be a teret. Energia sugároz át minden, de az energia világa is korlátolt, működése kiszámítható, hatása véges. Ismerjük természetét és tudjuk, hogy csodás törvények irányítják, szövik-fonják és szabályozzák működését. Az energiák mögött őrködik az örök tervszerűség, törvény-szerűség és az előre látó és irányító célszerűség: Isten sző a szövőszéken.

Az energia is a Lét remekműve és terveinek egyik megvalósítója.

Lelki szemeinket tehát az energia nem varázsolja el. Az nem Isten! De tudjuk, hogy az energiából szövi és bontja ki a Lét az egész látható és láthatatlan természetet.

A szellemiséget, a lelket is a Lét méhe hordozza. A lélek azonban nemcsak energia. Több az energiánál. Az energia nem él és nincsenek lelki, szellemi képességei. De az energia finom és hajlékony eszköze a léleknek. A lélek is vágyik a külső megjelenés után s az energia is vágyik a szép alakban való megjelenés után. A növény, állat, ember lelke testetlen valóságok, de az energiában testi megjelenést nyerhetnek. Az energia lágy és a lélek alkatát befogadni és kifejezni alkalmas valóság. Micsoda finom szál pl. az életcsira a fogamzás pillanatában. S mikép

gyarapszik az a láthatatlan csira és mikép fejlődik a lélek építő művészetinek hatása alatt virággá, állattá vagy emberré.

De a fogamzás előtt a lélek is, az energia is, a Lét ölében pihenek. Onnan villannak ki és egyesülnek. A lélek a testbe, a test a lélekbe olvad. Ez az élet kezdete! Es az élet ilyen kezdete mindenféle életnek a bölcsője. Az első élő sejtbe már be volt írva minden élő életterve, törvénye és jövője. Az élők alapterve egy! Fejlődése is egy! A Lét pedig nem hagyja el műveit, mert szereti övéit. De a Lét gyermeke sem szökhet el a Lét birodalmából, mert a Léten kívül nincs más Léttér! Nincs más erő, amely hordoz és föntart minden.

A bölcselők ezt a szoros kapcsot a Lét és a lények között igyekeztek szemléletessé is tenni. De maradjunk csak az embernél.

Plató szerint a lélek valaha Isten birodalmában látott és tanult meg minden. A lélek azonban, sajnos, vágyódott az anyagi élet után, és az anyagba hullott. így kezdődött a földi élete. A vastag anyag lassan elhomályosította a lelket, de mégis, amit itt a földön tud, azt mind a régi emlékezetből tudja. Eszébe jut neki itt a földön is sok minden (de nem minden), amit valaha Isten közelében észlelt és tudott. Plató tehát meg nem ismer szerves kapcsolatot a lélek és a test között.

Arisztotelész is azt hiszi, hogy az ember igazi szelleme nincs szerves kapcsolatban a törzzsel. Csak külsőleg társult a lélekhez, de többet tud, mint a

lélek, sőt halhatatlan is. Azt azonban nem mondja meg, honnan került a szellem az ember állagába? Honnan ered ez a kedves tanító és világot hódító vendég?

A jó Jézus tanított meg, hogy a Szentlélek minden életláng és szeretet forrása. minden szellemiség szellemi központja.

A jó Jézus tanított meg tehát, hogy lelkünk Lelke is a Szentlélek. Ha az Atyát, mint Létünk alapját és Igéjét az Úr Jézust, igazán szeretjük, akkor mi ettől az Alaptól és ettől az Igétől soha el nem szakadunk és ők sem szakadnak el tölünk. Velük összeforunk és lelkünkkel, a Szentlélekkel legbensőbben egyesülünk. Es így a Szentlélek a mi tanítónk, fel világosítónk, sugalmazónk és vigasztalónk.

Ezt a ragyogó gondolatot hangsúlyozta Szent Pál is és szüntelen lelkünk elé varázsolta a Szentlélek működését bennünk. Pld., mikor mondja: Maga a Szentlélek tesz tanúságot lelkünknek, hogy Isten fiai vagyunk. Szent János is úgy evangéliumában, mint szeretetre buzdító leveleiben azt harsogta: «hogy Isten legyen mindenben minden».

Es a keresztény, jámbor és ihletett misztikusok ezt a szent nászt a lélek és a Szentlélek között úgy rajzolták meg, hogy a Szentlélek a lélek «szikrájában» forr össze a lélekkal. Ott tanítja, ihletét és sugalmazza a lelket. Mennél jobban behatol a lélek saját erőibe, mélységeibe, szikrájába, annál elevenebben érzi, hallja és élvezи a Szentlélek melegét, tanítását és kegyelemteljes jóságát.

Azért tanította Szent Ágoston: menjünk be a lelkünkbe, ott rejlik minden igazság. Ott fénylek föl minden titokzatosság. Azért dolgozta ki Szent Bernát és a középkori cisztercita iskola az Istennel való egyesülés technikáját (via purgativa, via illuminative, via unitivá), hogy megtanuljunk Istennel egyesülni.

A skolasztika századaiban nemcsak az egyetemeken tanították az isteni tudományt, hanem a szerzetesek a zárdák csendes celláiban is hallgatták magát a Szentlelket a kontempláció boldog pillanataiban. Az iskolákban kinyílottak a testi szemek és fülek; a cellákban pedig a lelki szemek és fülek és élvezték a Szentlélek boldogító tanítását, sőt az elragadtatás édes pillanataiban megízlelték a túlvilági élet boldogságát, észt fényesítő igazságait.

Azok a jámbor tudósok tehát a lélek mélyiségeiből bogozták ki a lélek titkait és tudományát. Ok a lélektan igazi mesterei! Nem az érzékszerveken kezdték; nem onnan indultak ki, hanem a lélek középpontjába, szellemiségének szikrájába szálltak alá és onnan hozták föl gyöngyeiket. Ma azt mondánok: ők ott, a lélek mélyén kulcs helyzetet foglaltak el és belülről néztek kifelé. A Szentlélek fényénél haladtak felfelé. Úgy mint Szent Pál tanítja: «Mert a Lélek minden átkutat, még Isten mélyeséges titkait is. Mert ki az az ember, aki tudná, mi lakik az emberben, hacsak nem a lélek, amely benne él. így azt sem ismeri senki, ami Istené, csak az Isten Lelke. Mi pedig nem e világ lelkét

nyertük, hanem azt a Lelket, mely Istenről van, hogy megtudjuk, mit adott nekünk az Isten. És erről is beszélünk, nem az emberi bölcseség betanult szavaival, hanem a Lélek tanítása szerint. Lelkieket lelkiekkel magyarázva. Az érzéki ember azonban nem fogja föl, ami az Isten Lelkétől származik, mert az balgaság neki, és nem képes azt megérteni, mivel azt lelkiképpen kell megítélni. A lelki ember ellenben minden megítél, míg őt senki sem ítéli meg. Mert ki fogta föl az Úr értelmét, hogy őt oktassa? Mi azonban Krisztus értelmével bírunk.» (Kor. 1. 2. 10-16.)

Kétféle tehát az ember: lelki és testi!

A testi, az érzéki ember csak azt ismeri, ami értékei alá esik. S minden érzéki szerint ítélt meg. Még saját lelkébe sem képes behatolni, mert csak a lelki ember tudja megítélni saját lelkét.

A lelki ember azonban tudja, mi laktak őbenne, mert a lélek, mely benne él, tud mindenöt és a lelki embert saját lelke oktatja ki. Sőt a lelki ember azt is ismeri, ami Istené, mert Isten lelke világosítja őt föl, hogy mit adott nekünk Isten? Ő a «Lélek zálogát hordozza magában».

A lelki ember is ismeri érzékeit, természetes lelki képességeit. Használja is azokat. Hiszen arra valók, hogy a világ külső alakját és a lélek külső arcát velük megismerje.

De a lelki ember szellemi ember is. Két világ küszöbén áll: az anyagi és a szellemi világ küszöbén és ő nemcsak lélek, hanem szellem is. Az anya-

gias világ csúcsa és a szellemi lények kistestvére. Tehát nemcsak érzéki, hanem szellemi erőkkel is rendelkezik. Nemcsak érzéki, hanem szellemi igazságokat is megismer. S ha majdan kilép testi kötelekéből, mint szellem látja majd szellemtestvéreit. A földön nem? Igen, a földön is, ha «magán kívül» és elragadtatásban kinyílnak szellemi szemei, mint pld. Szent Pálnak. De erről később!

Az iskolás lélekbűvárok csak az érzéki ember szellemtanával foglalkoznak s azért csak részben ismerik meg az embert. A misztikusok az egész embert, még pedig szellemiségek világító szíkrájából, a Szentlélekből igyekeznek megismerni. Ők komolyan vették, sőt meg is élték az isteni szavakat, hogy szellemünkben a Szentlélek az isteni láng; Ő szellemünk édes vendége és tanítója. Es azt is komolyan vették, hogy szellemünk egyedül és önmagában is többet tud, mint az érzékeimbe burkolt lélek és szellemünk sok mindenre megtanít, ha testi vastag burokja mögé nézünk.

Ott, ahol a lélek szíkrája izzik, ott a Szentlélek is és ott van a szellemi embernek is az iskolája.

Ott él a tér és idő keretein kívül! Ott él az örök igazságok boldog szemlélésében és a Szentlélek sugárfényében. Ott él az örökkévalóságban már itt a földön is. Ott látja igazán, hogy «Isten mindenben minden».

Nem csodálatos-e, hogy ma már sokan naivságnak, vagy valami exotikus tannak képzelik az elragadtatás állapotát?

Vagy elfogadjuk az elragadtatást s akkor a lelki élet megrajzolásában és tudományában elsőrangú helyet adunk neki. Vagy nem fogadjuk el, akkor lelki öncsonkítást követünk el és csak töredékes lélekrajzot nyújtunk.

Ilyen töredékes lélekrajzok a mai lélektanok mind. A skolasztika elhanyagolásával homályba borul a jámbor és kegyelemteljes misztika is. Leg-följebb a zárdák magányában lángolt föl itt-ott az Istenkel való egyesülés boldogsága. Mikor pedig 1879 óta a skolasztika fellendült, a misztika is talált ugyan működőkre, de csak mintegy a lélektantól elszakadva. Mert a lélektan tudósai, sőt a dogmatikusok is sokszor, nem élnek és gondolkodnak már a lélek szíkrájának fényében és melegében. Nézzük tehát ezt a kérdést.

Szellemi énünk magaslatai.

Egy dolog fontos, mondja a misztikus hajlamú Novalis: transcendentalis Énünk keresése. Más szóval: szellemi énünk keresése és feltárása.

Ez az az Én, amelyet a szellem majd akkor él meg, ha testétől szabadon, függetlenül eszmélődik és egészen önmagába mélyed és élvez. Amíg szellemünk a testbe befalazva fejti ki működését, nehézkes. A test láncait nyögi. Az érzéki világ jármában robotol. Oly munkát végez, amely csak az idő és a tér számára fontos és kívül esik az örökévalóságon. Pedig a szellem élettere a végtelen, az időtlen és nem a véges és a mulandó. Hej, de mikor a leg-

szárnyalóbb lángésznek is kell szolgai és természete ellenes munkát végeznie!

Amikor a lélek csak érzéki lélek, tevékeny, szinte állati életet él és állatias a lélektana is. Mikor ellenben szellemisége csúcsaira lángol, lélektana a tiszta szellemek lélektanával és Istennel ölelkezik össze. Avagy a tiszta szellemek nem nyernek-e folytonos fényeket Istenből? Nem Isten lényegében látnak-e és nemesednek-e? És az emberi szellem is midőn a jelenségek világából kivillantja az örököt, az időtlenet és a térfölötti eszmemagot, nem Isten szemeivel néz-e? «Isten fényében látjuk a fényeket», mondja a zsoltáros.

Ez a magas szellemiségű Én kezdetben alacsonyan, szinte a föld fölött röpülve kezdi meg szárnyalását, majd később a leghidegebb szellemi sziklacsúcsok magasságáig emelkedik. S végül peddig isteni látomásokban dicsőül meg, ha Isten kegyelme elragadtatásba emeli.

Igen, a lélek alacsonyan kezdi repülését. A földön él, de a földön is isteni életet él. Miben áll ez az isteni élet? Nehéz rá a felelet. A dolgok mind, mint eszmék, eredetileg mind Isten örök lényegében éltek. Igen, éltek! Mert «minden, amit Isten teremtett, mondja Szent János, az Istenben valaha élet volt». minden az isteni lét teljéből lépett ki az idő és a tér kapuin keresztül a természetbe. A testetlen örök eszmék csak itt öltöttek ideiglenes testet. Sikerült, vagy kevésbé sikeresztet!

Az érzéki szem is láthatja ezeket a testet öltött

eszméket. Látja most már mint ásványokat, növényeket, állatokat és embereket. De tévedek, mert már ez a felosztás is több mint érzéki tapasztalat. A szellem mondja ki e fogalmakat: ásvány, növény, állat, ember. S mennél mélyebbre lát a szellem a testekben, annál többet ért alattuk. Annál jobban belát a külső burok jelenségei mögé és szemében annál tisztábban fényesedik föl a burokba zárt lényeg, eszmemag, mint isteni gondolat, ige. Pld. a víz a szem számára színtelen folyékony test. A ké mikus, tudós szemében már H_2O , vagyis két rész Hydrogénnek és egy rész Oxigénnek a vegyülete. Az atomista tudós már azt is megmondja, milyen elektronokból áll a Hydrogen és milyenekből az Oxigén. A még mélyebbre látó tudós még magasabb összefüggéseket és finomabb lényiségeket észlel. Ami az érzéki, állati szemléletben csak színtelen, átlátszó, folyékony, üdítő, ízetlen folyadék, az a szellem műhelyében, a szellem látó és észlelő szer veinek működése folytán, gazdag igazságok kin ccesszekrénye, így születnek meg elménkbe az érzékkiség tapasztalataitól megfosztott, testetlen, időtlen, térfölötti fogalmak, eszmék, mint Isten örök eszméinek tükrözései, vetületei a szellem tükrében.

Mikor fogalmakat alkotunk, szellemünk serényen elemez és össze összetesz. Sző és fon a szövő székénél. Közbe-közbe ítéleteket is összeszű.

Az ítéletek szintén szellemi alkotások. Testetlen, időtlen, térfölötti gondolatlények. A mulandóság,

a jelenségek ágyából emeljük ki az ítéleteket és olyan érvényre és értékekre emeljük azokat, amilyenek azok Isten lelkében. Ha azt mondjam: a víz egészséges ital, akkor a vizet Isten elméjével gondolom. Mert a vizet Isten ilyennek teremtette az ember számára. Vagy ha azt a törvényt mondjam ki, amely a víznek mint góznek a működését rögzíti meg, akkor is, túl az érzékek kellemes vagy kellemetlen tapasztalatain, a góz lényegéből eredő, örök időre szóló és mindenütt érvényes törvényt fejezek ki. Ez a törvény önmagában akkor is érvényes, ha esetleg minden víz kiszárad a földön. Az eszmék és a törvények örökkel fennállnak. Tér és idő fölöttiek!

Vagy ha következtetést vonok le kellemes, vagy kellemetlen élményekből, akkor is ily egyetemes érvényű ítéletet alkotok. Pl. néhány gomba mérgez.

Ily szellemi munkát öntudatlanul is végzünk, mert ilyen a szellemünk természete. Az ősember találmányai, a véső, a balta, stb. szintén a szellem művei. És ma is minden felfedezés a haladó és magát kinyilatkoztató szellem műve. Tapasztalataink a földmívelés, ipar, kereskedelem, stb., stb. terén; az igazság, a jóság és a szépség alkotásai; a vallás, az erkölcs és a társadalmi élet különböző formái, a magát kiteljesítő és megtestesítő szellem fényei és sugárzásai.

A szellem azonban nemcsak a külső világ felfedezője, hanem saját legmélyebb mivoltának is a megszólaltatója. A külső világ meghódítása, meg-

értése és kincses titkainak feltárása nagy feladat, de a léleké még nehezebb. S ki tudja, melyik téren gazdagodtunk jobban: a természetben-e, vagy lélekben-e? Hajlom a felfogásra, hogy az oly sokszor föllépő anyagelvű fölfogás gátlásai miatt szellemi létünk fölfedezése és megismerése még mindig kezdetleges és kevés. Az anyagelvűség eredménye, nem tagadom, a mechanika, a fizika, a kémia, az élettan tudományainak óriási fellendülése. De minden tudományok nem gazdagodtak volna egy csöppet sem, ha az anyag mögött nem a szellem dolgozik. Hiszen a mechanika (pld. a titokzatos gravitáció) tiszta matematika. A fizika is azóta hódít, amióta matematika. És vájjon a matematika nem a testtől független szellem remekműve-e? A kémikus az elemeket és a vegyületeket szintén matematikai nyelven, képletekben nevezi meg és ez az elnevezés nem anyagtól független értelmi összefüggés képlete-e? Az élettant az anyagelvű a kémiára szeretné leegyszerűsíteni, de ez annyit jelent, hogy az életet nem tudja kifejezni. H_2O -ból tudok vizet összeállítani mesterségesen is, de életet fakasztó tojást kémiai alkatrészektől nem tudok összeszerkeszteni. Az élet több, mint az alkatrészek összesége. Az életcsira anyagtalan, testetlen lényiség. Ereje anyagfölényes, mert, ahol csak megjelenik, azonnal munka alá veszi az anyagot, elfinomítja és a maga testetlen mivoltát az anyaggal is kifejezésre juttatja. Az élettel irányítja később is a meglevenedett anyagban a fizikai és a kémiai folyama-

tokát és kibontja belőle azokat a szerveket, amelyek segítségével itt, a természetben, létezését biztosíthatja. Az életcsira a lélek (növényi, állati, vagy emberi) és a lélek a test belülről építő mestere. Mennél tökéletesebb a lélek, annál tökéletesebb és szervezettebb a teste is. Végül a szellem kiépíti az ember testét is, amely a legtökéletesebb gép, a szellem legtökéletesebb műszere. Ez a test egyrészt a szellem szerszáma, amellyel gondolatait és akaratát megvalósítja, — másrészt felfogó készülék (antenna), amellyel a külső hatásokat befogadja. A testi gépezeitnek van füle, szeme, orra, szája, tapintó kezei és készülékei. Ezek a szervek nem maguk látnak, hallanak, szagolnak, ízlelnek és tapintanak. Hanem a szellem lát vele, hall vele, szagol vele stb. Miután e géprészeken működése korlátolt és az idegek feszültségereje sem határtalan, azért a szellem a szem erejét szemüveggel, távcsővel, mikroszkóppal, sőt televízióval is szinte a végtelenbe igyekszik kitágítani. A fül hallását telefonnal, rádióval, mikrofonnal erősíti. Sőt a szagló, ízlelő és tapintó szervit is gyakorlással elfinomítja.

Milyen tehát a szellem működése legragyogóbb magaslatajn?

Nyilvánvaló, hogy a szellem a dolgokról le-sugárzó érzéki képekkel, színekkel, hangokkal, szagokkal, ízekkel, tapintásokkal még nem elég-szik meg. A szellem legfinomabb műszere, vagy képessége az intellectus, ész, ami annyit jelent mint

intuslegere, olvasni tudni a dolgok bensejében és meglátni ott (évidére), a dolgok lényegét. Az érzékek röpke, pillanatról pillanatra változó jelenségeket ragadnak meg, az ész ellenben azt keresi, ami tér és idő fölötti: a lényeg, az isteni eszme, és az észben is megfogamzó (conceptus) fogalom, ige.

Az anyagelvű lélektan csak bitorolta a lélektan nevét, mert csak valójában az érzékekhez és az anyagi állapotokhoz legszorosabban fűző lelki jelenségeket tudta megoldani. Ilyen volt a pszichofizika és a pszichofiziológia, a fizikai és az élettani lélektan. A mi lélektanunk ezek fölött épül föl és épp azért a transcendentalis lélektan, a szellem legkiválóbb működéseinek rajza és tükré.

A mi lélektanunk képes a világot belülről is megismerni és nemcsak kívülről. Erős arra, hogy a szerves és a szervetlen világ mélységeiben ragyogó teremtő szellem eszméit meglássa (évidére) és teljes bizonyossággal felismerje és megszólaltassa (evidentia).

A mi lélektanunk — mondottam — Isten lélektanával ölelkezik és isteni. A mi szellemünk ugyanis azért isteni, mert fogékony az isteni időtlen eszmék iránt. Képes azokat az örök eszméket a dolgokban megfogni és az isteni igét (verbum) a saját igéjével (conceptus) visszatükrözni.

Képes mindenre azért, mert az emberi szellem Isten akaratából valamikép minden. «*Anima quod-dammodo est omnia*, mondja Szent Tamás (de Ver. q. 2. a. 2.) A tiszta szellemek minden Isten-

ben látnak. Az ember szellege pedig, mint kisebb-rangú szellem, a lényegeket a dolgokban látja. A dolgokban pedig azért látja, mert arra képes, az ő dolgok lényegébe is besugárzó és látó szeme! Viszont a dolgok is olyanok, hogy a szellem azok benső kincseit meglesheti és a szellem síkjára felemelheti. «*Res natae sunt, ut de eis veras aestimationes faciamus.*» A dolgok olyanok, hogy azokról igaz becslést szerezhetünk, mondja ismét Szent Tamás. Ezt a gondolatot más alakban így fejezhetjük ki. A léleknek is és a dolgoknak is van benső formájuk. Ezek úgy illenek egymásba, mint a kulcs a zárba. A kettő között formai összhang (konformitász) alapvető összhang és egymásrautaltság van s azért a szellem képes felnyitni a dolgok kincsesládását. és ott megtalálja a dolgok eszmemagját, a bennük szunnyadó isteni eszmét. Isten lelkének életkincsei pedig az eszmék az isteni eredetű léleken mint tükrben a tükr finomsága szerint tökéletesen vagy tökéletlenül tükröződhettek. Mikor pedig a tükrkép megjelenik, akkor mondjuk, hogy a lélek «szíkrájában» az Ige eszméje megszületik; az igazság az öntudatban felfényesedik, az isteni Ige eszméje az emberi szellem igéjévé fogamzik (*conceptus = fogamzás = idea fogalom*). Ezt a titokzatos szellemfogamzást és születést a középkori misztikus bölcselők lelkesen ünneplik s mint az Ige örök születését az emberi szellem lényegében, szíkrájában magasztalják. Szent Tamást is megragadja ez a nagy titok, az Igének a

szikrában való megfogamzása, sőt azt mondja, hogy ezen szellemi ige a szívből is fakadó ige, bár ajkunkkal mondjuk is ki azt (et dicitur verbum cordis significatum verbo vocis 1. qu. 27. a. 1.).

Az isteni pszichológia magaslatáról tehát az ember színes szellemi élete az isteni és az emberi szellemi összeműködésnek az eredménye. Más szóval az ember szellemének alkotásai az Isten teremtő lelkében élő és a világba kivetített eszméknek és értékeknek a vetületei, visszatükröződései.

Ezen isteni szellemi élet kezdete a fogalom és csúcsa a lángész gazdag és sokszínű szellemi megnyilvánulása. De legyen kicsiny vagy nagy ez a szellemi alkotás, főjellemvonása, hogy időtlen és törtelen; változhatatlan és örök. Mert minden szellemi alkotás a lényeget vágy feltární; a lények pedig változhatatlanok, szükségszerűek és örökök, mint maguk a szellemek.

Nyilvánvaló, hogy a mi isteni lélektanunk kizára a kételkedő rendszereket; az idénél alanyi nézeteket, a relativitás alapgondolatait. Meggyőződésünk, hogy az ész hivatása a színig telt igazságok ki-módolása.

Szellemi énünk virágai.

A szellemi Én tehát nem engedi magát megcsalatni a külvilág változékony és röpke képeitől. Ámde belső világunk tünékeny és tüneményszerű vágyai, érzelmei és akaratmozzanatai sem tévesztik

öt meg. Hisz érzelmeink és akarásaink alatt személyes ösztönök is lappangnak; jó és rosszhiszemű indítások is bizzseregnek.

A külvilág röpke képei mögött a szellem az állandó és változatlan lényegeket rögzíti meg. A belső világ ingatag, ösztönszerű élményeiből pedig az igazságnak, a jóságnak, a szépnek örök és időtlen szabályait, törvényeit szűri le. Mert nemcsak a külső világ hódol törvényeknek, hanem az érzelmeknek és akaratelhatározásoknak a világa is. Nemcsak mechanikai, fizikai stb. törvények uralkodnak a világban, hanem erkölcsi törvények és esztétikai igazságok is.

Gorgiastól Nietzscheig akadtak gondolkodók, akik minden törvényt, minden igazságot tagadtak és a feltétlen nihilizmust hirdették. Semmi sem igaz, semmi sem szép és semmi sem feltétlen jó. Ők az erkölcsi világban is a tökéletes mulandóság és a szakadatlan változás tanának a hirdetői. minden igaz; minden jó és megengedett; minden időleges. Bevallott nem tudás, lelki sötétség, elhallgatás, üreség, kétségbreesett céltalan küszködés, elszántság (ka kell a legvégsőkig) és a «semmin» való megnyugvás, szóval az elméleti és az erkölcsi semmi, nihilizmus, az ö eszük meggyőződése és szívük alaphangulata. Nem Heidegger, hanem M. Stirner mondta ki a XIX. század közepén: «Ich hab mein' Sach auf Nichts gestellt». Dolgomat a semmire alapítottam.

A szellemi Én ezzel szemben az örök és «zöldelő»

jelenben él. Nála az idő csak logikai egymásután és nem az értékek benső elmúlása és hervadása. Nem tagadja meg az örök zöldelő életet, sőt a zöldelő jelenben éli meg az időtlen jóságot, az örököt. A szellemi Én látja az erkölcsi életet. Előtte fejlődik és rendeződik s szinte magától alakul ki az élet. A gondolkodó nem léphet közbe; a gondolkodó itt nem mozgat, inkább csak megállapít, mint olyan, aki minden későn érkezik. A szellemi Én nem a kísérletező biológus vagy a tapogató lélekbúvár képében szemlél. Ő örök eszméket és értékeket mint látomásokat figyel és nem külső, jelentéktelen röpke elváltozásokat. Az élet telve van tarkasággal és zűrzavarral. Jóval, rosszal! Az anyagelvű lélekbúvár épp ezekre van csak hangolva, biológus barátjával együtt, s azért hajlandók ők csak a káoszt, a zűrzavart észlelni és megrögzíteni. A szellemi Én ellenben az erkölcsi zűrzavar mögött elsősorban igazságokat és tévelyeket, tökéletesést és tökéletlenséget észlel és látja, hogy a tökéletlenség és a tévely az életfolyamból magából rakódott le.

Igen, magából az életfolyamból! Mert az életfolyam iszapot is hord magával és van olyan szem, amely csak az iszapot látja és nem színtiszta vizet, amelynek az iszap csak járuléka és nem lényege. A szellemi Én épp azért nem az iszapra, hanem a tiszta folyam igazságára, örökzöld lényegére veti kutató tekintetét. S amint az érzéki képek mögött meglátja az eszmét és a lényeget, *épúgy az élet*

erkölcsi iszapja mögött is megállapítja az igazi jóságot, az erkölcsöt és a jóságnak és az erkölcsnek örököket, időtlen eszméit, törvényeit, szabályait és virágait. Igen, a jóság és az erkölcs; a jó és a rossz nem plátói vagy gorgiaszi találmányok és alkotások, hanem az élésnek magának a javai és virágai, illetőleg zavarai és betegségei. Mielőtt Plató vagy Arisztotelész megírták erkölcsi gondolataikat, etikájukat és rendszerbe foglalták az értelmi és az erkölcsi erényeket, ezek az egyéneken és a társadalomban már virultak és azokat az egyének és a társadalom arcáról olvasták le. Tehát nemcsak a dolgok belső alapvázái, eszméi, lényegei tárgyilagosak és «örök jelent» kifejezők, szóval igazsághordozók, hanem a jóság, a tökéletesség is, ha igazi jóság és tökéletesség, az örökök zöldelő jelennek a harsonásai. A jó az, amit mindenki szeret, úgy határoz-ták meg a jó lényegét. Az igazi jót csak a gyökeresen rossz tagadja. Azért nemcsak az eszme, az igazság, hanem az erkölcs és a jóság is magából az életfolyamból alakul és fejlődik ki és mind a kettő úgy jelenik meg előttünk, mint oly hatalom, amely elismerést és engedelmességet követel. Velük szemben szinte tehetetlenek vagyunk, mert tetszésünk-től függetlenek. Ez vagy az véthat a gondolkodás törvénye ellen és nem ismeri föl az eszmét, a lényeget; ez vagy az esetleg vétkezik az erkölcs és a jó ellen, de a tévedés és a bűn nem semmisítik meg, nem érvénytelenítik sem a gondolkodás, sem az erkölcsiség törvényeinek örökök értékét. Közös jel-

lemező vonásuk az örökk és zöldelő jelen, a feltétlen és tőlünk független érvényesség.

Ha már most azt kérdezzük, vájjon az eszmék és az igazságok-e szellemi Énünk igazi virágai, vagy inkább az erkölcsi jóság, szépség és tökéletes-ség-e? Válaszom: a jóság, a szépség és a tökéletes-ség! Eszméi az ördögnek és minden gonosz észnek vannak; de igazán jó, szent és szép csak a jó Isten. Es Isten is elsősorban azt mondja: legyetek jók és tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok is tökéletes.

Szellemi énünk legszebb virágai tehát a jóság, a szépség és a tökéletesség. Egyéniségünkre fényt, ragyogást és megbecsülést ezek az értékek sugárza-nak. minden egyéni báj, hódító erő belőlük ragyognak.

Szellemiségeink ezen magaslatán régi értékeink, megállapításaink is új színt, fényt és értelmet nyer-nek. Besugározza azokat az a jóság, szépség és töké-letesség, melynek fényforrása a jó Isten, öntu-datra hozza őket az a szellem, amely e fényforrás-nál belülről új világosságot, ítélo erőt és kegyelem-teljes szívet nyer.

Új ragyogású régi értékeink pedig: az ember, a lélek, az én, az igazság, erkölcs s végül maga a jóságok és értékek végtelen forrása: Isten. Ezen értéken épül föl szellemiségeink és ezeket akarjuk most újra szemlélni az isteni lélektan fényében.

Szellemi értékeink Isten fényében.

Az imént említett szellemi értékeink alkotják a szellemi világ *here* egészét. A tengely Isten. A legfőbb jóság. minden jóság úgy sugárzik ki belőle, amint a kerék küllői. Es e küllők peremén helyezkednek el az összes többi értékek, amelyeket csak szeretünk, becsülünk és művelünk, mint másod-sorban nevelő, életet fejlesztő erőket.

A tengely a vita mistica (Szent Bonaventura képe), a misztikus tő, amelyből a szőlővesszők fakadnak és a tő ízét, zamatát, éltető nedvét a többi életértékekbe és minden lénybe közvetítik. Az isteni lélektan így gondolkodik és a tengely, az isteni tő és isteni fényforrás mellett kérdei: mi az ember, a lélek, az én, a személyisége, az igazság, az erkölcs s végül az Isten?

a) *Az ember.*

Az ember Isten ama remek alkotása, akinek szívében Isten szeme fénylik. Isten szemével nézi az egész anyagi és szellemi világot. És azért tudja Isten értelme szerint öntudatra hozni és megismerni az egész látható és esetleg Isten kegyelméből a láthatatlan világot. Az ember eszében és szívében Isten fényével átsugározva igazságra született. A Szentírás tanítja, hogy az ember Isten képmása s a kinyilatkoztatás fényében élő keresztény pedig vallja, hogy Isten képmása hűséges az Ő példány-

képéhez és úgy akarja az igazságot megismerni, amint Isten látja. Az ember lelke tehát nemcsak testet éltető elv, hanem isteni szikra is és Isten tüzes lelkének felfogója (antennája). Az állati és és növényi lélek csak éltető elv, de nem isteni szikra, nem «az isteni természet részese», nem «Isten magja», mint Szent Péter és Szent János levelekben mondják. Az isteni szikra az embert a természet fölé emeli. Az ember olyasmit is jelent, ami magasabb, mint a természet; végtelenbe tör, mindenben túl, aminek tér- és időíze van. Csakis az ilyen ember lelkében fogamzanak meg a dolgok eszméi, testetlen lényegei. Csak ilyen emberben fénylenek föl a mindeniséget átfogó és át- és átszövő igazságok: a minden céljához irányító törvények és a mindeniséget erőteljesen ábrázoló világtervezek. Az ember a maga lényegében tehát szellemi ember is, nemes ember, a ragyogó, nyers és anyagi természetnek boldog látója és emberi nyelven megszólaltatója. A keresztény szellemiség mesterei szemében az ember, mivel a lélek bizonyos értelemben minden, a nagy világ erőinek (makrokozmosz) kisebbített képmása és birtokosa. Az ember is magába zárt világ (mikrokozmosz). Ez nem üres szókép (frázis). Hiszen tényleg minden ember önmagán (vagy önmaga talpán) álló, eredeti, mélységeiből élő és belső törvények szerint elrendezkedő világ. Önmagában is csodálatos. Nagysága a külső dísz, a külső pótlás (rang, állás, tekintély, birtok) útján belső mivoltában mit sem nyer. Ő csak

egy úton emelkedhetik, ha jelszava: igazán légy ember! Lelki ember!

A *lélek*, természetesen, a csodák csodája. Magnum mysterium, mint maga az Isten. Eckehart szerint: a lélek isteni és szellemi mennyország, kinek csodás mélységeiben Isten a maga tökéletes műveit titokzatosan véghezviszi. Istenem! mily szédítő magasról és mily még szédítőbb mélységekből nézték és vázolták a lélekszellem képét jámbor bölcselőink és misztikusaink! «A lélek Isten nyugvóhelye.» A lélek, «vár» «erősség», «magasztos érzelmek tűzhelye». A lélek, mint már említtettem, a természetes és a szellemi világ küszöbe, confinium mundi materialis et spirituális (Szent Tamás). A lélekbe átsugárzik a természet, a lélek pedig erőivel besugárzik a természetbe. A lélek törvényeket szab az anyagnak; az anyagvilág rugói, mozgatói, törvényei pedig testetlen gondolatokba szöknek a lélekben. Az anyag megszépül, a lélek pedig megtermékenyül. Az anyag úgy jelenik meg a lélekben, amint Isten eszméjében testetlenül él, a lélek pedig úgy alakítja az anyagot, amint Isten gondolatai őt ösztönzik. Az ember révén Isten örök testetlen gondolatai térben és időben kiterjednek; viszont a tér és idő kereteiben megtestesült világ az ember lelkében isteni gondolatokká, eszmékké finomodnak. Nem Isten képmása-e az ember? És a lélek nem mennyország-e? Az isteni eszmék, a lényegek, igazságok, törvények, világtervezek és célok kincsesháza. Az Istenben élő szellemi világ

az emberi szellemben tükröződik. Isten az örök szellemiség ősi fészke, a természet a megtestesítője, a szellem végül a feltároja és megszólaltatója.

b) *Az Én.*

Az így felfegyverezett és felékesített szellem az igazi Én magja. A lélektani én ezzel szemben csak a kicsinyes, érzékies, természeteszerű és a képszerű jelenségekben és fényekben elmerülő én, amelynek egész törekvése csak az önfenntartásra, a bajuktól és a gondoktól való szabadulásra és a jólétre irányul. Ez az én Istent is elsősorban csak úgy szereti, mint óhajainak, kéréseinek teljesítőjét; mint földi boldogságának eszközét.

Az igazi Én csupa isteni szellemiség; a magasröptű eszméknek és eszményeknek, minden igaz bensőségnak és eredetiségnak tűzhelye. Tüzet jöttem bocsátani a földre, mondja az Ige. És ez az Ige belülről megvilágít minden embert, aki csak a világra jön (Szent János) és a Szentlélek tanítja őt belülről mindenre, állítja az Úr Jézus. Ilyen az igazi Én belső élete.

A két én között pedig a viszony az, hogy a természeteszerű énnek szolgálnia, a szelleminek pedig uralkodnia kell. Az előbbi halála emennek feltámadása. Mennél jobban elhervad a földi én, annál ragyogóbb az égi Én.

A nagy átélők «hajnalpírja», «hajnali megisme-rese» a szellemnek az a boldog, üde pillanata, mikor a titokzatos szőlővessző (*vitis mistica*) életlángja

a szellem arcán kigyúl és érzi, hogy ő az Istenben és Isten pedig őbenne munkál. Ezen a ponton a földi én öntudatossága elhalványul és már nem szónokolja duzzadó kebellel és önérzeten: én. Alázatosság ömlik el lényén, mert már nem ő él, hanem az Ige él őbenne. Földies eszméi, vágyai, eszményei kialudtak és az Ige szellemisége ömlött át érzéseibe és gondolataiba. Ez az új Én így fejezi ki magát «oda vagyok»; «magamon kívül» vagyok. Mert már nem a régi én vagyok; ezentúl az az új szellemiség ad már nekem életalakot, amely bennem kivirágzik.

c) Személyiség.

Így lesz a lélek *személyiség* és új életnek teremtő ereje. Az embernek fel kell fejlődni, ki kell alakulnia; a homályból a fénybe kell öltöznie. Úgy, mint Szent Pál is mondotta, «nem veszítjük el bátor-ságunkat, hanem, bár a külső ember fogyatkozik is bennünk, a belső viszont napról-napra megújul... és nem azt nézzük, ami látható, hanem ami lát-hatatlan. Mert, ami látható, az ideigvaló; ami pedig nem látható, az örökkétartó». A szellemi személyiség az örökkévalókban és az örökkévalóság vágyában él.

A lélekben immár egy új álláspont ébred föl és egy új világ látóhatára nyílik meg. S egész élete átnemesedik, átszellemül. A «titokzatos szőlővessző» szakadatlanul friss és üde zamattal színezi, erősíti és viragoztatja a lélek erőit és a lélek maga körül a magasabb és fenköltebb szellemiség légkörét ter-

jeszti és erősíti. Ez az új szellemi Én nem valami elvont típus, sőt egészen sajátos friss egyéniség és magából kigördülő eleven erő. Szinte izig-vérig természeteszerű ösztönössége. Ez a személyiség nem villámszerűen létesül, sőt hosszú benső fejlődés eredménye, az egyéniség legmagasabb foka s minden eredetiség, mélység, békesség bő és tiszta forrása, öntevékenység, kezdeményezés és a személyiség egységéből kisugárzó egyensúly és békés összhang. Értelem, érzelem és akarat szépen egybeesendülnek benne.

Az ily bensőleg egybeolvadó lelkiség igaz, teremtő erő is. Isten teremtő tevékenységének folytatója.

d) *A teremtő En.*

A lélek akkor *teremt*, ha a csiszolatlan és nyers létezőből új művet alkot. Az élet egész vonalán szinte előttünk fekszik az alaktalan anyag, amely vár az ihletett alkotóra, aki néki új létfogását, magasabb tökéletességet, eszményibb szépséget ad. A lét átszellemisítése szakadatlan folyamat, az élet felmagasztosítása örök emberi eszmény és törekvés.

A szellem maga is folytonosan új táplálékot szív föl a világból; egyre tökéletesedik, és egyre magabrendű szintre szárnyal. A vitis mistica, a misztikus szikra és életsarj benne az isteni Igéből zsendül, szépül, érik, gazdagodik és saját átnemesedett erőivel szépíti saját életét is.

A teremtés nem utánzás. A teremtés benső lényegében a fel, feljebb és a határtalan magassá-

gokig szárnyaló léleknek kifejezése és megtestesülése. Művei elénk ragyognak az igazság, a jóság és a szépség mezején. Az erkölcs, a vallás és a társadalmi élet vonalán. A földmívelés, ipar és kereskedelemlakás munkaterén. Mennél hasonlóbbak vagyunk az Igéhez, annál ragyogóbbak alkotó szellemünk művei. És mennél varázslatosabb szellem körében élünk, annál tökéletesebb életszínvonalra emelkedünk magunk is.

így terjed és emelkedik a kultúra. A lelki kultúra, amely a nyers emberi, növényi és állati természet felemelése, átszellemisítése. így erősödik a civilizáció, a polgáriasodás is, amely mégis inkább az üzleti szellem elterebényedése, mint szellemi vagy erkölcsi gyarapodás, kiteljesedés és kivirágzás.

A kultúrának szárnyai az értelem és az akarat. Az *igazság* és a *szabadság*. Ahol az igazságot szabad keresni és ahol a nemes szabadakarat gátlás nélkül érvényesülhet, ott a művelődés légkörében élünk. Gondolatszabadság, szabad véleménynyilvánítás az egészséges szellemi előrehaladás záloga. De nem minden szabadság egészséges. Bár az lenne és bár lehetne teljes szabadság. Hiszen az igazság árnyéka a hazugság; a szabadság sötét kísérője pedig a bűnös szabadosság, úgy, amint az élet mögött is ott leselkedik a betegség és a halál. Az életet teremtő, nevelő és felfokozó igazságok a mi eszményeink. Az erény gyümölcseit pazaran szóró szabadság pedig vágyálmunk.

e) *Az igazság.*

Igazság csak az Ige magjaiból sarjadzik. Szabadság is csak az Ige erkölcsi eszményeiből gyümölcsözik és nem az ördögéből. Azért van az emberi szellem története tele gonosz, romboló szellemiséggel és bűnös vágyakkal. Azért oly hatalmas a «gonoszság titka.» Most olyan területre léptem, ahol gondolataimmal a fél világgal szállok szembe.

Megvallom, az emberiség történetében kevés az igazság igaz bajnoka, de annál több a gonosz szellemiség ügynöke és terjesztője.

Állítom, hogy az emberek megunják az egyhangú, a változatlan, örök és szükségszerű igazságokat és kifícamodott észssel a tévedés örvényébe zuhannak.

Vegyük például a bölcseléstet. A világ történetében az építő, igazságteremtő, tudományt ébresztő és erkölcsiséget ápoló bölcselő igen kevés. Például Szókratész, Platón, Arisztotelész, Plotinosz, Szent Ágoston, Szent Tamás és akik ezek nyomában haladnak. Velük szemben áll egy egész légió. Mert Demokritosz, Bacon, Locke, Hume, Kant, Fichte, Schelling, Hegel, Schopenhauer, Nietzsche, Wundt stb. mind-mind a tévedés terjesztői. Nem félek a lekicsinylestől, mert tudom, kiknek a bölcselete örök! Azután gyümölceiről ismerjük meg a fát és tudom, kiknek a bölcselete gyümölcsöző. A görög bölcselét anyagelvűséggel kezdte és a legelvontabb idealizmussal (Plotinosz) végezte. A pogány görög-

római szellemiség mezején ez remek fejlődés. A nyers anyagból felelhetünk a tiszta szellemiség csodás ormaira. De csak Krisztussal!

A pogány bölcselélet ugyanis megtisztította Krisztus szellemét s oly világszemléletet teremtett, amely az anyagot és a szellemet szerencsésen összekapcsolta és a tudomány haladásának útját is kiépítette. A görög kereszteny bölcselét az igazi haladás útja. Az igazságnak erős vára. minden tudomány szilárd alapja.

De az ember meguntta ezt a szellemi vonalvezetést annál is inkább, mert a kereszteny szellemiség a XIV. század után elbágyadt. Sorvadásnak indult. Új lendületet nem nyert.

Ám ezidőben esnek a nagy anyagi felfedezések is. India, Amerika felfedezése; a fizika és a kémia terén pedig az új kutatási irányok és termékeny eredmények. A tudás hatalom, mondja Baco. Hódítuk meg a földet, mondja egész Európa. Az égi ember helyét elfoglalja a földi. A szellemi helyét az anyagi. Az igazság helyét pedig a haszon!

Az említett angol bölcselők (Hume, Locke, Hobbes) anyagimádók, szellemtagadók és kétéltékűök. Világszemléletük a földies emberé, kétéltékű bölcselétek pedig a földi tudományosság kerékkötője. Csak a hit teremt, a kétéltékés sorvaszt. A bölcselőktől tehát a természettudósok hitet, igazságra vetett bizalmat nem tanultak, de világnézést igen, t. i. a szellem tagadását.

Ugyanez mondható a Berkeley és Kant nyomában haladó bölcselőkről is. Az álidealizmus is kételkedés. Mert ha nem ismerem meg magukat a dolgokat, hanem csak az álomképeimet, akkor minek veszödöm velük. Ha az egész világ csak az én képzetem, akkor örökké csak rögeszmés képzeteimnek hódolok. Kantot az egekig magasztalták, de a tudománynak Kant bölcselete soha nem képezheté szilárd alapját. A német hírverés és agyondícsérés emelte őt és követőit a magasságokba. Pedig utolsó gyümölcstermése (Fichte, Scheling után) Hegel. Az a Hegel, aki nemzette Marxot, Marx pedig Lenint és a bolsevizmust. Kant az álmaterialista, az álidealista és minden helytelen bölcselet atya. Csupa félbölcselő szülője. (A szubjektivisták, relativisták, pozitivisták, a pragmatisták az ő leszármazottjai.) De bölcseletük sem élesebb gondolkodást, sem jobb ismeretelméletet, sem jobb lélektant, sem jobb természettölcselést nem adott. De igenis követői a logikát lassan elszikkasztották, a lélektant az élettanba olvasztották, Isten pedig a világból kimarták. A társadalmi forradalmi elméleteknek is Kant a forrása és ébresztője.

Óriási szakadék tátongott ezen bölcselet nyomán az alany és a tárgy, a gondolkozás és a lét, az anyag és a szellem között. Sőt vagy az egyiket, vagy a másikat egyszerűen eltették a láb alól. Isten örökké termékenyítő erejét a természetből és a szellemből egyaránt kisemmizték. A végső puszt-

tító rombolásuk pedig oda torkollott, hogy a tudomány értékét is elvitatták és letagadták.

De ide el kellett jutniok okvetlenül. Mert ha nincs Isten, nincs lélek sem; ha nincs lélek, nincsen gondolkodás (logika) sem, ha nincs öntudatos gondolkodás, akkor nem lehet tudományos gondolat, munka sem. Mert a megszervezett igazságok (tudomány) a megtervezett gondolkodás gyümölcse. A tudomány nem a természet zöldelő fáján terem, hanem a gondolkodó lélek műhelyében, aki t. i. a természetből úgy sajtolja ki az igazságokat, mint a szőlőműves a szőlőből a bort.

Csak a gondolkodó szellem tudós és bölcselő. Az állat nem. Az állat nem eszes lény. Nincsenek sem fogalmai, sem örök igazságai. Másrészt az ördögnek is van gondolatvilága, de nincs jó szellemisége. Van világnézete, de nincs örökéletet nemző világszemlélete. A gonosz bölcselő Istenes tudományellenes is, amint a bölcsellettörténelem azt tanítja. Egyedül az isteni bölcselő Isten örök gondolatainak utángondolása és azért tudomány építő és örökélet felé lángoló bölcselőt is. Az Ige születése a lélekben és nem az ördög születése az értelemben. Az igazság és a bölcselőt szülője.

f) Szabzdság.

Ahol pedig az igazság, ott az *igazi szabadság*. Ez a második alapgondolatunk.

A természet anyagelvű és gépies felfogása számízi a szabadságot. Ha a természet (mint az álból-

cselét tanítja) gép, akkor benne minden gépies. Az ember működése is. De ha van szellem is, akkor az ember nem gép! Több mint a gép! Minden gépiesség eszes gépésze! Az anyagelvűség és az álidealizmus (Kant) a természet gépiességét harsogja és tagadja az ember szabadakaratát. Ezen ne csodálkozzunk! Ez alapelveiknek teljesen természetes következménye. Szabadság csak Isten és a szellem lényeges tulajdona. Isten és szellem szabadság nélkül annyi, mint a borotva (bocsánat a hasonlatért) penge nélkül. Viszont minden, ami nem mint élő gondolat működik, hanem csak mint (pl. a rádióban) megtestesült gondolat ejt csodálatba, az valóban csak gépiesen végzi a bölcs elgondoló fenséges gondolatát. így pl. a világ-egyetem a Teremtő akaratából a gravitáció erejében óraműpontossággal működik. Ez azután isteni gépiesség!

Ki már most a szabad ember?

Szabad az, akinek lelkét bűn nem terheli és aki nem áll a bűn rabságában.

Szabad az is, aki nem rabja a teremtményeknek. Kincs, hír, dicsőség, gazdagság nem áll útjában szelleme lángolásának és kivirágzásának. Ez a nagy szabadság!

A legmagasabb szabadság végül, ha a szellemi Én úr a természetes én fölött, a gondolat az anyag fölött, az erkölcs az ösztönök fölött. Ha azt tanítod, hogy csak természetes én van, akkor tagadod a szabadakaratot, mert ez az én a természet gépies

ösztönei szerint cselekszik. Ha ellenben híve vagy a szellemiségnak, akkor oly természetesen tanítod és éled a szabadságot, amily természletes, hogy a víz, a levegő és a nap éltet, míg a mérges gáz öl.

A puszta természet világában nincs sem igazság, sem szabadság. Csak a szellem örök természete, szikrája biztosítja mind a kettőt számunkra.

Az anyagelvű egyszerűen tagadja a szabadságot. Kant a természet talaján és bölcsletén szintén a gépiesség híve, de ő később egészen önkényesen velünk született eszméket is hirdet (Isten, lélek, világ) és ezen eszmék keretében az ablakon vissza- hozza azt a szabad szellemiséget is, amelyet az ajtón kidobott.

g) Erkölcsi eszmény.

Nyilvánvaló, hogy amint az igazság a szellem alkotása, épügy az erkölcsi tett is igazi szellemi és teremtő alkotás, mert minden erkölcsi tettben a szellem a maga örök eszményeivel megnyilatkozik. A gépies tettel ellenben az ösztön, a vér, a faj gépies ösztönzéseinek megnyilatkozásai.

Mivel pedig szellemünk az Ige (Krisztus) gyökeréből is táplálkozik, azért Krisztus urunk szent életének és nemes tanainak is élniük kell bennünk. És amint az igazság felemel és fel- szabadít, épügy az erkölcsös, a szabad élet is felszabadít a vér járma alól.

Istent, az igazságot és az erkölcsös életet együttvéve önmagukért, tisztán benső lényegükért kell szeretnünk. Nem pedig valami külső haszonért!

Igen, szeretnünk kell a szellemiséget és drága ajándékait. Mert olyanokká finomulkunk, vagy durvulunk, mint amilyeneket szeretünk. A mai pragmatikus gondolkodás pirulhat, ha ily kijelentéseket olvas, mert szerinte ma csak azt kell szeretni, ami hasznos és amíg hasznos! Az igazságnak és a jóságnak csak annyi a becse, amennyire hasznosak számunkra és életünk boldogságára.

Ez a szellem az erkölcsös életszemléletet nem ápolja. Az erkölcs állandóság! Gyökere a lelki szilárdság, határozottság, az elvekhez való ragaszkodás. Amint az igazság, épügy az erkölcs is örök elveken nyugszik. Egyidőben nem lehet valami igaz és hamis; sőt, ami ma igaz, az örökké igaz, mint pl. $2 \times 2 = 4$. Épügy egyidőben nem lehet valami jó és rossz, sőt az igazán jó mindig jó, a rossz pedig mindig rossz. Az azonosság törvénye az igazság és a jóság szilárd alapja. De ez az alapelv ma sokat szenned. Relativista korunk jelszava: ami ma igaz, holnap hazugság és ami ma jó, holnap rossz. Ezen életnézés folytán korunknak nincs igazi szilárd lelke. Jelleme! Képmutatók, kétlelkuek gondolataink, érzéseink és életszemléleteink. De nemcsak korunknak, önmagunknak sincs igazi lelkünk. Hogyan is volna, ha a lélek nem valóság, csak múló jelenség. Ha csak múló hangulatok és érzelmi állapotok együttvéve a lélek és nem oly valóság, amely egyúttal az Ige tűzhelye, az igazságnak temploma és a jóságnak a forrása. Ha tehát visszatérünk régi jó eszes lelkünkhez és

nemcsak folyton a szív dalait énekeljük, hanem az ész örök becsét is megvalljuk, akkor a lelket is erősítjük, akkor az igazságot is jobban meglátjuk és az erkölcsöt is szilárd pillérre építjük. A zsoltáros ajkán is megcsendül már a panasz, hogy szellemiségeink csak jövő-menő és vissza nem térő szellemiség, Spiritus vadens et non rediens. Mindig csak fut, röpköd, de magába nem száll. De hogyan is térhetne vissza házába, ha a lélek csak pusztá hangulat, spiritus vadens, azaz folyton módosuló hangulat, de nem magában gyökeredző valóság, amelynek csak a hangulatai a röpke jelenségek, de ő maga lényegében ugyanaz. Olyan lélektan, amely csak élettani jelenségek összefoglalója és nem a szellem gyökeréből kivirágzó jelenségek feltárója és ismertetője, az nem szellemi lélektan. Az ilyen lélektan csak mondvasinált lélektan. Lélektan lélek nélkül. Tehát írója nem fogja föl ezt az eszmét sem: ne menj ki — térj magadba —, benned rejlik az igazság (Szent Ágoston). Ha haza-mégysz és megszereted szellemi otthonodat, akkor majd olyan élethangulataid és életerényeid sarjadzanak ki, amelyekről sejtelmed sincs. Hangulataid többé már nem csupán a külvilágra való erkölcsi, érzelmi, vagy esztétikai visszatükrözések, kellemes vagy kellemetlen élmények, hanem lelked mélyéből felfénylező, illatozó, nemesítő, vigasztaló, bátorító serkentések, látomások és gyönyörök. Csak ha lelked van, lehetnek lelki hangulataid, érényes érzelmi hullámzásaid, lélekből fakadó ér-

telmi igazságot feltáró látomásaid. Az ily lélek mindig teli, mindig boldog, mindig nemes. Sötét éjszakái ugyan neki is lehetnek, de ezek is műlan-dók. A lélek saját benső erőiből újra éleszti, fel-vidámítja önmagát. Mert ennek a léleknek támasza, erősítője, vigasztalója a lélekben lakozó teremtő szeretet. Isten! És örök igazság! Isten! És élet! Isten!

h) Isten.

Isten a szellem szülője, bár a szellem Istant sohasem ismeri meg egészen. De vájjon meg-ismerjük-e mi legalább egymást egészen? Vájjon ismeri-e az anya gyermekét, vagy a gyermek anyját egészen? Ismeri, hogy jó, ismeri, hogy rossz, de egészen egymást sohasem ismerjük. A Lélek ismeri lelkünket, talán mi is ismerjük lelkünket, de az isteni Lelket nem ismerhetjük egészen. A Lélek végtelen! A Végtelent csak a végtelen ismeri. Ezt tanítja Szent Pál!

Főleg tudjuk, hogy Isten jó. Platón is így ismerte Istant. Elmondhatjuk továbbá, mi nem Isten, de hogy mi a maga végtelenségében, azt nem fog-juk föl.

Az sem csoda, hogy az ember csak emberi módon fogja föl Istant. Ha angyalok volnánk, angyali módon látnánk Istant és angyali nyelven beszélünk róla.

A nagy mesterek Istenből főleg szellemiséget domborították ki. A lélek is szellem, azért szle-lemünknek Isten szellemisége az eszménye. A szel-

lem húz a szellemhez s mindenben a szellemít keresi és szereti. Isten a lélekben s a lélek Istenben, ez természetes állapot. Époly természetes, mint ahogy a véges van a végtelenben és a végtelen minden végesben benn van. A lélek Istenben van, de nem Isten, Isten a lélekben van, de ö maga nem véges lélek. Isten a lélek szülője, fölékesítője és nevelője; a lélek pedig Isten alkotása, vissza-tükörözöje, nagyságának regőse. Isten a szellemben nem merül ki, hiszen végtelen. A szellem ellenben csak kicsiny jelképe a végtelennek. Szikrája! De szikrája!

Mivel emberek vagyunk, emberi módon ecseteljük: mi nekünk Isten! De ezzel nem óhajtjuk őt magunkhoz mérni. Csak kedveskedünk neki. Tudjuk, hogy minden, mit róla mondunk, csak véges, mert a véges csak véges módon gondolkodik és beszél.

A mesterek nagyon erőlködtek, hogy Istenről nagy fogalmat, a végtelenbe lángoló ismeretet adjanak. Persze nem sikerült.

Isten, mondják, jó. Végtelenül jó. A szellemiségeknek és a szellemi országnak, Isten országának a kútforrása. Aki ezt az országot meg akarja találni, annak lelke legeslegmélyére kell alászállania és ott keresnie. Ott Isten közelebb van a lélekhez, mint talán a lélek önmagához. Térj be tehát lelked házába és keresd ott Istenedet! De mielőtt oda belépnél, le kell mondanod mindenről, ami érzéki, mindenről, ami érzéki képekben és formákban az

érzékek lelkedbe behoznak, mindenről, amit esetleg a költői képzelmek oda valaha is bevittek. Még arról is le kell mondanod, amire gondos elmélkedés után eszed feltárt. Mert az emberi képzelem és ész minden ereje kicsiny ahhoz, hogy a végtelen Istant egészen megragadja. Kicsiny ahhoz is, hogy a szellemi világ eszményeit magától kieszelje. Mi mindig csak magunkai gondoljuk s magunkból gondolkodunk. Tehát a magunk lényege szerint ábrázoljuk Istant is. Ha tehát magunkba mélyedünk és lelkünk mélyén a szeretet lángjára bukanunk, akkor a szeretetben és a jóságban Istenre akadunk (Szent János), mert Isten szeretet és a szeretet jóság. Azért így jellemzi az Úr Jézus Istant: Mi Atyánk!

Ezek az igazi Istenre ütő szavak. A szeretet és jóság a Végtelennek és esetleg a végesnek is a legmélyebb lényege és legszebb ismertetője.

Minden más elgondolás, minden másfajta szavak csak kapkodás, hogy az elérhetetlenül elérjük, a lét legfenségesebb rejtelyét megoldjuk. De ha egyszer igazán a magunk mélyére érünk és szerezetünk tüzében égünk, tüzünk tüzében átfénylik Isten igazi arca, a lelket boldogító békéje, a paradicsom előíze. Es akkor nem fogjuk kérdeni, ki Ő, hiszen a szeretet boldog a szeretetben és a szeretet a legnagyobb kincs, amely egyedül kielégít, t. i. Isten. Mert «az Isten a szeretet».

A szeretetben Isten szeret; Ő egyesül a lélekkel a szeretetben. Nem kérdjük, milyen ez az egyesü-

lés. Hiszen azt sem kérdjük, hogyan egyesül lelkünk a testünkkel? Egyesül! S több kérdésünk nincs, mert hiszen ilyenkor lelkünk érzi a zsoltáossal az Úr szavát: En vagyok a te üdvösséged. És ez az a szeretet, amelyet a lélek érez és benne felismeri legfőbb kincsét a földi életben: az üdvösséget!

A halál után ez az egyesülés tökéletesebb. A lélek majd látja, hogy ez az ő célja. Isten szívéből pattant ki és oda tér vissza. Ez nem megsemmisülés, ez a legszebb boldogság. Az otthon örömenek teljes élvezése. A lélek előtt a szellemi otthonban ismeretlen gyönyörök, látomások és szellemi valóságok tárolnak föl. Megismeri, mi az Isten országa? Felfényesedik lelkében, mi Ő volta-kép? Ráeszmél saját ismeretlen erőire és képes-ségeire is. Új világában az új erők új életet, új igaz-ságokat harsonáznak. De bár örökkel éljen, Isten örök titkainak mélységét és szélességét soha nem ismeri meg teljesen. Végessége a Végtelent soha át nem fogja. A Végtelen fényében az ő szikrája csak annyi erőt képvisel, amennyi a gyertya lángja a Napfényben. «Ő mindenben minden»!

A szellem művészete.

A szellem valóban nagy csoda! Isten remek-műve! A Teremtő fenséges művészeti foly-tatója.

A szellem művész. Isten alkotásait nemcsak látja, csodálja, éhezi és megragadja, hanem azokat

saját egyéniségének fényével is bearanyozza. A saját képe szerint átszellemesíti. Avagy a teremtett világ nem ölt-e minden művészben más-más jelenséget, színt, pompát és értéket? A művész művészetiben az a szép és értékes, hogy a világot Isten adta és ihlette lelkén keresztül ábrázolja és elénk varázsolja. A művész nem fényképezés. A fénykép gépnek a műve. A művész azonban nem gép, hanem alkotóerő. Műve pedig alkotás. Egyéniségének visszatükrözője.

Minden tapasztalat is már egyénies tapasztalat és minden egyén más és más tapasztaló. Mennél több az egyéniség szellemisége, annál több egyéni színt, üdeséget és bájt önt a tárgyba.

Igen! mi minden nyájan kis vagy nagy művészszellemek vagyunk. Még ha nem is sejtjük azt! Sőt mennél egyszerűbb a szellem, annál kevésbé észleli és hiszi el, hogy ő is művész szellem, pedig a természetet dalban, képbén vagy faragásban ő is eszményíti. De sejtelme sincs arról, mi minden költ ő bele a világba, mert a vére hajtja a kifejezésekre. Ő is őstehetség!

Az öntudatos művészszellemek azonban tudja, hogy a világban is épügy ragyog a szellem, épp oly valóság az, mint maga a díszes, képszerű és tüne-ményes természet. Szellem és természet egymás mellett ékeskednek. A természetben a lélek művész szelleme épp úgy kiélheti magát, mint tudós természete. Gyönyörködhet a képszerű és röpke szín-játékokban, a változatosság, tarkaság és mulandó-

ság jelenségeiben, de elmerülhet tudós kedve a lényegekben is. Kutathat a természet kincsesházában is. A képzeletnek országa és az észnek birodalma egyrészt kiegészítik egymást, másrészt meg-tartják önállóságukat, saját külön igazságukat és valóságukat. A lélek külön igényei beteljesülnek.

A művészi lélekben nincsenek túlzások; ott a szélsőségek kiegyenlítődnek.

Ha tehát egy rideg matematikus ész minden élményt szeretne magából kilúgozni, ami csak alanyias, vagy csak az alany mély áterzéséből ered, akkor a művészi lélek ez ellen tiltakozik. A teremtő szellem nem törekszik a színes, ízes, dallamos és érzékiséget sugárzó jelenségvilágot algebrai képletekre leegyszerűsíteni. Mert jól tudja, hogy a világ több mint merő algebra és igazán csak azt értjük meg, amit szeretünk és szeretve átélünk. Csak az igazán mély benyomásokból táplálkozik és lelkesül az elvont gondolkodás is. Azért az átélés nemcsak szó, hanem teremtő erő is. Az átélés is élet és az átélő élet a legbecsesebb ismeretekkel szolgál. Az átélt élet a magasztos érzésekre, belátásokra és ismeretekre jobban megtanít, mint az ész vezetései. Az élő élet a maga eleven lelke műhelyében szemléli, élvezи, elemzi és szólaltatja meg a tárgyat, a világot.

Az átélés tehát nemcsak valami alanyi érzés. Mindig valamit élünk át. Ha tehát valaki csak alanyi érzéseit fejezi ki, akkor még nem egész művész. Nem egész költő. Mikor azonban magamba szívom a vilá-

got és azután azt szívemen és eszemen keresztül ki-mondom, akkor alakító művész már a lelkem és egy-úttal kimeríthetetlen, mint maga a világ. «Nézd tehát a világot és mond ki.» Richte auf die wirtkliche Welt und suche sie auszusprechen — mondja Goethe beszélgetéseiben. A középkori misztikusa Eckehart meg így fejezi ki magát: ha a világ téged sok minden tapasztalattal megajándékoz, ajándékozd meg te is a világot azzal, amit róla gondolsz, vagy mondasz. Ez a művész és a tudós «visszaajándékozását Ez a mindenféle átszellemesítés általános feladata. Mert az átszellemesítés a művész legszebb hivatása. Mily remekül jellemzi ezt is a jó Eckehart: «Minden teremtményben megvan a tökéletesség után való törekvés, mindenjában menekülnek a pusztai eset-legességből lényegükhoz; mindenjában beviszik magukat az én értelmembe, hogy bennem érte-lemmé legyenek (amint valaha Istenben merő értelem voltak). És én, az egyén, ismét Istenhez készítem és vezetem azokat. Legyen hát gondotok arra, amit ti is így teremtetek.» Lehet-e a művészeti lélek teremtő programját rövidebben és helyesebben megfogalmazni?

Igen, helyesebben! Vagyis úgy, hogy a termé-szet és a szellem egyaránt kielégüljön. Egyik se vesszen el. Egyik se olvadjon a másikba, hanem egyik a másiknak hágcsoja és lépcsője legyen a magasságok felé. Ha a művész anyagelvű, akkor a nyers természetét csak külső köntösében és meg-jelenésében ábrázolja. Ha Kant értelmében idea-

lista, akkor azt szintén nem mélységeiben, lényegében igyekszik ábrázolni, hanem amint az mint jelenség az Ó lelkén keresztül látszik. Egyébként mellékes, hogy ez a látszat megfelel-e a valóságnak. Az ilyfokú átszellemisítés épügy nem a valóság kifejezője, mint a gyökeres természetábrázolás még nem a lényegesség kifejezője! Az igazi művész arra törekszik, hogy szellege mindenben otthon legyen. A külsőben épügy, mint a belsőben. A tarkaságban épügy, mint a lényegben. A mulandóságban épügy, mint az állandóban. Az időlegesben az örökkelvalót; a tért betöltökben pedig a tértelen magában gyökeredző eszmét fejezi ki. És ez az Ige! Az Isten! Mert minden mulandó Isten jelképe.

A teremtő szellem is Isten képe. Amint Isten a természet minden mulandó bajában, ragyogásában és színpompás képeiben minden a tér- és időföldötti örök Egy és változatlan szellem, épügy a művészsi és költői lélek is az érzékeknek hízelgő benyomások mögött csak azt keresi és azt a tiszta valót ragadja meg, ami a műlő formákban, színeken és hangokban külsőleg megnyilatkozik és magát érzékileg kifejezi. Es ez ismét csak a szellem, mint Isten jelképe. A művész, aki a változókról leolvassa a Változatlant, erre csak azért képes, mert ő maga is teremtő szellem, Isten képmása.

Mennyire más világnézés ez, mint az anyagelvűség, vagy a túlzó idealizmus szemlélete!

Minden művész látszólag csak a képek, a külső jelenségek központjában él. Képet képre halmoz

(gondoljunk egy műteremre, vagy költeménykötetre, vagy regényre), mert azt akarja elérni, hogy élvezője a hangulatképekből olyan élményt éljen meg, mint ő maga. A magasabb röptű művész azonban ezzel a merő jelennel és röpke elmúlással nem elégzik meg. Az átszellemült művésznek ép az a jellemzője, hogy számára a jelenségek egész világa csak vetített képek, színezett élmények, amelyek mögött azonban a fény- és életforrás, a szellem világít. így lesz a világ Isten képeskönyve; Isten körülbelül; a Végtelen szellemnek soha ki nem merülő játéktere. Alles Vergängliche ist nur ein Gleichenis, mondja Goethe. így fogják föl a nagy művészek a kis dolgokat is és kezeik alatt nagyság ragyog ki a kicsiből is és minden a Végtelen jelképe, ábrázolója lesz. Mert a szellemi szem a hétköznap apró-cseprő jelenségeiben is meglátja a lényegest, a jelentőset, a jelképet s a kimeríthetetlen. A szellem a kicsinyek nagyságot ad, az igénytelenek fényt, a megszokottnak új ingert, érdekes séget és ritkaságot. Mindent betölt mélyebb tartalommal. Lépései sehol sem haladnak üres téren és időn keresztül, mert a művész szelleme mindenüvé célt varázsol és ez a cél tér és idő fölött ragyog, az örökkévalóságot ábrázolja, minden eszményi magaslatra emel. Az eszmény pedig, hogy minden Isten igéjének vetülete, az isteni élet örök gondolatainak képmása legyen. Es ha a művész lelke ihlettek és áhitattal teljes, akkor egy lendülettel öleli át Istenet és a világot, mert Isten és a világ egyaránt

áthatják művészetét és jámbor szelleme épúgy harsonása lesz az isteni mélységeknek és szépségeknek, mint a világ színes tarkaságának és pazar gazdagságának. Isteni szemmel szemléli a világot és a világ isteni színeivel ragyogtatja ki az istenit. Isten-nel eltelve végtelen értékű a szelleme és szelleme révén végtelen értékű minden életműve, egész élete, annak minden pillanata, tette és foglalkozása. Nincs oly látszólag hitvány feladat, amelyet nem ily fenséges szellemiséggel oldana meg. Mindent teremtve eszményít és átszellemesít. Szemében nincs többé nagy és kicsiny; fontos és mellékes; értékes és hitvány. Aki az örökkévalóság középpontjában él, annak minden örökkévalóan és egyformán végtelenül jelentős. Ez a szellemi művészet gyakorlati jelentősége.

És ha pl. a Raffael előtti művészetet szemléled, ösztönösen megérzed az örökkévalóság lehelletét. Azt az áhitatos lelkiséget, amely térden állva alkotott és az istenit érzékítette. így csak azok teremtenek, akiket a Teremtő szelleme sugalmazott, ihletett és fényesített. A Teremtő arcának fénye tündököt arcukon és örömmel töltötte el szívüket. (Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine; dedisti laeti-tiam in corde meo 4. zsoltár.) Az öröm és az ihlet szárnyaira emelte lelküket és kezüket és boldogan alkottak.

Mikor a művészek elvilágiasodtak és lelkükön elszállt az isteni szellem, akkor alkotásainkból is elpárolgott az a misztikus fény és ragyogás, amely csak az égi ember ujjaiiból sugárzik ki.

És ha azt a művész szellemiséget vizsgáld, amely az anyagelvűség, a természetimágás, vagy az úgynevezett felvilágosodás századaiban virágzott, akkor látod, milyen nagy az ür az égi és a földi ember alkotásai között. Az isteni templomi áhítat elszállt, mint egy ragyogó szép álom és várja a fölóbredését.

És remélem, hogy «az elásott templom» ismét a felszínre kerül. Hisz az anyagelvűség és szellege már a múlté és ismét bennünk bizsereg a magasabb szellemiségek vágya. A mai úgynevezett keresztény és nemzeti irányzat ugyan még nem a régi szellemiségek tükre, de az elmélyülés folyamatban van és fog is folytatódni. De előbb az elméleti anyagelvűsséggel együtt annak a gyakorlati életalakítását is el kell vennünk és Istenből kell ismét élnünk, cselekednünk és alkotnunk. Egész életünket át kell szellemesítenünk és a művészettől, tudományból, bölcselőből és társadalmi elméleteinkből is a rossz régít ki kell gyomlálnunk s az új szellemies eszmékért kell lángolnunk.

A szellemek az anyag fölött végleges, tökéletes és föltéternélküli győzelmet kell aratnia.

Természetes, hogy ebbe az új szellemiségebe a társadalmi életnek is be kell magát élni. Azt gyakorolni kell és a keresztény életnek művészeti kifejezéssé kell finomulnia. Ehhez sok idő szükséges. Az újjászületést pedig magunkban kell előbb végrehajtanunk. Csak azután tudunk másokat is abba beavatni. Át kell szellemülnünk, hogy máso-

kat is átszellemesíthessünk. Roppant feladat. Könyeubb a márványba életet lehelni, mint a régi embert lehorzsolni és újjászépíteni. De ki tudja, a sok szellemi, politikai és társadalmi váltság majdnem ide vezet-e? Ki tudja, a sok bölcseleti tépelődés nem a helyes bölcselet útját egyengeti-e?

Remélem, hogy a bölcselők és tudósok együtt fogják megoldani az új szellemiség előkészítését és kifejlődését.

A bölcselő többé már nem téveszti meg a tudóst és nemtudóst helytelen szemléleti módjával, világnézetével. Sem a túlzó anyagelvűségnek, sem az álidealizmusnak (Kant) nincs semmi köze az igazi tudományhoz. Az egyik tagadja a gondolkodó lelket; a másik pedig azt hiszi, hogy ő a világnak törvényhozója és ábrázolója és a világnak kell a szellemhez simulnia és nem a szellemnek a világhoz, így jön létre azután korunk átkos tévedése: igaz az, amit annak látok és amint azt látom. A tudós szemlélődés első parancsszava ellenben: fúrd be magadat a világba, intus legas; olvass a dolgok belsejéből és merítsd ki azok ismert anyagát. Es kerüld azt az átkos jelszót: a dolgok, sőt az egész világ alakuljanak a te eszedjárásához, mert te adsz egyedül értelmet a dolgoknak és nem azok neked. Kant «kopernikuszi» tette meghamisította az egész szellemi világot. A tudomány ezzel a jellegével nem haladhat előre, mert ez a jelszó egyúttal azt is kimondja: te a dolgokat úgy sem ismerheted meg belülről, hát nézd a saját alanyi

szemüvegeden keresztl. Benned van az igazság és nem a dolgokban.

A tudományos szemléletet azonban valóban fel-fokozza a művész szemlélet. Sőt azt ki is tágítja.

A tudomány csak azt keresi: mi és hogyan igaz önmagában? A tudós ésszel hatja át az ismeret tárgyait és eltanulja értelmüköt, mivoltukat és törvényeiket.

A művész ellenben nemcsak értelmével, hanem szívével is szemlél. A művész szemlélet érzéssel telített értelemlátás. Ezen látásban ismeretek, él-mények, érzések, sejtések, képzeletjátékok is szere-pelnek, mint alkatrészek, amelyek között a szív megérzései az átfogók és egészbe olvasztók. Az értelmi és érzelmi elemek itt együtt élnek és életet varázsolnak a száraz képletekbe és fogal-makba. Az érzésbeli elemek, mint belső fények, belülről színezik és vérrel töltik meg a száraz fogalmakat és igazságokat és mágikus erőt köl-csönöznek a tollnak, az ecsetnek, vésőnek.

A művész azonban nemcsak a külső világ ihleti meg. Saját belső világa is kincsesbánya, emelyet feltární igyekszik.

Ez a világ főleg az ő világa. A művész akkor kilép a való életből, a való térből és időből, saját szemléleteiben egészen elmerül és az így felfénylező világban csak «jelen» van. Nincs múlt, sem jövő, hiszen a lélekben minden együtt van, a lélekben nincs tér és idő. A tér- és időbeli szétesés és szét-daraboltság feloldódik egy szellemi összefoglalásban.

A művész tárgyában él, összeolvad vele, kicsinyes, önző vágyai és gondjai elhallgatnak, éneje az eszményben feloldódik. A művész szemlélődés ezen magaslatán a lélek a «minden együtt», az «örök jelen», Isten előcsarnokában gyönyörködik. Ezt a magas szemléletet talán csak a szentek kegyelemteljes látomásai műlják fölül, mikor a művész ihletek és szent szemlélődés központja is valóban Isten. A léleknek pedig a válasza ezen isteni ajándékra a teljes odaadás, a tiszta lángoló szeretet és a boldog megnyugvás.

Íme, most a szellem oly csúcsokon éldeleg, ahová az anyag el nem ér. Itt a tiszta szellemiség egyedül szemlél és gyönyörködik. Ez az állapot fényes tanúsága annak, hogy a szellem a szellevilág tagja és a földi lét nem kizártlagos otthona. A földön a szellem élete: hit és szüntelen keresés, tudás és egyre új nehézségek és kérdések, mély-séges lelki béke és folytonos nyugtalanság. Mikor azonban a föld, a tér és idő fölé emelkedik és a maga szellemiségének várában uralkodik, együtt érzi magát a boldog Végtelennel, Istennel.

HARMADIK FEJEZET.

A szellem magános világában.

Új távlatok előtt állunk. Eddig oly lelki működésekkel foglalkoztunk, amelyeket a szellem a testtel együtt végez. Most olyan működésekre irányítjuk figyelmünket, amelyeket a lélek teste nélkül, egészen magánosan ragyogtat. Mert a lélek nincs úgy a testhez láncolva, mint az állat, vagy a növény lelke. A szellem képességei magasabbrendűek. A szellem, mint már mondottuk, a testi és a szellemi világ küszöbén él és most a szellemvilág küszöbén élő lélek lebeg előttünk.

Amannak a csúcsa, ennek pedig a kezdete. Testével az anyagi minden séghez tartozik és ott is él, lelkével pedig a szellemi világ birodalmának a polgára. Testére a földön szüksége van, hogy a földet s a földön minden megismerjen, szellemi képességei pedig arra képesítik, hogy egykor a szellemek honában is hivatását betöltsen. Földi képességei testével együtt az évek folyamán virágzanak ki, lelki képességei ellenben részben szunnyadnak, részben pedig a szellemi hatások indítására ébredeznek és működésbe jönnek.

Természetesen ez csak a mi isteni bölcselünk. Az anyagelvű bölcselőt és társai ezt a fensőbbrendű bölcselést nem ismerik. Lenézik! Kinevetik. Mit is tehetnének más? Hiszen ők sem szellemet, sem

Istent nem ismernek! Ők csak az anyag peremén elcikázó lelki jelenségeket észlelik és magyarázzák. Vagy pedig a valóban értékes szellemi jelenségeket úgy kezelik, mintha azok merőben az anyag életének megnyilvánulásai volnának. De ma, mikor a legéteribb anyagnak, az energiának is a működéseit és törvényeit a természettudósok leleplezték, ma már igazán tudjuk, hogy anyag sem nem lelkes lény, sem lelkes működésre nem hivatott. Az anyag törvényei nem a szellem törvényei. Az anyag a szellem fölött nem uralkodhatik, de a szellem igen. Hiszen a szellem folyton kezeli, módolja, új alakokra kényszeríti az anyagot. S az anyag engedelmeskedik, a szellem pedig parancsol. A mai kémiai laboratóriumokban hatalmas munka folyik és azon dolgoznak, hogy a hiányzó anyagokat mesterségesen pótolják. A mai technikus nem elégszik meg a természetben nyersen föltalálható anyagokkal. Az δ elképzelései és fölfedezései oly anyagokat kívánnak, amelyek a földben nyersen nem találhatók, hanem azokat más anyagokból kell kikészíteni. Ha az ember szelleme csak a természethez volna leláncolva, ily magas szellemi és fizikai működésre nem volna képes! A szellemnek magasabbrendűnek kell lennie, hogy az anyag fölött lebeghessen és annak természetébe bepillanthasson és az anyagban felcsillanó új lehetőségekkel megküzdhessen.

A szellem a földön él és mégis a föld fölött is él. Ez a nagy csoda! Ez a szellem rejtett élete.

Aki szereti a szellemi életet, önmagába visszavonul, a mély csöndbe és önmagába bezárkózva figyeli isteni szellemének erőit és képességeit és meg is találja azokat.

a) *Intuíció.*

Az intuíció latin szó. Értelme belülről szemlélni. Intus tueri. De annyit is jelent, mint belelátni az ismeretlenbe. In tueri. Alkalmazás közben mind a kettőt használjuk. Mert néha a dolgokba úgy bepillantunk, hogy azok titkai szinte maguktól föltárulnak. Máskor a lélekben villan meg valami, onnan tör valami fényes láng s e lángban látja az ész a dolgok, jelenségek, történések értelmét. A sorsot, a jövőt, a célt!

Vannak kis és nagy intuíciók, amint a szellemek is kicsinyek és nagyok. A gyermekek leleményességét, ügyességét beszédben, játékban oly sokszor megcsodáljuk. Az egyszerű földmíves is munkája közben szinte szikrázza a találékonyságot, a megértést és a józan fölfogást. Hasonlókép az iparos, a kereskedő és mindenfajta foglalkozású egyén, legyen politikus, katona, pap, filozófus vagy tudós. A szellem megérte a szellemet s a szellem azért gyönyörködik a szellem játékában, ötletességében, világánásában. A nagy emberek nagy látók. Látnak okoskodás nélkül. A fény bennük lángol föl.

Az anyagelvű tudós nem értheti az intuíciót. Amint a tűz nem víz, épügy az anyag nem szellem. Magyarázatai tehát idétlenek. Szerencsés eszmetársításra, gépies vonatkoztatásokra gondol,

csak az isteni szellemre nem. Mert az, szerinte, nincs! De aki a szellem életét magában is átéli, az tudja, hogy őbenne is kigyúlnak olykor a szellem fényei. Es mennél fénylebb a lelke, annál jobban megérzi a költöket, művészket, tudósokat, bőlcseket. Megérzi a nagy hadvezéreket, államférfiakat, politikusokat. Mert amint az okoskodás az okoskodás tükrében szemlélődik és tükröződik, épügy az intuíció, ihletve látásban az ihletett lelekben nyer tükörképet, megértést és gyönyörűséget önmagáról. Az ihletést igazán csak az ihletett lélek méri föl, az foglalja szavakba, az magasztalja.

b) *Ihletés.*

Az ihletés rendkívüli ajándék! Okoskodni mindenkor nem távozik, hanem megjelenik, vagy nem jelenik meg. Azért nem kell utánya járni, hogy fölfedezzük titkos forrását, hanem csendben kell várni, míg hirtelen meg nem villan fölööttünk, szent látványosságot készítvén elő bennünk. Mint ahogy a szem nyugodtan várja a nap feljöttét.» Máskor az ihlett leksi állapotot így jellemzi. «Oly emberekhez hasonlítunk, aki egy sziklacsúcsot megmászva, pillettással oly dolgokat vesz észre, amelyek láthatatlanok azok számára, akik nem hágtak föl oda vele.»

Az ihletett intuíció csodálatos teremtő erejéről fölösleges beszélni. Én csak a szellemre, a tiszta forrásra hívom föl a figyelmet. Arra a szellemre, amely akkor lát legtöbbet és legmélyebben, ha a maga lényegébe tér be és ott nyílnak ki szellem-szemei. Ebben a tükrben ősi szellemi természete fénylik föl, távol a testtől, a test zaklatásaitól. Ott azok a tapasztalatok is, amelyeket a világban érzékeivel szerzett, mélyebb értelmet nyernek és számtalan új vonatkozásokat tárnak föl. De megszólalnak ott tiszta szellemiségek erői is. Es bámulatos értékek csillannak ki belőle. De vájjon egyedül csak saját szellemiségek kincsei-e? Vagy talán Isten fénye is? Vagy mind a kettő egyszerre? A vitis mistica, a misztikus szőlőtő életlánya az intuícióban, az ihletve látásban csúcsát éri el. A Szentírás ezt az ihletve látást nagyon jól ismeri. A zsoltáros pedig ragyogó szóval illuminációt nevezi.

c) *Illumináció*.

A zsoltáros az isteni lélektan harsonása. Azé a lélektané, amely már századok óta fényét veszté és szinte a hívő bölcselők lelkében sem kelt visszhangot. De Szent Ágoston és a középkori jámbor bölcselők lelkében az illumináció nemesen zengett.

Mi az az illumináció? Az isteni és az emberi pszichológia összecsendülése. Isten az emberben és ember az istenben. Az az áldott pillanat, amikor bensőnkben is szinte Isten a lélek. Amikor ő gondolkodik, akar és cselekszik bennünk. A lélek

kitárja keblét Isten ihletése előtt és beszívja magába az isteni gondolatokat. Az illumináció, a belső megvilágosodás, a Szentháromság legszebb ajándéka. Akiben ez a belső fény fellángol, az istenileg gondolkodik, érez és akar. Ezen isteni fényre mindenkinnek szüksége van s azért az örök isteni Ige minden jó lélekbe be is száll. Mert az Ige «igazi fény, aki megvilágosít minden világba jövő embert». Ige nélkül nincs természetfölötti láng. Aki ezt a lángot befogadja, «azoknak hatalmat ad arra, hogy Isten fiai lehessenek». «Ezek az Istenből született» gyermekek. Ex Deo nati sunt.

Az ősidők sötét homályában is fénylett már a gondolat. A régi keleti népek lángelméi nagy gondolataikat az istenségnek köszönték. Hatalmas vallásos elgondolásaiat isteneik fényének tulajdonítják.

A zsidó nép prófétái és a zsoltárosok is ezután az isteni fény után sóvárogtak. «Te bennünk vagy Uram — mondja Izaiás — és a te szent neved fejünkre hivatott, ne hagyj el bennünket Istenünk.» A zsolcáros pedig nem szűnik meg ostromolni az Urat az isteni fényért. Halljunk néhány helyet! A 35. zs. énekeli: «nálad van az élet forrása és a Te fényedben fogjuk látni a fényt». A 4. zs. «Ám mi Uram, arcod fényességének jelét viseljük, örömet adtál szívembe.» Vagy 17. zs. «Bizony te gyújtod meg Uram szövétnekemet, én Istenem, tudd világossá sötétségemet». A 26. zs. így kezdődik: «Az Úr az én világosságom és üdvösségem, kitől kellene

félnem?» Mikor pedig a lélek megzavarodik, így kiált fel: «a fény nincs velem». 37. zs. Az isteni fény elragadja a jámbor lelket és így énekel 118., 129. «Bizonyáságaid csodásak! Lelkem azért fürkészi őket. Beszédeid megértése világosságot ad és értelmesekké teszi az együgyűeket. Szájamat epedve megnyitottam és magamba szívtam a szellemet («et attraxi spiritum»).» minden jó lélek pedig azért imádkozott, hogy «derüljön ránk az Urnák, a mi Istenünknek kedve». «Vezesd jóra fölöttünk kezünk munkáját». «Vezérelด jóra kezünk munkáját». 89. zs. Hogyan van az, hogy ma sem a tudósok, sem a nem tudósok nem értik már kellőkép a jó Isten pszichológiáját. «Istenben élünk, mozgunk és vagyunk», mondja Szent Pál és mégis a világ lelke nem érzi Isten lelkét. Föl kell kiáltanunk Novaliszszal: «elmúlt az az idő, mikor Isten szellege fölfogható volt és a világ érzése is egyúttal elveszett». «Egykor minden az isteni lélek megjelenése volt.» Valóban kialudt lelkünkben az érzékenység Isten és a világ nyelve iránt egyaránt. Talán a mi jó lelkünk sír a bensőnkben, mert ez a lélek akaratunk ellenére is Istenben él. De egyedül él — Magában! Nélkülünk! Oly életet él, amelyet el nem árul. És a magasságokból, ahol Ő él, nekünk nem jut semmi. Rokkantak vagyunk. Nincs arány közte és köztünk. Talán eljön majd az idő, amidőn lelkünk csengő kürtje újra felharsan és feleszmélünk. Hiszen Isten ostora fölöttünk suhog! Az anyagelvűség pedig már értéke vesztett. Miért nem ébredünk magasabb

szellemiségre? Vannak olyan képességeink, amelyek csak akkor csiráznak ki, ha könny eső hull rájuk. Vajha tudnánk legalább sírni, hiszen az élet már nem örööm! És tudnánk felriadni és lelkünk isteni magaslatára emelkedni sok testi nyomorunkból. És tudnánk hallgatni a lélek szavára, aki pedig az Ige szavát lesi. Hiszen Seneca is mondja: «Isten van bennünk és az U indítására lángolunk föl». *Est Deus in nobis, agitante calescimus illó.*

d) *Hipnotizmus.*

De azt mondhatná valaki, minden öncsalódás. A lélek sohasem mutatja meg magát teljes nyilvánvalósággal. Csak képzelőtehetségünk játszik velünk. Csak vallásos felhevülésünk űz játékot velünk. A tiszta tudomány területén a lélek önmagában, a testi szervek közreműködése nélkül, nem csillan föl. Nem fejt ki önálló működést.

Nagy tévedés. Babits mondja egy helyen:
 «Ki méltó látni a csodát,
 az a csodát magában hordja.»

A lélek csodája mindig előttünk lebeg. Tudós és nem tudós előtt, csak az a kérdés: méltó-e látni a csodát? Ha nem méltó, hályog borul a szemre és a szem nem lát semmit. A materializmus is ilyen hályogvető. Elmondok esetet életemből, amely talán bevilágít a remetelélek képességeibe.

1907-ben a nyári szemeszter egy részét Würzburgban töltöttem. Professzor Külpe híres bölcselő intézetét látogattam és a lélektani tanulmányokat

figyeltem. A kitűnő Tanár úr bizonyos hipnotikus kísérletekre hívott meg. Nagyon alkalmas médiumával azt tanulmányozta: mikor élesebb a lélek ítélete? Éber állapotban-e, vagy hipnotikus látásban. Bizonyos esztétikai megfigyelések kapcsán óhajtotta ezt a kérdést a médiummal megoldani. Ezen kísérletek eredményei később az Archiv für Psychologieban meg is jelentek.

Az egyik kísérlet szerény jelenlétemben így folyt le.

A Tanár úr megkérdezte médiumát (aki különben növendéke volt), nem zavarja-e őt a jelenlétem? Nem! válaszára figyelmeztette őt, hogy ne legyen előre kíváncsi az eredményre, hiszen az úgyis meg fog jelenni az Archievban. Majd kopogott egyszer, kétszer s háromszor: most aludjon el, mondotta, mélyen! Még mélyebben; még mélyebben, közben tűvel is megsúrta, amíg végül a szúrást a médium nem érezte. S ezután megkezdődött a kísérlet. Bizonyos geometriai ábrákat kellett tökéletes mély álomban vizsgálnia és összehasonlítania. Szemei zárva voltak; a teste teljesen megmerevedett. Benső szemeivel nézett (így fejezem ki egyelőre magamat) s a kérdésekre megfontoltan válaszolt. A kísérlet esetenként fél óráig tartott s a végén a Professzor meghagyta, hogy fölőbredve teljesen jól érezze magát. S ez így is volt. Csak röviden vázoltam ez érdekes kísérleteket. Elhagytam, ami nem fontos, bár az egész lefolyása érdekes volt.

A hipnotikus kísérletek harminc év előtt is így

folytak le, mint ma. Érdekes, hogy az anyagelvűség soha nem vetett föl magának nehézségeket. Egy-szerűen elnézett fölöttek. Pedig nyilvánvaló, hogy amint az álomban, épügy a hipnózisban is látunk látó szem nélkül s gondolkozunk agy nélkül. Az egész test ugyanis tetszhalott.

Az anyagelvű ma sem látja, hogy az ember több, mint amilyennek ő látja. Az emberben rendkívüli lehetőségek szunnyadnak, anyagfölötti erők működnek, amelyeket az anyagelvű meg nem magyarázhat. Az ember több mint anyag s többre képes, mint a test. A szellem akkor is képes működni, ha a test megmerevedik. A szellem, amelyet azonban az anyagelvű nem ismer. Pedig ha a test, az anyag-félhalott, akkor mi működik a hipnózisban? És hogyan van, hogy Külpe médiuma test nélkül élesebb megfigyelő, mint testben, azaz érzékszerveivel? Azután a hipnózis mélysége, a test megmerevedése is kisebb vagy nagyobb. A legmélyebb érzéktelenségen a lélek a legélesebben működik.

Ujabban a lelket a tudatalattival helyettesítik. De mi ez a tudatalatti? Függ-e a testtől, vagy nem függ? A hipnózisban független, hiszen akkor a test ki van kapcsolva. Tehát a tudatalatti ismét csak a lélek. A lélek, amelyről a Bölcseség könyve azt mondja: «a romlandó test teher a léleknek; s a földi sátor lenyomja a sokat tűnődő elmét; csak fáradtsággal jövünk rá arra, ami szemeink előtt vagyon; az égieket pedig ki tudná kifürkészni? Ki ismerte meg akaratodat, ha csak Te nem adtál bölcseséget és el

nem küldted szent lelket a magasból». Isteni szavak és fények! A Szentírás és a lélektani kísérletek egyaránt igazolják, hogy a lélek önmagában igen tisztán látó, mert nem zavarják a test korlátozásai. A lélek a természet rendjében hipnotikus állapotban is képes arra (most a szentek extázisáról nem beszélünk), hogy lásson, halljon és érezzen, mégpedig függetlenül a fizikai szervektől. Azt mondottam: a természet rendjében is. Mert a kegyelmi állapot, a természetfölötti rend is a természen nyugszik, csak más élet, illetőleg lélektérben mozog. A hipnotikus állapot a természet rendjében ép arra szolgál, hogy a lélek egészen magára maradjon, a saját szellemi erejére összpontosuljon és misztikus erőire támaszkodjék. Röviden azt mondhatnám, hogy a legmélyebb önkívületben a fizikai élet felfüggesztődik, a lélek szikrája azonban ragyogóan működik. Hiszek abban, ami az anyagelvűség számára sötétség, hogy a lélek az, ami titokzatos és mégis természes módon vezérli a test életét és az agy tudatát. De hiszek egyúttal abban is, hogy a lélek a testtől függetlenül is élheti szellemi életét és mikor egyszer a testet alkotó vegyi atomok (szén, kálium, hidrogén, oxigén stb.) visszatérnek a földbe, akkor a lélek, az élet mozgató ereje, visszatér ősforrásához, Istenhez.

A tudományos hipnotizmusnak azonban egy főben járó gyengéje van. T. i. a médium semmit sem tud szellemének rejtett működéséről. Külpe minden tudott a kísérletek folyamán, de a médium

arról csak a megjelent dolgozatban szerzett tudomást. Működése akkor tárult föl előtte.

A hipnózishoz hasonló állapot a katalepszia. Ez is föltétlen megmerevedés, de lelki jelenségek nélkül. Pl. ha a fakir érve eltemetteti magát. Ez az állapot nem lélektani, sőt egészen fizikai, hiszen két fontos, sőt életbevágó működés, a lélekzés és a vérkeringés is megszűnik. Az élet egész ritmusa felügyesztődik. A hipnózisban ellenben a vérkerítés a rendesnél is intenzívebben működik.

Az anyagelvű a hipnotikus lelki működést anyagi erőből nem magyarázhatja meg. Ma pedig, mikor az anyag természetét és erőit jobban ismerjük, a szellem magában való anyagtól független élete még nyilvánvalóbb.

e) *Az elragadtatás.*

Más a hipnózis és más az elragadtatás állapota. A hipnózisban hipnotizőr szerepel. Külső titokzatos erő és akarat hat a médiumra. Senki önmagát nem hipnotizálhatja. Az extázis, elragadtatás kinekkinek saját műve, aki arra képes, akár a természet, akár a kegyelem rendjében. Mert mások a természetes elragadtatás élményei és mások a kegyeleméi. A kegyelem most is a természet erőiben gyökerezik.

Az elragadtatás testi megbénulás. Az egész folyamat alatt az ember rendes földi élete időlegesen megbénulhat, mély letargikus állapotba merülhet, míg szellemi erői felfénylenek, kivirágognak. A szellem ilyen állapotban olyan világban ébred föl, amely

szellemi és megpillantja a szellemi világot úgy, amint azt a szellemek észlelik. Vagy amint azt egy újabb író mondja: «Az ember számára csak ilyen állapotban volt lehetséges megpillantani a szellem-világot, nézni az istenségeket, az angyalokat, átszárnyalni mérhetetlen tereken, megismerni saját legitkosabb énjét és végül megismerni a valóságos Istant.» (Brunton: Egyiptom titkai. 198. o.)

Az ókori bölcselők között Szókratész és Plotinosz merültek extázisba.

Egy alkalommal Szókratész barátjával, Arisztodemusszal vendégségbe ment. Útközben lelke magába révült és egy kapu alatt töltötte az elragadtatás boldog perceit. Barátja egyedül ment a vendégségbe. A bölcs csak később érkezett meg. Más eset. Athén harcban állt, amelyben Szókratész is részt vett. Hazamenet, beszéli Alkibiadesz a Sympozionban, Szókratész magába révült és egy egész éjjel az elragadtatás állapotában maradt. «Szokása, — monda Arisztodemusz —, hogy időközönként magádba vonul ott, ahol esetleg az ihletés éri.» Piát Szókratész című művében szép szavakkal fejegeti Szókratész lelkiségett. Csodálatos, hogy sem Plató, sem Arisztotelész mélyebben nem foglalkoztak a nagy bölcs e csodás lelki jelenségével. De maga Szókratész sem beszél arról, mit élt át ezen ihletett állapotban. Majd később a görög misztériumok taglalásában még visszatérek erre.

Plotinosz már bölcseletileg rajzolta meg az el-

ragadtatás isteni élményeit. Ő maga kétszer jutott ezen állapotba és kétszer élte át az isteni jelenségeket. De leírása csak árnyképe annak, amit megélt. Az az élmény, úgylátszik, leírhatatlan. Hiányoznak a szavaink, amelyekkel közölhetnénk. Hiszen ezt Szent Pál is megerősíti, mikor a saját elragadtatását elmondja.

De meglepő, hogy Plotinosz bölcsleti magyarázatában szinte a zsoltáros szavait használja. A zsoltáros ugyanis ezt mondja: «Mivel nálad van az élet forrása és világosságod által látunk világosságot». 35. zs. Plotinosz pedig (Maeterlinck: «A szegények kincse» 74. o.) így ír: «A szellemi intuícióban az értelem azon világosság segítségével látja az értelmi tárgyakat, melyeket rájuk az Osegység sugároz és e tárgyakat látván, valójában az értelmi világosságot látja. Hanem mivel figyelmével a fénylező tárgyakhoz közeledik, nem látja tisztán az elvet, mely azokat megvilágítja. De ha elfelejti a tárgyakat, melyeket lát, hogy csak a világosságot szemlélje, mely azokat láthatóvá teszi, akkor magát a fényt és a fény elvét látja. De az értelem nem Önmagán kívül szemléli az értelmi világosságot. Hasonlatos tehát a szemhez, melyet anélkül, hogy egy külső és idegen fényre tekintene, mielőtt még azt észrevenné, hirtelen megcsap egy neki való fény, vagy egy sugár, mely feltör magától és megjelenik neki a sötétség közepette; éppen úgy, mint amikor a szem, hogy ne lásson semmit a többi tárgyból, lezárja szempilláit és sajátmagától vonja

ki fényét, vagy a kéz által szorítva észreveszi azt a fényt, amely őbenne van. Tehát anélkül, hogy valamit látna a külvilágból, — lát. Sőt többet lát, mint minden más pillanatban, mert a fényt látja. A többi tárgyak, melyeket előzőleg látott, minden fényes lévén, nem voltak maga a fény. Ép így, mikor az értelem bezárja szemét valamiképpen más tárgyak előtt, amelyeket önmagában összpontosít, nem látván azokból semmit, nem egy idegen fényt lát, mely az idegen formákon csillog, hanem saját fényét, mely hirtelen bensőleg egy tiszta világosságból ragyog.» «Szükséges — moadja tovább —, hogy azon lélek, mely Istenet kutatja, alkossan róla magának egy fogalmat, ha megismerni kívánja. Továbbá szükséges, hogy tudván, mily nagy dologgal akar egyesülni és meg lévén győződve, hogy üdvösséget fog találni az egyesülésben, az istenség mélységeibe merüljön egész addig, hogy, ahelyett, hogy magát szemlélné és szemlélné az értelmi világot, ő maga váljék szemlélődés tárgyává és tisztán csillogtassa azon fölfogásokat, amelyek odaföntről erednek».

Az emberi okosság az istenségbe való elmerülésről többet nem mondhat. Az isteni mélység tehát az emberben az isteni fény mellett feltárulhat. De felfényesednek azok az eszmék is, amelyeket az ész az isteni dolgoról magának szerez. Mert bennünk is van mélység, mi is nagyobbak vagyunk mindenél, ami létezik, csak az isteni fénynek kell a lélekbe bevilágítania és e fény mellett kell a

fényeknek felcsillogniok. Érezte ezt Babits is, mikor így ír:

«Mert ne gondold, hogy annyi vagy, amennyit
látszol magadnak,
mert mint látásodból kinőtt szemed és homlokod,
úgy nagyobb
részed énedből s nem ismered föl sorsod és csil-
lagod
tükrében magadat.» (Zsoltár férfihangra.)

De hát hogyan ismerheti meg az ember isme-
retlen s mondjuk isteni énjét? önmagától nem,
csak Isten fényében, mondja Babits.

Hogyan mutassa a föld magát,
ha az ég nem küld feléje sugárt?
Fa vagyok, lábam a sárba tapad,
de karjaimat már vonja a nap . . .

(őszinteség.)

Az elragadatás kegyelme is tehát az ősi Isten-
áldotta emberi természetben gyökeredzik. Isten a
jóság, mondja Plató s ez a jóság kiárasztja, mint a
nap, fényét jókra és rosszakra. Szokrateszre, Platóra,
Plotinoszra, Boehme Jakabra és ha szabad hinnem,
Bruntonra is.

Bruton angol újságíró. Egyiptom és India tit-
kainak és a felsőbbrendű Énnek kutatója. Bevallása
szerint eredetileg kételkedő, míg végre megismer-
kedik egy indus bölccsel, Maharisivel, aki meg-

tanítja őt hinni, a lélek szentélyébe elvonulni és végül az elragadtatás boldogságába jutni.

Bámulatos szép szavakkal írja le Brunton ezt az állapotot. Művét, India titka, Baktay Ervin dr. fordította le és utószóban jellemzi Brunont. Nem akarom elsietni és nem akarom elhamarkodni a dolgot. De igazat adok nekik, hogy az istentelen világ gyökeres változásban menne keresztül, ha önmaga isteni eredetű lelkét és képességeit, mint Babits is, megértené. Bár eljönne az idő, amidőn az ember nemcsak a természet erőit ismerné és hódítaná meg. «Paul Brunton könyve, írja Baktay, megbízható vezető minden kereső embernek, mert ő maga is keresett, de nem volt hajlandó vakon hinni.» Én elfogadom Baktay szavait, de tudom, hogy még sok jámbor ember is kételkedni fog Brunton igazságában. De nem kételkedhetik sem Szókratész, sem Plotinosz életében. S nem szabad oly szüklelküknek és szűkszívüknek lennünk, hogy a természet rendjében minden magasabb lelkiséget megtagadjunk.

Említettem, hogy Plotinosz kívánja, hogy elragadtatás előtt Istenről fogalmat alkossunk magunknak, egyébként Istenet nem éljük meg. Menyire igaz ez a követelés, azt a szentek elragadtatásából látjuk. Isten végtelen és azért végtelen sok élmény tárgya. Kinek milyen a jó Istenről az elképzelése, olyan alakot ölt magára és olyan fényben csillogtatja magát az elragadtatásban a Jóság!

Végül e helyen is leszögezem, hogy az anyag-

elvűség ellen hatalmas erő az elragadtatás úgy a természet, mint a kegyelem rendjében. Az elragadtatás kapu a szellem világába. A közvetlen, legszemélyesebb tapasztalás és átélés vezet oda be és többé nem kételkedhetünk, hogy amit látunk, az valóságos tény. Az egyiptomi, a görög és más ókori misztériumoknak is az volt a céljuk. Meggyőzni a pogányokat, hogy van szellemi világ, van lélek és hogy a lélek halhatatlan. De mik voltak a misztériumok?

f) A misztériumok.

Amily nagy mértékben haladt előre a technikai műveltség, époly kevessé alakult még ki az emberi szellemiség fejlődéstörténete. Nem bámulatos-e, hogy a számunkra oly borzalmas pogány bálványozás idejében is az ember a legmagasabb eszményekkel foglalkozott. Mikor az emberi élet akár 90%-ban állati sorban tengődött, a szellemiség a kiváltságosok rendjében szinte a mainál is magasabb fokra emelkedett. De hiszen nincs-e ez így napjainkban is? Milyen szörnyű mélységek tátongnak felénk e világháború idejében! Es mily szörnyű a barbárság a fekete és a sárgabőrű vad népeknél. India és Egyiptom virágzásuk idejében mily iszonyú emborsorsok hazái. Es a művelt Görögországban, Rómában is mily szomorú volt az élet. De nem szomorúbb, mint ma!

A régiek lelkei életét mi még ma sem értjük. Szimbólumaikat meg nem oldottuk. Gondolkodásukba be nem éltük magunkat. Azért oly furcsa

a mi képünk róluk. Pedig már Plutarchosz, az életrajzíró is figyelmeztet:

«Ha hallod azokat a meséket, amelyeket az egyiptomiak mondanak isteneikről, vándorlásaikról, darabokra szabdalásukról és más kalandjaikról, — ne hidd, hogy ezek valóban úgy történtek, ahogy elmondják azokat. A népek megalkottak és használnak hol rejtelmes, hol meg világosabb jelképeket az isteni természetű dolgok megértetésére. Tehát megértő és bölcsleti szellemben kell fel fogni az istenekről szóló történeteket és a különböző legendák magyarázatait.»

A régi népek ritusai és szertartásai között leg meglepőbbek a misztériumok és az azokba való beavatások. A misztériumok eszméjének lényege: az ember az istenséghoz hasonló. Eredete, sorsa és vége is isteni. Istenről ered a lelke; de a lélek vétkezett; a testbe zárva sanyarog és várja a felszabadulást, az újjászületést és a megistenesítést. Ez a misztériumok eredete és célja. A misztériumokban a papok révén a beavatott önkívüli állapotba jut és oly látomásokat élvez, amelyek meggyőzik őt arról, hogy halál nincsen. Hálá misztériumoknak, mondja egy beavatott, a halál már nem rossz, hanem jó a halandók részére. A hieroglifaszövegek az ilyen embert «kétszerszülöttnek» nevezik, olyannak, aki megújította életét.

A beavatás a szentélyekben történt és az önkívületbe esett ember (nem úgy, mint a hipnotikus) álomba merült, s ha fölébredt, boldogsággal eltelve

tudott mindenről, amit látott, hallott, szóval átélt. Az ily ember joggal mondhatta, hogy meghalt és feltámadott. Az egyiptomi, az indiai és a görög misztériumok ezt a boldog szemléletet nyújtották. Beavatás és megtisztulás járt nyomába. Plató, aki úgy az orfikus, mint az egyiptomi misztériumok beavatottja volt, és bölcselében az orfikus tanokat vallotta a lélek botlásáról és felszabadulásáról, eze-
ket írja: «*Ez isteni felavatás következményeként nézőivé válunk egy tiszta fényben ragyogó, külön- leges és szent látomásnak, ugyanakkor pedig magunk is megtisztulunk és felszabadulunk attól a porhüvelytől, amelyet testnek nevezünk és amely- hez ezidőszerint úgy vagyunk hozzájuk, mint az osztriga a kagylójához».*

Máskor Plató az elragadtatás ez állapotát azért dicséri, mert a legnagyobb javaknak válunk része- seivé. Es mi például ez a legfőbb jó? Az ilyen ember most már teljesen meggyőződött arról, hogy a lélek halhatatlan. Ez a tan már számára nem elmélet, hanem élmény. Bebizonyított tény. S ha ezt a titkot köteles is volt megörizni, viszont tartozott életét és életformáját e titkokhoz szabni és úgy élni. Ezek azután maguk körül a nemes és jó élet szépségeit sugározták és mint áldásosz- tók ragyogtak.

Szókratész is megjegyezte, hogy azok, akik ismerősek a misztériumokkal, kellemes reményeket biztosítottak maguknak a halál órájára. Ariszto- telész pedig azt állította, hogy véleménye szerint

Görögország boldogulása az eleusiumi misztériumokon nyugszik. (Brunton után.)

A misztériumoknak az emberiség szellemi életében kiváló a jelentősége. Új életszemlélet, új szellemi látomás, amelyet az ember akkor veszített el, amikor a paradicsomból az anyagi világba zuhant. A spiritualizmusból a materializmusba! És hányszor ismétlődött ez meg az európai művelődésben is! A görög anyagelvűség és szofisztika kimarta a lelket a testből, Istenet a világból; az erkölcsöt az életből. De Pythagorasz, Empedoklesz, Szókratész, Platón és Arisztotelész és végül Kr. u. Plotinosz, a misztériumok szellemével is igyekeztek emelni a lelkiséget, a léleknek halhatatlanság és Isten után való vágyát. Sőt e téren még túlzásba is mentek. Mert míg az ofikusok (Pythagorasz hívei) arra törekedtek, hogy az ember újra Istenné váljék, Szókratész az arany középúton maradt és csak azt akarta, hogy az ember Istenhez legyen hasonló. Híres mondása: «az istenek irigyek». Ha tehát boldog akarsz maradni, gondold meg, hogy véges vagy és végességedet át nem lépheted. Ez a gondolat illik a görög szellemhez, mert a görögök értelem és mérték, amint azt már Schiller is mondta.

Platón minden intellektualizmusa mellett is orfikus ihletségű bölcselő és belőle virágzott ki újra Plotinosz túlzó szellemisége: az ember Isten! Az ő elragadtatása egyesülés. A szikra egyesülése az öseggel, az Östüzzel.

Eljött Krisztus és a misztériumok fölöslegesekké váltak. Amit a misztériumokban csak a beavatottak hallottak és tanultak, azt az Úr Jézus az egész világ előtt hirdette. Nincs halál? Nincs, mert «én vagyok a feltámadás és az élet és aki hisz, nem hal meg örököt. Van lélek? Van! És mit ér, «ha valaki az egész világot elnyeri is, de lelkének kárát vallja». Van örök boldogság? Van! De nem az eleusimi mezőkön, hanem Isten országában. A jók oda jutnak, a gonoszok pedig a pokolba. Van megistenülés? Van! De a véges ember nem lehet végtelen! Azért legyetek tökéletesek, amint a ti mennyei Atyátok is tökéletes. Isteni szikra van kebletekben s azért Isten fiai is vagytok. Ez a szikra visszavágyik ősforrásához, boldogsága otthonához.

A misztériumokról tehát lehullott a fátyol! Ez az egyik titka Krisztus tanítása gyors elterjedésének! A kevesek java immár közzö; szegények és gazdagok java. A közös kincs lebontotta a társadalmi válaszfalakat is. Nem volt ür többé a minden tudó papok és nem-papok között. A papok elvesztették rejtett hatalmukat és titokzatos erejüket.

De a Lét titkai, Isten végtelensége azontúl is titok, ö «Nap, de szemünk bele nem tekinthet», örökre titok marad gyarló eszünk számára: mi a végtelen Isten! Van! Ezt tudjuk. De szélességét és magasságát, örök benső lényegét, maradék nélkül föl nem foghatjuk. Mi Ő nekem? Ezt megélhetem! Mi Ő önmagának? Ezt nem! A görög bölcsék ezt is remélték megtudni, de Szókratész leírtette őket.

«Az istenek irigyek», nem leplezik le magukat,őrzik hatalmukat és méltóságukat. Nekünk, keresztényeknek sem? Nem, mert mi is végesek vagyunk. De az Apostol mond valami fönségeset és végteknél boldogítót. «Az Isten szeretet! Szeresd tehát te is Őt! Aki Őt szereti, az Benne marad és Ő benne! És megéled, mi Ő neked? «A te üdvösséged».

Ez az isteni gondolat minden időben csodálatos vágyaknak az ébresztője! Isten bennem és én az Istenben! Mily fenséges életeszmény és életforma! Es a kereszténységben is megindult a törekvés Istennel egyesülni. Őt megragadni. Valamikép észlelni. Ihletett látás, elragadtatás, megistenülés, a szellemvilágba való betekintés újraébredtek. De krisztusi szellemben! Krisztusi vágyakkal!

Szomorú időket élünk. A nagy, ősi vallási eszményeket sárbatiporják! A szent érzéseket kicsúfolják. És mégis, mint a gúlák barbárságának idejében, az emberi személyiségek és szabadság legázolása korábban, a milliók egy miatt borzalmas szenvedéseiben, az emberek ma is érdeklődnek az elmúlt idők rejtett, titokzatos vallási eszményei iránt. Egymásután jelennie meg a könyvek, amelyek az ókori népek misztikus élményeivel és intézményeivel foglalkoznak. Hatalmas munka Wilhelm Nestle, Vom Mithos zum Logos 1940, műve. Nagyon tanulságos Rudolf Franz Merkel, Die Mistik im Kulturleben der Völker 1940. És annyi más!

g) A keresztény misztikus Isten-látása.

Szent János Apostol evangéliuma és levelei és Szent Pál Apostol levelei a keresztény misztikus istenisméről forrásai. Ők tanítanak meg arra, hogy a keresztény Krisztusban és Krisztus a hívőben van. Ők nyitják ki szemünket, hogy Isten szeretet és a szeretet bennünk Isten munkája. Más a szerelem és más a szeretet. Az előbbi emberi ösztön; az utóbbi kegyelem. Ahol nincs kegyelem, ott nincs szeretet sem. A keresztség Isten- és ember-szeretet. Isten a gyökere a szeretetnek és gyümölcse az ember szeretete. A mai idők gyűlölködő őrjön-gése a tanú, hogy a szeretet kegyelem, Isten ajándéka!

A keresztény lélek követi az Üdvözítő hívó szózatát és az Apostolok magyarázatát és szintén egyesülni óhajt Istennel, mint a misztériumok beavatottjai. Az üldözések márcírjait a halálba rohanó szertet egyesítette az Üdvözítővel. Meghalni, egyesülni és élni örökké! A végsőig felfokozódó szeretet isteni fénnyel töltötte el a börtönöket. Megjelent Krisztus és vigasztalta híveit. «Krisztus gabonái» így mentek a halálba.

A szellemiség olyan, mint a levegő. mindenütt lengedez és minden betölt. A pogányok szellemisége, pl. Plotinosz gondolatai s az új platonikusok munkái is a levegőben voltak s a keresztény lelkeket ébresztgették. Természetesen csak megilleték és hangokat csaltak ki. A keresztény platonizmus szólal meg Szent Ágoston műveiben, a keleti nagy

egyházyaták könyveiben, s főkép a Dionysiusnak tévesen tulajdonított iratokban. «Isteni nevekről», «Az égi hierarchiáról». A «misztikus Istenismeretről» című munkák a gyöngéd lelkekre nagy hatással voltak. Isten megismerésének — írják e könyvek — három útja van. Megismerhetjük Istant a teremtményekből, az isteni kinyilatkoztatásból s föleg közvetlenül magának az isteni lényegnek szemlélé séből úgy, amint az a hívő Isten kegyelméből a lélek mélyén Istant megismeri. A hatalmas XIII. században a misztikának is hatalmas hulláma ömlött át a kereszteny világban. Ez a hullám Clairvauxi Bernáttal és a cisterci iskolában kezdődött. Assisi Szent Ferencben érte el a csúcspontját és a Krisztus követésében egész a reneszánsz pogányságának partjáig gördült. Kitűnő látók és élők, Folignói Angela (1248-1309); Szent Gertrúd († kb. 1301), Magdeburgi Mechtild (1282.). A misztikus irodalom nagy mesterei: Eckhart (f 1327). Majd Tauler († 1361), Suso († 1366) és sok kisebb író. Végül itt említem meg a barokk korszak legnagyobb látóját és íróját, Nagy Szent Terézt és Keresztes Szent Jánost.

De Folignói Angela, aki Szent Ferenc leánya, szinte elsősorban jön tollam alá. Az ő élményeit és tanítását diktálás után Arnold ferences atya írta le. A könyv két részből és 70 fejezetből áll. Gyönyörűen és röviden Johannes Jørgensen írta meg életrajzát és dr. Székely László fordította magyarra.

Amit Plotinosz mond, az misztikusainknál is

bebizonysodik. T. i., hogy előbb Istenről kell fogalmunknak lenni és Isten a mi fogalmaink kéretét az élményekben kitölti. A keresztény megélők a keresztény tanok sugárzói és Isten kegyelme is e tanokat ékesíti és igazolja.

Nem szándékozom e tárgyat bőven fejtegetni, mert «A lélek rejtett élete» című művem ép ezt a kört tárgyalja. De Folignói Angélával ott nem foglalkoztam, pedig az ő élményei sok tekintetben érdekesek és azért e helyen ővele foglalkozom.

Angela ugyanis olyan eszméket és élményeket pendít meg, amelyek a görög misztikának szemléletkörébe is tartoztak, de a görögök még tisztán nem láttak. A görögök pl. nem érezték át, hogy Isten szeretet. Angélának a Megváltó azt mondja: Közelebb vagyok hozzád, mint a te saját lelked. Es Angela tudja, hogy az Úr, a szeretet s megkívánja az ő hívétől is, ha út megérezni és meglátni és vele beszélni akar.

Isten a Lét, mondotta Parmenidesz és a vele rokonlelkű orfikusok. Angela szemei egy alkalommal kinyílnak és látja az Istant. Látja Isten teljeségét, amely betölti a világot a tengeren innen és a tengeren túl és minden dolog mélységét és óceánját. «És lelkem szerfölött ámult és felkiáltott: hát ennyire tele van Istennel a világ! És megláttam, mily kevés ez a világ és hogy Isten hatalma minden fölülműl.»

És Angela máskor ismét megérzi lelkében Istant és akkor egyúttal megérти «mikép van jelen az

egész természetben és minden dologban, ami csak létezik, — pokolban, mennyben, ördögben, angyalban, gyilkosságban és kegyességen, jóban és a rútban». Ez már igen magas Isten-szemlélet, amelyet Suso így jellemz. «A lélek bejut az alaktalan istenség vad sivatagába és mély örvényébe; elmerül és úszik Istenben, egyesül, egy lény lesz vele úgy, hogy már nem tud mást akarni, csak amit Isten akar.» «Láttam Istant, mondja Angela, de ha azt kérdezed, mit láttam, azt felelem, láttam és többet nem mondhatok. Láttam egy teljességet, egy világosságot, amely úgy eltöltött, hogy sem megmondani nem tudom, sem hasonlattal érthetővé nem tehettem ... Ó maga minden jó és a legfőbb jó» . . . Más-kor meg szintén «világosságot lát, de sötétségnek is mondhatná». Az erőt pillantja meg, a lét legbensőbb magvát, magát a létet, de azt is, mondhatná, hogy a merő «emmit látja. Hiszen annyira különböző mindenről, amit mi léten és életen értünk (et nihil videt omnino anima, quod narrari possit ore nec etiam concipi corde). «Nem látok semmit és minden látok és mert az a legnagyobb jó homályba burkolódzott, azért legbizonyosabb és mellette minden más csak homály és minden csekélyebb nála, mert ez a legfőbb Jó egész, míg minden más csak töredék.» Es ennek az Istenszemléletnek megfelelőleg benne egy új szeretet ébredez. «Elvesztettem azt a szeretetet, amelyet eddig éreztem és csupa nem-szeretet (facte sum Non-Amor) lettem.» Es most már nem kívülről akar hallani, hanem Isten-

ben óhajt minden látni. Krisztus életéről is minden Istenben óhajt látni, mert «amit Istenben látok, az végtelenül jobb». A legragyogóbb, amit mond: «látom öt ugyanis, Aki van, látom, hogy ö minden lét Léte és hogy mi módon minden teremtmény Léte. (Video enim, qui est Esse et quomodo est esse omnium creatorum.)

A szellemiségek történetén végighúzódnak ezek a misztikus fonalak. A középkorból átmennek a barokk-korszakba is és Keresztes Szent János és Nagy Szent Teréz gondolatvilágát és Isten-élményeit is átsugározzák. De talán a miénket is és minden emberét. Mi is, bár kis szikrák, de isteni szikrák vagyunk. A mi lelkünk mélyén is olykor-olykor kigyúlnak az isteni fények, hiszen bennünk is fénylik isten fénye, csak nem akarjuk látni. A misztika minden lélekben él és minden jeles irodalmi műben csillog s ami igazán megragad bennünket, az mindig valami titokzatos fény és nem az üres homály. És mennél misztikusabb egy mű, annál hódítóbb és maradandóbb értékű. Mert van benne erő s a végtelenség lelke él benne.

«A lélek rejtett életében» bőven foglalkoztam az elragadtatásokkal. E helyen tehát több időt azoknak a kegyelemteljes élményeknek nem szentelek.

Minden, amivel lelkem játszadozott, azt mondja: van lélek, van Isten! Van halhatatlanság, van örök boldogság. Az anyagelvűség az ördög megtévesztése, illetőleg az ember eltévelkedése. Az ördögnek nagyok a kilátásai, mert az érzéki gyönyörűségekre,

a testi vágyakra épít. A test pedig egészen közel van hozzánk, örömei vérünk ből fakadnak és elkábítanak. De a test mellett a lélek örömei finomabbak, szellemiek és csak az ihleteitekre hathatóak. Azért oly hatalmas minden korban az anyag imádása, a test uralma. S azért oly gyönge látszólag a szellemisége ereje. A testi ember nagyon kevéssé szellemi; de a szellemi ember is nagyon sokszor anyagi, testi.

De bízni kell a szellem győzelmében és erejében, akármily barbár, anyagias korban élünk is. A szellemi embereknek hivatásuk a szellemiség hangoztatása és megélése.

Krisztus is szenvedett és szellemi társainak is csak szenvedést, szegénységet, megvettetést ígért és mindezek dacára megparancsolta: szeressetek. Isten szeretete, az emberek szeretete győzi le a legvadabb, a legnyersebb anyagelvűséget is. Szeretni, szeretni és magunkat feláldozni, ez a krisztusi szellemiség titka és ereje.

II. RÉSZ.

ELSŐ FEJEZET.

«Isten elrejtett titkos bölcsesége.»

A gondolatok építők vagy rombolók. Életet fakasztok vagy életet hervasztok. A népek és egyének életét megtermékenyítők vagy minden nemes szellemet kiirtok.

A népek története a termékeny gondolatok története. A társadalmak felemelkedése vagy aláhanyatlása, a szellemiség ragyogása vagy kialvása.

Minden életről ébredő és felfejlődő nép szellemisége és tündöklése összefügg gondolkodásának ragyogásával vagy elsötétedésével.

Kelet nagy népeit ragyogó szellemek nevelték és fényesítették. Kína, India, Asszír-babilónia, Perzsia és a Földközi-tenger keleti partján élő kis népek, köztük a zsidók is, a bölcsök szelleméből táplálkoztak, növekedtek és dicsőségre emelkedtek. Ezeknek a népeknek bölcséik építették ki a politikai, a társadalmi, az erkölcsi és a művészeti életet. A népek bölcseségének írott emlékei beszívódtak a népek lelkébe. A népiséget alakították, gyúrták és kifejlesztették az érzéket és a szeretetet az igazság, a jóság és a szépség iránt.

A zsidó nép a maga léleképítő könyveit a Szentírás könyvei közé sorozta. A zsidó lélek bölcsesége ezeken a könyveken zöldült, virágzott és érett. A «Bölcseség könyvei» az életnek és az iskolának

könyvei. A hétköznapi és az ünnepnap; a világi és a vallásos életnek útmutatói és kifinomítói.

Nyugaton is az öntudatos életet a görög bölcsék, számszerint heten, indították meg.

De akár Keleten, akár Nyugaton a bölcseség melegágya mindig a vallás. A mitológiából és az egy Isten tanából sarjadzott ki a pogány népek és a zsidó nép bölcseségszeretete. A bölcseségből pedig kiágazott a tudományos bölcselet is. Vallás, bölcseség és bölcselet pedig a szellem ősi ereiből zsendült, erősödött és végül teljes virágzásba szökött.

A vallás és a bölcseség építő erők. A bölcselet — sajnos — sokszor romboló, forradalmi szellemű hatalom. Igen, hatalom, mert sokszor nemcsak a fegyverek, hanem a gondolatok is kiforgatták a népeket hagyományos hitükből, eszményeikből és lerombolták régi intézményeiket, az ősök szellemét, és új lelkiséget szültek.

A zsidó nép története addig dicsőséges, amíg a zsoltárok és a bölcsék egy Istant valló és dicsőítő szellege él a nép lelkében. Mikor azonban e nép a bálványimádókat követi, történeti könyveik a tanúim, mennyire aláhanyatlak a zsidók politikai élete is.

A görög nép története ragyogó, amíg bölcseségeük igazi bölcseség. Amíg tisztelik a hagyományait,őrzik ősi szellemiségüket. Ám az álbölcselet, a szofistáskodás kora is már mérgező. Az a kor, amely minden régit lerombolt. Az igazság helyett a kétélyt, az erkölcs helyett az erkölcsi lazaságot, a klasszikus szépség témaival helyett a szeszélyes esz-

menyeket ápolta. Ez a korszak kimarta a vallásból az isteneket; az erkölcsiségből a lelkiismeretet; a népéletből a tekintélyt. A közösség helyébe az Én fenségét illesztette. Trónjáról letaszította az ész tekintélyét. A szívekből kiirtotta a gyengéd erkölcsi-ség tiszteletét. A hazafiság helyett világpolgári jel-szavakat harsonázott. Szóval sem Isten, sem ural-kodót, sem államot nem becsült.

Szent Pál éles szeme, mint hajdan a Bölcseség könyvei és a próféták, jól megrajzolták az istentele-nek arcképét. «Isten — mondja Szent Pál — bün-tetésül ráhagyta őket az ő szívük vágyaira, tisztáta-lanságra úgy, hogy önmaguk illették gyalázattal testeiket, kik Isten igazságát hazugsággal cseréltek föl.» «És amint ők nem törödtekazzal, hogy Istenre gondoljanak, úgy Isten is aljas érzelmekre engedte őket vetemedni.» Nem folytatom tovább az idézetet. (Róm. 1, 24-32.) Hiszen ez nem épületes. De époly szomorúak a próféták panaszai is a bálványozó és elerkölctelenedett zsidók miatt. Megváltozott bölcseségük szellemisége, tehát megromlottak szí-vük érzései és gondolataik nemessége is.

Az Úr Jézus új bölcseséget, új életirányt adott. Mivel a zsidók a régi bölcseséget elvetették, új bölcseségük pedig velőkig romlott volt, Szent Pál, Krisztus apostola, odakiáltja a zsidóknak Izaiás szavait és hirdeti a korintusiaknak a krisztusi szelle-met: «Elvesztem a bölcsek bölcseséget és az okosok okosságát elvetem! Hol a bölcs? Hol az írástudó? Hol a világ kutatója? Nem tette-e Isten csúffá e

világ bölcseségét? Mivel ugyanis a világ Istenet az Ő bölcsesége útján meg nem ismerte, tetszett Istennek a hithirdetésnek balgasága által üdvözíteni a hívőket!» «Mert az Istenről származó balgaság bölcsebb az embereknél és az Istenről származó gyengeség erősebb az embereknél.» Mert Krisztus Jézus a mi bölcseségünk mestere, «Ő az Isten ereje és Isten bölcsesége.» «Ő Istenről a bölcseség, az igazság, megszentelés és váltság.» És szeretné, ha «valaki dicsekszik, az Úrban dicsekedjék» és nem saját rossz bölcseségében.

Szent Pál bölcsesége az új bölcseség! A keresztény világrend bölcsesége! És ez a bölcseség «nem emberek bölcseségén, hanem Isten erején alapul.» Azért fennen hirdeti, hogy «mi is beszélünk ugyan bölcsességről, de nem ennek a világnak, sem e világ bölcseinék bölcseségéről, kik elmúlnak minden, hanem mi beszélünk Istennek titkos, elrejtett bölcsességről, amelyet Isten a világ kezdetétől elrendelt, a mi dicsőségiinkre, de amelyet a világ nagyai közül senki meg nem értett.»

Szent Pál szelleme az én gondolataim műzsája. Ő ihlet meg engem! Az Ő szavai igazságát látom hosszú tanulmányaim végén.

A görög nemes bölcseletet felváltotta az álbölcselet. A zsidó bölcseségét átitatotta a görög álbölcselet. A keresztény középkor bölcseségét megrottották a középkori álbölcselők. Az újkori bölcselet pedig nagyrészt kételkedő, igazságtagadó, isten-telen, lélektelen, erkölcsnemű s végül szocialista,

kommunista és bolsevista bölcseségrombolás. Az elmúlt 30 év bölcseletére visszatekintve, Szent Pállal kérdezhetem: Hol a bölcs? Kimúltak! Nevük a történelemé. De gonosz elveik még itt rothatnak és rothasztanak ma is a népek beteg szellemiségeben, irodalomban, művészettel, erkölcsiségben, a közéletben. Nekem nem kellenek sem a régi, sem az újkori álbölcselők. Nem kell Hume, nem kell Berceley! Elvetem Kantot, Fichtet, Hegelt épügyt, mint Nietzsche-t, Marxot és Lenint. Az én szívem és lelkem vágya *«Isten elrejtett, titkos bölcsesége*, amelyet Isten a világ kezdetétől elrendelt a mi dicsőségünkre s amelyet a világ nagyjai közül senki meg nem értett. Nekünk azonban Isten kijelentette az ő Lelke által, mert a Lélek minden átkutat, még Isten mélységes titkait is».

Ez a kis könyv tehát közli Isten örök bölcseségét, amint a Szentírás és a nagy keresztény bölcselők, Szent Ágoston, Szent Tamás azt tanították és értették. De főleg a Szentírás! A Szentírás szövegét adom mindig. Az összekötő szöveg csak az én munkám.

Az isteni bölcseség az Ige örök bölcsesége.

Más a világi és más az isteni bölcseség kezdete, eredete és forrása.

A világi bölcseség a világi bölcsék gyermeke. Az isteni bölcseség az örökkévaló Isten fénye.

A világi bölcseség a világi bölcsék bölcseletének

párlata. Az isteni bölcseség Isten örök gondolatainak kisugárzása.

A világi bölcseség koronként és bölcseleti rendszerek szerint változik. Az isteni bölcseség Isten titkos és elrejtett bölcseletének örök változatlan nappali fénye.

A világi bölcselők folyton változtatják a bölcselet meghatározását, bölcseleti nézeteiket s a legellentétesebb elméleteket állítják föl a bölcselet egész mezején. A keresztény bölcselők egy örökérvényű, soha ki nem alvó bölcselet hívei.

A világi bölcselet ikertestvére a világi bölcseség és sokfélekép módosul. A keresztény bölcselet ellenben időálló, a keresztény bölcseség is örök. De míg a keresztény bölcselet inkább csak elméleti, a keresztény bölcseség már gyakorlati. Hatásuk alatt ész és a szív, a tudás és az erényes élet egyaránt kivirágzanak. A keresztény bölcselet és bölcseség célja: a tökéletes megismerés, a tárgyilagos és helyes ítélet és az erényekben gazdag élet. Krisztus, az örök bölcseség. A lux mundi, a világ világossága, a tanító! Az Ő követése pedig Krisztus követése. Krisztus bölcsesége.

Igen, Krisztus maga mondja: Én vagyok a világ világossága. Szent János pedig evangéliuma kezdetén harsonázza Krisztusról, az örök Igéről, hogy «Őbenne élet volt és ez az élet az emberek világossága.» Szent Pál meg azt írja róla: «Ő a láthatatlan Isten képmása, az elsőszülött minden teremtmények között, őbenne teremtetett minden az égen és a

földön, — a látható és a láthatatlan dolgok. mindenő általa és öbenne van teremtve. És ő minden megelőz és Őbenne létezik minden».

Szent Pál csak Szent János evangéliumának kezdőszavait magyarázza: «*Kezdetben volt az Ige* és az Ige Istennél volt és Isten volt az Ige. Minde-nek Ő általa lettek és nála nélkül semmi sem lett, ami lett. Őbenne élet volt és az élet volt az emberek világossága». Az *igazi világosság volt*, mely meg-világít minden világra jövő embert.»

Az Újszövetség az Ószövetségnek a kiteljesedése és megvalósulása. Szent János és Szent Pál beszélnek Isten örök Igéjéről, örök fényéről, örök bölcseségéről, mint minden ember és az egész világ bölcseségének forrásáról. Ám az ő szavaik visszhangjai azoknak a költői szépségű, ragyogó ihletettségű gondolatoknak, amelyek az ószövetségben is a bölcseségről elhangzottak. Imel-

«Az Úr szerzett engem útjai elején; kezdetben, mielőtt bármit is alkotott, öröktől fogva rendelt el engem.»

Előbb van a gondolat s azután jön a tett. Előbb a bölcseség, azután az alkotás.

«Nem voltak még tengerek, én már fogantattam.»

«Még nem törtek elő a dús vízforrások, még nem állottak a hegyek ... A halmok előtt születtem» . . .

«Amikor az eget felállította, már ott voltam. Amikor a fellegeket ott fenn megerősítette ... Amikor törvényt szabott a vizeknek ... ott voltam mellette. Mindent elrendeztem és gyönyörködtem

nap-nap után. Színe előtt játszadoztam mindenkor. Játszadoztam a föld kerekségén és gyönyörűséggel voltam az emberek fiai között.»

Íme! mily teremtő, mily törvényt szerző s mily játszi természetük a bölcseség Igéjének az igéi. minden nemcsak az Úr, hanem az Ige gyönyörűségei is. Sőt az emberek előtt és között is kedvesek az igék! S a bölcseség vágya, hogy az emberek szívében, lelkében megfogamzzon és megerősödjék minden ige! Azért a bölcseség meghívja magához az embereket, hogy fedezzük fel őt és vele örüljünk! «Mert aki engem megtalál, életet talál. Es üdvöt merít az úrtól. Aki azonban ellenem vét, saját lelkének árt.»

«Mind, aki gyűlöl engem, a halált kedveli.»

Úgy szeret bennünket a bölcseség, hogy meghív lakomára is!

«A bölcseség házat épített magának. Kifaragta hét oszlopát. Leölte áldozatait, elegyítette borait és megterítette asztalát. Elküldötte szolgálóit, hogy kiáltsák a várban és a város falain: Aki *együgyű*, jöjjön hozzáim!» S a döréknek azt üzente: «Jertek, egyétek étkeimet, és igyatok a borból, amelyet nektek elegyítettem! Hagyatok fel az együgyűséggel, hogy élhessetek és járjatok a belátás útján».

Mily szépen jellemzi a bölcseség a sajátmaga hivatását! Letöri az együgyűséget, a döreséget és belátásra tanít. Ezért hoz áldozatot mindenki érdekkében és ezért tölti a jó bor szellemiségét a jóakaratnak lelkébe. Célja az igaz, örök bölcseség közlése!

Máskor a bölcseség még bajosabb alakot ölt. Mint szép menyasszony, csalogatja azt, aki Istenet féli és jót cselekszik. S aki kitart a bölcseség mellett, elnyeri azt. Ilyen elé a bölcseség maga siet és mint szőz menyasszony fogadja őt. Táplálja őt az élet és az értelem kenyérével s itatja az üdvös bölcseség vizével. Támaszra talál benne az őt kereső, úgy hogy meg nem inog sohasem. «Megtartja őt és meg nem vénül. Felmagasztalja őt a társai előtt. Megnyitja száját a gyülekezet közepette. Betölti őt a bölcsesség és az értelem lelkével s a dicsőség ruháját adja reá. örök hírnevet juttat neki.»

Mily szép a bölcs menyasszony ajándéka! S mily ragyogó a bölcs lelke! De figyeljük még meg a bölcseség öndicséretét. (965.)

«Jertek hozzáam mind, kik megkívántok engem
 És teljetek el gyümölcsimmel.
 Mert lelkem édesebb a méznél,
 És birtoklásom jobb a lépesméznél.

Ki reám hallgat, meg nem szégyenül,
 Kik értem fáradnak, nem esnek bűnbe.
 Kik fényt derítenek rám, örök életet nyernek.»
 Értelem, erény, örök élet a bölcseség ígérete.

És ez a bölcseség könnyű! Hiszed Ó maga jár elől és keres magának híveket. A fődolog, hogy az ember is szeresse meg a bölcseséget. Szeresse az igazságot, a jóságot, az erényt. Más szóval: «Kezdete legőszintébb vágy az okulás után.

Az okulásra irányuló gond pedig szeretet.

A szeretet pedig törvényeinek teljesítése.

A törvények megtartása pedig a halhatatlanság teljesítése:

A halhatatlanság pedig közel hoz Istenhez,

A bölcseség kívánása tehát elvezet az örök uralomhoz.»

«Ha tehát kedvetekre vagyon a trónra és a jogarra, szeressétek a bölcseséget» ... (853.)

A hatalmasoknak szól a végszó:

«Szeressétek a bölcseség világosságát valahá-nyan népeken uralkodtok».

Így nyilatkoztatja ki Isten örök bölcseséget az Ige!

A keresztény bölcselőben az Ige a lélek.

A keresztény bölcs lelkét az Ige szelleme hatja át. Az Ige lelke belülről és kívülről tanítja őt. Belülről, mert mi nem «e világ lelkét nyertük, hanem azt a Lelket, mely Istantól van, hogy megismerjük, amit Isten nekünk adott. És ezt hirdetjük mi nem az emberi bölcseség tudós igéivel, hanem a Lélek tanítása szerint». «Mert a Lélek minden kikutat, még Istennek mélységeit is. Isten dolgait nem ismeri ugyanis senki, csak Istennek Lelke.» Istennek Lelke pedig az Ige Lelke is.

A keresztény bölcsset ez a Lélek belülről tanítja, elméjét megvilágítja úgy, hogy Szent Pál szavai szerint: «Krisztus értelmével bírunk», midőn a Lelket elnyerjük.

De a keresztény bölcs kívülről is tanul. A Szentírás és a kitűnő hittudósok szelleme él benne és óvakodik az álbölcseketől, a megtévesztő szofisráktól és azok esetleges divatos eszméitől. Ilyenektől olvasunk már Jób könyvében (5. 13-14), hogy t. i. fényes nappal sötétben botlanak. Délben úgy tapogatnak, mint éjjel, S azért Isten «megfogja a bölcsekét saját családságukkal és meghiúsítja az álnokok terveit».

Ugyanígy értékeli Izaiás is az álbölcsekét és az istenteleneket. De «meghátrálásra kényszerítem a bölcsekét és balgává teszem tudományukat». (íz. 46, 25.) Szent Pál is jól ismeri Isten szellemét és jól ismeri korának bölcseit is. A bölcselettörténetem is elbeszéli az ő romboló bölcseségüket. Szent Pál épp azért keserű gúnnyal mondja: «Aki közületek azt hiszi, hogy bölcs ezen a világon, legyen oktalanná, hogy bölcs lehessen; mert e világ bölcsége oktalanság Isten előtt. Mert írva vagyon: Megfogom a bölcsekét ravaszságukban». És ismét: «Az Úr ismeri a bölcsek gondolatait, hogy hiába valók. Senki se dicsekedjék tehát emberekkel».

X. Pius pápa szándéka volt elrendelni, hogy a keresztény bölcseleti iskolákban csak a középkor tiszta keresztény és örök bölcseletét tanítsák. Halála ebben öt megakadályozta. Az ifjú nemzedéknek visszatetszik talán a szellemnek ez a korlátozása, de aki úgy harminc-negyven évnek távlatából áttekinti, mi minden tanítottak világi bölcseink és mikép rombolták le a hitet, a tekintélyt, az erköl-

csökét és mint működtek közre a bolsevista szellem kirobbanásában, az őszintén mondhatja: csak Isten örök bölcselete kell nekünk.

A keresztény bölcs lelke tehát alapelveit az Ige örök bölcseletéből meríti. Az ő mesterei azok a férfiak, akik elmondhatták magukról: «Isten lehellete alkotott s a mindenható fuvallata éltet engem». (Jób. 33.4.) Ezek pedig mind a Szentírás iskolájában nőttek föl. Az ily szent íróktól tanultak a mi bölcséink és ilyenek tanítanak bennünket is. Azért a keresztény bölcs szilárd elveket vall és tanít.

A keresztény bölcs is mindenkorral a kérdésekkel foglalkozik, mint a világi. Kell is azokat a nagy, fogas kérdéseket szemmel tartania és tárgyalnia, amelyekkel az ember, amíg ember lesz, folyton-foglalkozni fog. Kell nemcsak tanulnia, de az emberek lelkét szakadatlanul felvilágosítania. Ebben az értelemben mondja a Bölcseség könyve is (6. 23): A bölcsék nagy száma javára van a világnak. Azok a bölcsék t. i., akikben Isten lelke lakozik és elmondhatják magukról: «Bennünk pedig Krisztus értelme vagyon».

Akiben ilyen szellem lángol, az a keresztény bölcs. Az ilyen Istenből él, Istennel él és Istenhez jutni remél. Az ő útmutatója Isten! Szavaiban Isten lelke zeng.

És most halljuk a Bölcseség könyvének ragyogó szavait Salamon szájából. Ő is Istenbe fogódzott, mert

«Ő a bölcseség útmutatója,

Egyben bölcsék irányítója;

Hisz kezében vagyunk mi is, meg szavaink is,
 És minden értelmesség, ügyesség és fegyelem,
 Mert Ő adta nekem a dolgok igazi tudását,
 Hogy értsem a világ szerkezetét, az elemek ere-
 jét, az idők elejét, végét és közepét, a napfordulat
 változását, az évszakok váltakozását, az évek kör-
 forgását, a csillagok állását.

Az állatok természetét, a vadállatok dühét.
 A szelek erejét, az emberek gondolkodását, a növé-
 nyek különféleségét, a gyökerek erejét.

Ami rejtve van s ami látható, megismertem,
 mert a minden ség művész a bölcseség meg-
 tanított reá.

Benne ugyanis lélek vagyon; értelmes és szent-
 es minden szellemen áthatol. Az értelmeseken, a
 tisztákon, a legfinomabbakon ...

Mert Isten erejének párája

S a mindenható Isten dicsőségének tiszta ki-
 folyása s ezért semmi fertőzés nem éri,
 Mivel az öröök világosság kisugárzása, ki Isten
 fölségének szeplőtelen tükre, ki jóságának képmása.
 Bár egymagában van, minden megtehet,
 Bár magában marad, minden megújít,
 És nemzedékről-nemzedékre betér a szentek
 lelkébe,
 S őket Isten barátaivá és prófétákká avatja,
 Mert Isten csak azt szereti, aki a bölcseség
 bizalmasa ...

A bölcseségen nem vesz erőt a gonoszság.» Íme,

azt hiszem, az isteni bölcseség és az ihletett bölcs ezen jellemzése a világirodalom legszebb terméke. Világító szavakkal harsonázza az isteni bölcs és bölcsesség értékét, fönséget és áldásait. De csak az igazi, az isteni bölcsét és bölcseségét. Csoda-e, ha a Szentíró (Salamon) rajongva folytatja:

«Ót szerettem és kerestem ifjú koromtól
S azon voltam, hogy arámmá tegyem,

Mert be van avatva Isten ismeretébe,
És műveiben tanácsadója . . .

De mivel láttam, hogy nem juthatok egyébként birtokába,

Mint csak ha az Isten megadja,
— És már az is bölcseség volt
Tudni, hogy kinek az adománya,
Azért az Ur elé járultam, kértem öt,
És szívem mélyéből mondottam.»

És most Salamon elzengi a leggyönyörűbb imádságot az isteni bölcseségért:

Nem csoda! Mert
«Boldog az az ember, aki bölcseségét talál
S az a férfiú, ki belátással bővelkedik,
Mert megszerzése jobb, mint az ezüst szerzése,
És gyümölcsé többet ér a színaranyánál.

Hosszú élet van a jobbjában . . .
Életfa az azoknak, kik megragadják» . . . (Példa-
beszédek 3. 13.)

A végső kicsengés pedig Isten lelkének:

«Szerezz bölcseséget, szerezz okosságot, meg ne feledkezzél erről és ne térj el szájam igéitől.
 El ne hagyd azt, akkor megőriz téged,
 Szeresz, akkor megtart téged!
 A bölcseség kezdete: szerezz bölcseséget,
 Tisztességre juttat, ha magadhoz öleled;
 Bájos füzért fon fejedre,
 Gyönyörű koronát ajándékoz neked.»

A legragyogóbb szavak, amelyekkel csak az igazi, az örök, az isteni bölcseséget valaha is illették és megénekelték. Azért óv Jeremiás próféta az álbölcselőktől, akik «megszégyenülnek minden, kik elhagyták az élővizek forrását, az Urat».

Az Ige kinyilatkoztatásai a keresztény bölcs lelkében.

Az ember Isten képmása, mégis téved, mert értelme, akarata és szíve esetleg romlott. Angyali a természete, de a testbe van lelke befalazva.

«A romlandó test pedig teher a léleknek.»

«S a földi sátor lenyomja a sokat tűnődő elmét.»

«Alig sejtjük azokat, mik a földön vannak»,

«Csak fáradsággal jövünk rá, mi szemünk előtt vagyon.»

«Az égieket pedig ki rudná kifürkészni?

Ki ismerte meg akaratodat, ha csak te nem adtál bölcseséget?

S el nem küldök szent lelkedet a magasból
 így tanulták meg az emberek, mi tetszik neked.»

(Bölcs. 9, 15-19.) így tanulták meg az Ige örök bölcselőtét.

Az ember tehát a földieket s föleg az égieket az isteni bölcseség segítségével *ismeri*. Ez a bölcseség isteni, mert Isten szent Lelke tanít, fénylik föl a lélekben. Nemcsak eszünk fényével, hanem isteni világossággal is szemléljük mindenkit, ami kívülünk, bennünk és fölötteink van. A természetet, az emberi lelkiséget s föleg Istent.

a) *Isten*.

Az Ige évezredek óta tanítja az embert Isten ismeretére. Mert évezredek óta:

«Így szól szívében az esztelen: Nincs Isten».

Miért? Mert a zsoltáros szerint:

«Romlottak és utálatosak lettek törekvéseikben,
Nincs, aki jót cselekszik, nincs egyetlenegy sem!
Lenéz az ur a mennyből az emberek fiaira,
Hogy lássa, van-e okos, ki az Istennel gondol?
Elfordultak mindannyian,
Megromlottak valamennyien.
Nincs, aki jót cselekszik,
Nincs egyetlenegy sem.» (13. zs.)

A romlott ész és a bűnös szív tagadja az Istent. A bölcseségnek és az okosságnak pedig kezdete, Isten félelme. Hányszor mondja ezt az írás! Az ember nem panaszkodhatik, hogy nem képes Istant megismerni. Hiszen, írja Szent János, «az Úr adott nekünk észt, hogy megismerjük őt, az igaz Istant». Ezt a gondolatot kiáltja Szent Pál is a rómaiak fülébe: «Ami Istenben láthatatlan, örök ereje, vala-

mint istensége, a világ teremtése óta észlelhető, mert az értelem a teremtmények révén felismeri őt». Jól mondja Szent Pál: «Isten a világ teremtése óta megismерhető». Hiszen már a Bölcseség Könyve (13. f.) hangsúlyozza:

«Balgák mindazok, kikben nincs meg isten ismerete,

Kik nem tudták a látható jókból megismerni azt, aki vagyon.

S a műveket szemlélve nem ismerték föl az alkotót . . .

Ha már ezeket isteneknek gondolták,
Mert szépségük elbájolta őket . . .

A teremtmények nagyságából, szépségéből nyilván meg lehetett volna ismerni azok teremtőjét.

Mert ha tudásban annyira vitték, hogy át tudták kutatni a világot, honnét van, hogy ennek Urát nem tudták előbb megtalálni.»

A Szentírás szavai fényesek és érthetők. Igen! eszünkkel is megismerjük az Urat és ez a legfőbb bölcseség. «Istent és a lelket akarom megismerni, mondja Szent Ágoston. S más semmi egyebet? Semmi egyebet.» Aki Istant és Isten után a lelket megismeri, az a bölcselő minden kérdését helyesen megoldja és bölccsé magasztosul.

De Isten végtelen. Az ember pedig véges lény. A véges ember tehát a Végtelent eszével színültig nem ismerheti meg. De segíti őt az Ige, az isteni kinyilatkoztatás! Kérdezed tehát, hogy ki az Isten?

A Szentírásban Mózesnek ő maga adja meg a választ: «Az vagyok, aki vagyok».

Isten e szava végtelen mély értelmű. «Az vagyok, aki vagyok.» A Szentírás más helyen is Istenről csak ennyit mond: «Aki vagyon». Mit jelentenek e szavak: Isten van! Ő egyedül mondhatja magáról: vagyok. Önmagamtól vagyok! Maga a Lét vagyok. minden mástól van. Senki sem szüli önmagát. Isten egyedül van önmagától. Es nem mástól. Ha mástól eredne, akkor ez a más volna Isten. Isten előtt azonban más nem lehet. Még a semmi sem lehet! Mert semmiből semmi sem lesz! Ha ezer zérót raksz is egymás mellé, mind az ezer is csak zéró, azaz semmi, s nem több. A semmiből tehát a Végtelen nem ered. minden ősi fészke tehát a Lét. A Lét pedig Isten. Őbenne pihen minden más és az Ő öléből lép ki minden egyéb. Ő egyedül az ok nélküli ok. És minden más oknak Ő az oka. Csak egy az első ok! minden más oknak az első ok a méhe.

Isten ezt a nagy tényt Mózesnek nyilatkoztatta ki az égő csipkebokorban, mikor elküldte őt Egyiptomba a Fáraóhoz. Az egyiptomi szellemiségnek ez a kijelentés nem volt újság. Ok ismerték a lét fogalmának mélységét és szélességét. Tudták, hogy a létnél fenségesebb és hatalmasabb erő és valóság nincsen. Azért adta az Úr Mózes szájába épp ezt a szót. Mondd, hogy a Lét küld téged. Ezt Fáraó is megértette, bár az első pillanatban nem engedelmeskedett Istennek.

Am a szent szerzők is tudták, mit jelentenek e szavak: «Én vagyok, aki vagyok». Az Ekkleziásztikus szerzője azt mondja Istenről: «Ő minden». így tanítja az eredeti zsidó szöveg! Más szóval: Isten áll minden természeti folyamat háttérében. A magyar Szentírás szerint pedig: «Ő vagyon mindenben». Az értelem ugyanaz! Isten tehát mindenben minden. A Bölcseség könyve is így ír (12. f.): «Beh jó, be kegyes szellemed, Uram, mindenekben». A görög és a latin szövegek szerint: «Mert halhatatlan szellemed vagyon mindenekben». Más helyen ezt a gondolatot a Bölcseség könyve (I) így értékessít: «Az Úr lelke betölti a föld kerekségét, s ami egybefogja a mindenséget, az tud is minden szóról». Hogy is ne tudna! Hiszen «az Úr szeme mindenütt jelen van». (15. f.) «íme! az ég és az egek ege, az óceán és az egész föld és minden, ami azokban vagyon, megrendül, ha odanéz.» Sajnos, «mindenek dacára a szív érzéketlen marad». Nem hallgat arra, «ki öröktől fogva *vagyon*». Nem tiszteli azt az Urat, «aki minden tudás birtokában *vagyon*». Aki a legbölcsebb.

«És látja az idők jelét. ..
 Tudtul adja a múltat és a jövendőt,
 Es felfedi a titkok nyitját.
 Egy gondolat sem kerüli el figyelmét,
 Egy szó sincs rejtvé előtte.
 Ekéssé tette bölcsesége remekműveit
Ki öröktől fogva örökké vagyon . . .

Nem szorul ő senki tanácsára!
 Be gyönyörűek összes művei,
 Pedig csak egy szikrányi az, mit látni lehet.
 Mindezek élnek és örök ké megmaradnak.»
 Íme! a vagyon szó hányszor ütközik elénk!

Olvasd el, kedves olvasó Jézus Sirák fiának könyvében a 42. és 43. fejezetet, amelyekben Isten dicsőségét zengi a természetben és egy csomó zsoltárt, amely minden Isten végtelen bölcseségét, erejét, jóságát, hatalmát, szépségét zengi. A szent könyvek tehát tanúsítják, hogy eszünkkel is felkészítünk Isten végtelen titkainak ormaiara és ha egészen meg nem mászhatjuk is azokat, de fényesen ragyog elénk az, aki «mindenben vagyon».

b) *Az ember.*

Az anyagelvűség az emberből kimarta a lelket. Az állattal egy szintre helyezte. Legfeljebb az állati szinten fokozatokat különböztetett meg, amint a felfújt bölcselet ma is felsőbbrendű és alsóbbrendű emberről beszél s nem művelt és kevésbé műveltről.

Az ember a létezők rendjében a legmagasabb fokon áll. Ezen fokozat egészen önmagában áll. Az állattól az emberhez nincs sima átmenet. Az ember nem magasabb állat. Nem az állatból fejlődött ki. Az állat lelke minőségileg és benső természetére nézve kisebb az ember lelkénél. Az állat lelke egyszerűen csak életelv. Az ember lelke azon-

ban nemcsak életelv, hanem egy lényegében új életnek, a szellemi világ életének első lépése, alakja. A szellemi világhoz tartoznak az angyalok! A legkisebb angyal a még testi ruhában külsőleg is látható angyal — az ember! Azért mondja Szent Tamás: az ember helye az anyagi és a szellemi világ küszöbe. Amannak csúcsa, emennek a kezdete. Az ember a világ erőinek kiteljesedése és összefoglalója és a szellemi világnak zsenge kezdete. Az ókori bölcseség és az isteni kinyilatkoztatás évezredek óta ezt tanították. Mikor azonban az anyagelvűség felüti fejét és a szellemi életet tagadja, akkor az embert is egyszerűen az állatok élére állítja. Mást nem is tehet. Természetesen ez nem megy oly könnyen, mert óriási nehézségek tornyosulnak elője és hatalmas ür kezd tátongani lelkében a kettő között. De nem torpan meg. Sőt mit tesz? Isteníti az anyagot, átszellemesíti a természetet. A mindenható és mindenudó anyag kiegyenlíti az ūrt a szellem és az anyag között.

Ezt megtehette talán mostanáig az anyagelvűség. De ma már nem! Ma elég jól ismerjük az anyag őselemi természetét és tudjuk, mire képes és mire nem képes az anyag. Anyag és szellem két véglegesen ellenkező valóság. Két különböző törvényszerűség. Egymásra vissza nem vezethető hivatás, minőség és létfogma.

De nemcsak az anyagelvűség dölt meg, hanem vele együtt a darwinizmus is. Ki vallja ma a darwinizmust? A tapasztalati természettudomány maga

döntötte meg épp a tapasztalatok hiánya alapján az embernek a majomtól való leszármazását. A híres Spencer Herbert- és Darwin-féle fejlődéselmélet összeomlott. De akadt egy sokáig lenézett tudós és jámbor ágostonrendi szerzetes, Mendel, aki kísérleti úton megoldotta, hogyan lehet egy faj keretében új változatokat, nemesebb egyedeket kitermelni? Bizony sokáig tartott, amíg a nyakas és gőgös természettudósok Mendel előtt megalázták magukat. Kísérletei értékét elismerték és őt maguk közé befogadták. Az állat- és növénynemesítők pedig az őt törvényét rámába illesztették.

Mi tehát az ember helyzete a világrendben?

A keresztény bölcseség, híven múltjához és az isteni tanokhoz, azt tanítja, hogy az ember Isten alkotása. Az isteni alkotású testbe Isten lehelt lelket és így saját képére és hasonlatosságára teremtette.

Saját képére és hasonlatosságára! Ez a kijelentés mutatja meg az ember szerepét úgy a természetben, mint a tudományban.

A természetben. T. i. hogy az ember szellemi természetű érzéki lény. Nemcsak élő, érzéki lény, hanem érzéki eszes lény. Szellemi lény!

A tudományban s elsősorban a bölcsellettudományban. Mert egyedül az ember képes Isten örök és általános érvényű igazságait értelmével felfogni. Képes önmagát és a természetet s végül az érzék-fölötti szellemi világot s föleg Istant megismerni.

A szent szövegek szerint, mint már említettem,

az ember teste és lelke Isten től ered. Rálehellt az emberi teste az Úr s oly szellemet oltott beléje, amely hasonló az Ő szelleméhez. így az ember az Úr képmása. A Szentírás első lapján olvassuk e sorokat s e sorok szellege végigvonul az egész Szentíráson. E sorok az ember lényegét, méltóságát, hivatását és győzelmeit hirdetik. E sorok az ember nemesi oklevéle.

Jézus, Sirák fia, ezt az uralkodó eszmét így magyarázza (17. f.):

«Isten az embert földből teremtette
 S a maga képére alkotta . . .
 Felruházta őt a magáéhoz hasonló erővel;
 S uralmat adott neki minden fölött a földön.
 Félelmetessé tette őt minden elő előtt,
 Hogy uralkodjék az állaton és a madarakon.
 Hozzá hasonló segítőt teremtett belőle,
 Es adott nekik megfontolást és nyelvet, szemet
 és fület.

Szívet adott nekik a gondolkodásra.
 Es betöltötte őket bölcs okossággal,
 A szellem tudásával látta el őket,
 Értelemmel töltötte be szívüket.
Szemét szíükbe helyezte,
 Hogy megmutassa nekik művei nagyságát,
 Ok pedig magasztalják szent nevét,
 Ezenfelül tudást adott nekik
 S az élet törvényét adta nekik örökrészül,
 Kijelentette nekik a jogot és az ő törvényeit.»

E fejezetben az ihletett író még néhány figyelmeztetést is intéz hozzánk:

«Tarts a szent nemzetseggyel,
Azokkal, kik élnek és magasztalják Istant!
Ne légy megrögzött az istentelenek tévedésében».

A jó Isten az embert igazságra, bölcseségre és helyes belátásra teremtette. De hát honnan ered akkor sok tévedése? Hiszen Szent Pál is azért imádkozik, hogy az Úr «világosítsa meg lelkünk szemét». (Efez. 1, 17.)

A Prédikátor (9. fejezet) azonban megmondja, hogy igen: «Isten az embert igaznak alkotta, de az beleártotta magát mindenféle mesterkedésbe». És ez az ember szomorú története. Mert most már: «Ki találja meg a dolgok nyitját?» Igen! Ki találja meg? Efölött a szerző tovább elmélkedik (9. fejezet). S Iemondólag állapítja meg:

«Amint elmémet arra irányítottam, hogy megismerjem a bölcseséget, akkor Isten egész művét illetőleg láttam, hogy az ember nem tud annak végére jutni, mi a nap alatt történik. Minél többet fárad az ember a keresésben, annál kevésbé tudja megtalálni, és ha a bölcs gondolja is, hogy tudja, mégsem jő a nyitjára».

Az ember tehát, bár Isten képmása, mégsem Isten! Az ördög azonban már a paradicsomban sem aludt s felébresztette Ádámban a vágyat, hogy olyanok legyenek, mint az Isten. Mindentudók! Azért mondta az ördög Ádámnak: Egyetek a jó és

a gonosz tudásfájából s olyanok lesztek, mint az Isten, jó és gonosztudók!

Ez a kívánság lehetetlen. Az ember minden véges lény marad. S teste örökké gátolni fogja útjában a Végtelen felé! Mert:

«A romlandó test teher a léleknek,
S a földi sátor lenyomja a sokat tűnődő elmét.
Alig sejtjük azokat, mik a földön vannak,
Az égeket pedig ki tudná kifürkészni?»

(Bölcs. 9.)

De ha magunktól gyengék is vagyunk, folytatja a Bölcseség írója, mégis fellángol bennünk a látás, ha «elküldök szent lelkedet a magasból». «így tanulták meg az emberek, mi tetszik neked.»

c) *A lélek.*

A lélek Isten képmása. Amint a tengerszemben az ég, úgy tükrözödik lelkünkben az isteni szellemiségek. Isten! Hiszen az «ember lelke Isten párája», «Isten lehellete». «Isten fiai vagyunk.» Csoda-e, ha a pecsét ráüt a nyomóra? A mű a művészre? Nézz tehát lelkedbe és ráeszmélssz Isten szellemiségére. Nézd először pl. az emlékezet csodáját!

Az emlékezet a lélek kincstára. Benne él múltunk története. Benne forrong a jelen minden élménye. Sőt mivel a jelen is a múltból szövődik ki, a jövő pedig bennvan a jelenben, azért az egész idő ott lappang az emlékezetben. Az emlékezet valamikép az egész időt magába zárja. De vannak az emlékezetben olyan elemek is, amelyeket nem a tapasztalat

szül. Olyan elemek, amelyek nem kívülről, hanem belülről, a lélek természetéből erednek. A lélek természetének kincsei. Testünk főrészei a. fej, a törzs és a végtagok. Az emlékezet alkatrészei a külső világ benyomásai, a saját bensőnk élményei s végül bizonyos alapelvek, amelyekkel a lélek úgy dolgozik, mint a test a kezével és a lábával.

Ami kívülről halmozódik föl az emlékezetben, az mind hasznos a minden nap élet számára. Az alapelvek pedig nélkülözhettek lennék a tudós szellem számára. Az ember nemcsak ismereteket gyűjt és halmoz föl, hanem azokat föl is dolgozza és így új ismeretekre tesz szert. így jön létre a tudomány.

Az emlékezetnek tehát a tudomány sokat köszön. Az emlékezet őrzi ugyanis a legegyszerűbb alapelveket. Pl. minden dolog azonos önmagával. Vagy: egy időben semmi sem lehet ez és más! (Semmi sem lehet egyszerre hideg és meleg.) Vagy: mindennek van oka. Vagy: az egész nagyobb, mint bármely része. minden tudománynak vannak ily alapelvei. S ami a fő, már a kisgyermek is, bár öntudatlanul, ezen alapelvek ismerete nélkül is, velük él, tesz-vesz és gondolkodik.

Bámulatos ez a tényállás! A bölcsék évezredekre óta törlik a fejüket, midőn ezen alapelvekről elmélkednek. És kérdik, honnan erednek mindenek az alaptételek, amelyek úgy vannak az emlékezetben, mintha kívülről vagy belülről erednének, pedig sohasem emlékszünk rá, hogy róluk akár kívülről,

akár belülről kaptunk volna oktatást? Az állat lelkében ilyenekre nincs emlékezés. Tehát csak az ember szellemére ezeknek a szellemi forrása.

Emlékezetünk természete is ily szellemi. Szellemi természetünk sugallja és ösztönösen nyilatkoztatja ki, hogy pl. Én csak En vagyok, hogy az étel nem ital stb. És ezek az egyszerű benyomások az emlékezetben minden lépcsők és hágcsók más nehezebb kérdésekhez és megoldásokhoz. De ami a legfőbb, hogy ezeket a tételeket mi minden feltétlenül igazaknak is tartjuk, bár ha esetleg ily magas fogalmakról: mint örök és szükségszerű stb., még sejtelmünk sincs.

Ebből következik, hogy lelkünk és szellemi természetünk alkotó művésze belülről, ösztönösen tanít ki lelki életünk és eszünk első legfontosabb lépéseiire. De ebből az is következik, hogy kicsinyke gyermeklelkünk is már felülről kap ily egyszerű igazságokat. Attól az alkotó művészstől, aki a szellemet belénk ojtotta. S mivel szellemünk később a nehezebb tudományok alapelveire is szinte fáradtság nélkül csak ráébred és ráeszmél (mint pl. amit nem akarsz, hogy az emberek neked cselekedjenek, te se tudd azt), ebből az következik, hogy lelkünkbeli ragyogóbb fények is fellángolnak, amelyek szintén az örök változhatatlan fényforrásra, a teremtő művészre ütnek. Az emlékezet működése tehát azt mutatja, hogy a lélek Isten képmása. Szent Ágoston is ezért bámulja az emlékezőképességet és vallja, hogy Isten is képes

magába fogadni és részesedhet benne. (De Trin. c. 8. n. 11.)

Második főtehetségünk az ész. Ez is Istenre üt. Célja a fogalomalkotás és fogalmak révén a megértés, az igazság. Az igazság, ha igazság, szükségszerű, változhatatlan és örök. De honnan erednek ily természetű igazságok? Az igazság szellemi valóság, szellemi érték, szellemi kincs. Az egész fizikai és szellemi világot ily igazságok hordozzák, tartják fönn és kormányozzák. A csillagászati, a mechanikai, a hangtani, fénytani igazságok, a kémiai és a fiziológiai igazságok, sőt a lélektani igazságok is követelik, hogy úgy becsüljük őket, mint tér és idő fölötti örök, szükségszerű és változhatatlan törvényeket, tételeket és igazságokat.

Nem csodálatos-e, hogy tényleg ezeket a igazságokat és törvényeket csak azok vallják ($2 \times 2 = 4$ módjára) változatlanoknak és örököknek, akik tanítják, hogy ezek szerzője az a Lét, aki «mindenben minden». «Aki van», mégpedig öröktől fogva. És, aki maga is változhatatlan, mert végtelen! Szóval Isteni

Ellenben azok, akik Istant kimarják a világból, azok a feltétlen és örökigazságokat épügy elvetik, mint magát az ily igazságokon felépülő tudományt. A tudomány is az ilyenek számára csak megszervezett vélemény.

Mi ellenben az örökigazságok gyökerén Istant találjuk meg. Viszont eszünk gyökerén Isten kép-

mását, aki «fényével homlokon jelölt meg bennünket». Es arra képesítette lelkünket, hogy a lelkünkben és eszünkben kigyúló fény mellett ráelméljünk arra, hogy az igazság ha egyszer megfogamzik bennünk, örök. És ez az örök igazság pedig visszfénye az élő örökigazságnak, az Igének. Lelkünk igéiben tehát maga az az Ige tündöklik, «aki megvilágít minden világra jövő embert».

De legfőkép az értelem tükrözi az ige szellemét!

Az értelem az a képességünk, amely az érzék-fölötti, a látható világ mögött lebegő nagy igazságokat is (főleg azokat, «amelyek Istenben láthatatlanok») képes megismerni. Az igaz bölcseség úgy az Ószövetségben, mint az Újszövetségben vallja, hogy mindenre az értelem képes és menthetetleneknek mondja azokat, akik a látható világból Isten láthatatlan lényiséget meg nem ismerik. De simile simili cognoscitar, csak hasonló ismeri meg a hozzá hasonlót. Csak, mivel Isten képmásai vagyunk, azért emelkedhetünk föl Hozzá. S főleg, ha nemcsak képmások, hanem valóban similitudines, hasonmások vagyunk, akkor emelkedhetünk föl az örök és változhatatlan Isten megismerésére és szeretetére.

Ezt a similitudót, hasonmást pedig az Isten-félelem módolja ki belőlünk. «A bölcseség kezdete Isten félelme.» A bún, a gonosz szenvedélyek és erkölcsstelen gondolatok mint sötét felhők helyezkednek az ész és az igazság sugarai közé s az igazságot elfödik a szem elől. Sokszor hiába

helyezi az Úr «az ő szemét értelmünkbe», mégsem leszünk igazságlátók. Vakok maradunk a tudomány és a keresztény bölcseséggel szemben is. Pedig a tudomány oktatja és tökéletesíti a lelket, mert a tudomány is az istenséget nyilatkoztatja ki.

d) *Az anyag titkai.*

Isten szellem. Tiszta szellem! Végtelen szellem! minden tökéletesség boldog birtokosa! Semmi sem hiányzik Neki. Ő csak ad, de nem kap. Nem függ semmitől. De ő szeretet is! S mivel szeretetet, jóságát kiönti a teremtményekre és a teremtmények között a legszíntelenebbre, az anyagra is. A jóság természete, hogy nagylelkű és közlékeny. Azért azt akarja, hogy minden feléje magasztosuljon, szépüljön és ragyogjon. Még az őselemi anyagvilág is.

Összes teremtményei az ő bölcseségének és jóságának remekei. Az anyag is.

Mi beszélünk ősanyagról. Alaktalan anyagról! Olyan anyagról, amely csak létezik, de még semmi! De mindené lehet Isten kezében. Az ihletett írók is ismerik ezt az anyagot. A Bölcseség könyve (11. f.) megemlíti, hogy «mindenható kezed a világot alaktalan anyagból teremtette». «Te minden mérték, szám és súly szerint rendeztél. Csakis neked áll minden módodban megmutatni nagy hatalmadat.» «Szereted minden, ami van. Mit sem utálsz abból, amit alkottál. Mert ha gyűlöltél volna bármit is, meg sem teremtettek...»

Meg sem alkottad volna ..

S az élőben leled örömedet.» (Bölcs. 11.)

De mi az az anyag, amelyből a természetben minden testet ölt? Régóta török ezen a bölcselők a fejüket. Vannak, akik egyenesen tagadják az anyag létezését. Mások meg mindenben csak az anyagot dicsőítik és látják. Az egyik szerint az anyag jó. A másik szemében rossz.

Mi tagadjuk, hogy az anyag minden rossznak a forrása. Mi már jobban ismerjük az anyagot, mint ők ismerték. Mi bámulattal szemléljük az anyag belső szerkezetét, finom szövetét és szövetének törvényeit.

Mi mindenekelőtt a Létet, a Végtelent dicsőítjük. Őtőle, őbenne van minden. És Óhozzá tör minden. Az az ormótlan, dísztelen anyag is, amely sokakat undorral tölt el. Valóban az is az Ő keze munkája, sőt remeke.

Hiszen ma már tudjuk, hogy a fény is anyag. Van súlya; vannak fényrészecskéi (fotonjai); s bár az egyik pillanatban 300.000 kilométer sebességgel halad az ūben, a másikban már mesterségesen is paránnyá (atommá) keményíthető. Viszont igen magas hőfok mellett még az agyag is elektronokká, fényé fényesíthető. Ugyebár ez az anyag már nem undorító. Mily szép a fehér fény és mily összetett! A szivárvány minden színe benne van és minden szín más-más mennyiségű, finomságú (quantumelmélet) fény. Legnagyobb mennyiségű a vörös fény. Legkisebb és legfürgébb az ibolya.

A Szentírás szerint Isten is fény. Isten szellemi lényiségét és remek, végtelen cselekvő erejét (*actus purus*) a fény tükrözi vissza. A szentíró így látja Istant a fényben.

A Lét tehát fény. Végtelen fény. A végtelen fény hatalmából lép ki (exit Szent Tamás szerint) a véges fény, a legfinomabb érzékelhető lény. S ebből szövi, *fonja, teremti* isten keze a fénylektronok világát és az elektronokból testesedik ki a szemeinket, füleinket, orrunkat, nyelvünköt és tapintásunkat mozgásba hozó egész érzéki világ.

A természet színes, hangos, ízes, szagos és lehelleltfinom tapintású világa tehát a szinte szellemfinom, rugalmas és érzékeink fölötti erőkből ered. Készakarva mondomb: erőkből. Mert hiszen az elektronok, a fényfotonok inkább erők, mint testek. Testetlen lények. De ezek a testetlen erők *törvények szerint* szövődnek, fonódnak. Annak a törvénye, Aki ezeket létrehozza, az ő működésükbe rendet, célszerűséget és törvényszerűséget ojt belé. Ezt a rendet, célszerűséget és beléojtott törvény-szerűséget a Lét teremtő formái, létszírai módolják ki. Ezek után a formák után vágyódik az egész elektromos fényvilág és a fényvilágba öltözködnek a Létnek igéi, formái (*semina rationis*), azaz eszmemagjai, amint Szent Ágoston magát kifejezi.

Igen! Isten testet öltött eszméi, törvényei fénylenek a szervetlen világban is. Sőt annál inkább a sejtek, a csirák, az élők világában. mindenben tehát az élet lelke vagyon. Azé az életé, amelyről Izaiás

is ír, mikor a szárnyas kerekek repülését szemléli és mondja: «az élet lelke van bennük».

Igen, az élet lelke, Isten lelke lüktet mindenben. Ez a lélek lebegett a káosz fölött a teremtés kezdetén és ez a lélek mindennek belülről alakító lelke, törvénye. «Ő az élők lelkének is a forrása», mint a zsoltáros is tanítja. (Quia ipse est fons vitae.)

Isten lelke az alaktalan anyagban tehát az alakító erő, az eszme, a megvalósuló és testet öltő gondolat. Hiszen az ember művei is: az óra, a rádió, a telefon stb. testet öltött gondolatok. Az ember is alakítja kémiai műhelyeiben az anyagot. Sőt a régi anyagokból új anyagokat is készít, amilyenek a természetben nincsenek, pld. az alumínium. De az ősanyagot, az őselemi fényanyagvilágot, amely oly finom, mint a fény, Isten alkotta, teremtette. Az Ő szövőszékén készült az elektronok világa. Ezekből pedig az elemek szövődtek tovább, számszerint vagy kilencvenen. Ősi mivoltuk ezeknek is egy, csak más szám szerint készülnek, fonódnak. Mert a Teremtő minden mérték, szám és súly szerint alkotott.

Azt mondjuk: az anyag nem él! Az anyag, mint anyag önmagában és önmagától nem él, de benne is él Isten eszméje és törvénye és azért ilyen ennek az anyagnak és amolyan a másik anyagnak az ereje, célja és természe. Isten élet és valóban az Élet lelke szerint működik minden.

Istent utánozza és másolja minden. A legparányibb és a legmagasabb anyag, mind-mind Isten

ruhája, dísze, dicsőítő éneke. Mily ragyogóan zengi ezt a 103. zsoltár:

«Uram, én Istenem, te felette magasztos vagy!
Öltözeted pompa és ékesség,
Ruházatod fényesség.
Kifeszíted, mint a sátorponyvát, az égboltot,
Tetejét vízzel elborítod,
Szekerreddé teszed a fellegeket,
A szelek szárnyain jársz:
Elhelyezed oszlopain a földet,
Hogy meg ne inogjon sohasem;
örvénylelő mélység mint ruha takarta,
A hegyeket vizek borították;
De a te fenyégetésedre megfutamodtak,
Hegyek fölemelkedtek, völgyek leereszkedtek
Arra a helyre, hol alapjukat megvetetted,
A forrásokat a völgyekbe eresztettek,
Belőlük iszik a mező minden vadja,
Mellettük tanyáznak az égi madarak.

Dicsőség az Úrnak mindörökké,
 örvendezzék műveinek az Úr,
 Kinek tekintetére a föld megremeg,
 Es érintésére füstöt vetnek a hegyek.
 Énekelek az Úrnak, amíg élek,
 Zengedezek Istennek, amíg leszek,
 Vesszenek el a bűnösök a földről
 Es ne legyenek többé istentelenek,
 Áldjad én lelkem az Urat!»

Vesszenek el az istentelenek! ök is látják a ragyogó természetet. Füt, fát, aranyat, ezüstöt imádnak, de Alkotójukat nem ismerik. Az Alkotót, akinek engedelmeskedik a természet és akaratát követi! Nincs a természetben semmi zűrzavar, pörpatvar!

«Megfontolt lélekkel beszélek az erőkről, amelyeket Isten kezdettől fogva műveibe helyezett.»

«Isten terve szerint vannak művei kezdettől fogva,

Alkotásuk idején kijelölte feladataikat,
 Elrendezte tevékenységüket örök időkre.»

De ha az Úr akarja, a természet új utakra is tér.
 Pl. midőn a zsidók átkeltek a Vörös-tengeren.
 Akkor:

«Az egész teremtés teljesen újjá alakult természetében, hogy parancsaid szolgálatára álljon.»
 (Bölcs. 19.)

«Az elemek elváltoztak egymáshoz való viszonyukban,

A tűz felfokozta erejét a vízben,»

A víz pedig elfeledkezett oltó természetéről.

Máshelyütt pedig így szól a szent szerző:

«A természet ugyanis, mely neked, a Teremtőnek szolgál, megfeszíti erejét a bűnösök fenyítésére,

De megcsillapszik, hogy jót tegyen azokkal, kik Benned bíznak» (u. o. 1,6. f.).

A természet erői engedelmeskednek Alkotójuknak.

Egyedül az ember háládatlan és vakon szembeszáll az Úrral!

«Mintha az anyag a fazekas ellen fordulna, és a mű azt mondaná: Nem készítettél engem!

S az alkotmány azt mondaná alkotójának: Nincs eszed!» (Izaiás 29. f.)

De az anyag nem lázad fel. Az anyag kifutja azt a célt és rendeltetést, amelyet az Alkotó belehelyezett. Ezt a célt és rendeltetést nem önmaga szabja ki magának. Isten, az Alkotó ihlete irányítja az anyagot. Az Élet lelke bontakozik ki az anyag szerkezetéből, törvényeiből és működéséből, amint az «élet lelke» hajtotta Izaiás látomásában a csodálatos kerekekkel is. (11. f.) A természetben ugyan van gépiesség (mechanizmus), de ez nem a természet önmechanizmusa, magaszabta gépiessége, hanem a Végtelen észnek az anyagba belegondolt és reájászabott gépiessége. Az óra, a rádió, a mikrofon is gépek, de nem öngépek, hanem az alkotó művészek gépei. A művészek lelke él és működik bennünk.

A keresztény bölcs a szent szerzők szájából a

természetnek ezt a végtelen bölcs gépiességet, cél-szerűséget tanulja meg és nem a vak véletlen gépiességet. Ezer és ezer ily idézetet vethetnék papírra, amelyek minden Isten hatalmát és bölcsességét harsonázták. De fejezzük be tárgyunkat a 148. zsoltárral:

«Alleluja!
 Dicsérjétek az urat, az egekből,
 Dicsérjétek őt a magasságban,
 Dicsérjétek őt angyalai mind!
 Dicsérjétek őt seregei mind!
 Dicsérjétek őt, nap és hold!
 Dicsérjétek őt mind ragyogó csillagok!
 Dicsérjétek őt az egeknek egei!
 És minden vizek az ég felett!
 Dicsérjétek az Úr nevét!
 Mert ö szólott és lettek,
 ö parancsolt és létrejöttek
 Felállította őket örökön-örökre,
S el nem múló törvényt szabott nekik»

«El nem múló törvényt szabott nekik.» Ezt a törvényt ma már a természettudósok is elismerik. Elmúlt már az anyagelvűség ideje, amely a természethez kímatta Istenet és kiüresítette az egét! Ma a természettudósok is az évezredes bölcseséget hirdetik. Bizony mindenben az Élet, az Úr lelke működik.

Elmúlt az idő, amidőn az anyagot mint a rossznak forrását, a bűnnek okát néztük. minden jó, ami Isten kezéből kerül ki. Az ember él vissza az

anyaggal és e visszaélés a bűn. Az anyag nem bűnös. Az ember bűnös.

Az Ige bölcsesége kinyitja a keresztény bölcs szemét, örömmel látja az anyag rejtett és örökötől fogva érvényes titkait. Szinte villámfénynél jön rá, mily finom, mily leheletkönnyű az őselemi anyagvilág, minden érzékeink alá eső élettelennek és élőnek ősi fészke, ősalanya. De látja azokat az ősi létcírákat is, amelyek az anyagban testet öltenek. így tornyosul a keresztény bölcs szemei elé az egész világ, amelynek alapja a tiszta anyag, felsőbb tagozata az alaki minőségében is már gazdagabb szervetlen világ. Pl. a kristály. A szervertlen világ fölé emelkedik tökéletességük szerint az élők világa. A legegyszerűbb növénytől a legfelsőbb rangú állatig. Es mindezek csúcsa és koronája az ember.

A keresztény bölcs szeme főleg az emberen pihen meg. Miután látja az anyag titokzatos természetét, az élők is felfényesednek lelkében. Gyönyörködik Isten remek képzeletében, amely ezeket létrehozta. Ha az anyag Isten műve, annál inkább a növény- és az állatvilág.

De mi az ember helye fölfelé ívelő életlendület» ben? Egy fokkal több-e csak ő az ég felé tornyosuló létrán az alatta létezőnél, vagy lényegileg is új az ő természete az élettelenek és élők rendjében. Az ember e kérdés megoldásánál sokat tévedett. Az isteni örök bölcseség örök igazságot hirdet. És ez az igazság megtestesül a tudós emberben.

MÁSODIK FEJEZET.

A tudomány az Ige képmása.

Az ész eszességre, tudásra termett. Amint szemünk látásra, fülünk hallásra stb. termett, épügy eszünk felfogásra, megértésre és igazságra. S amint szemünk nélkül a világ nem színes, fülünk nélkül nem dallamos, orrunk nélkül nem illatos, épügy eszünk nélkül nincs benne rend, törvény és cél-szerűség sem. Eszünk nélkül nincsenek fogalmak, ítéletek és következtetések sem. Szóval nincs önmagában létező tudomány sem. A tudomány a szellem, az ész gyümölcse. A szemnek, a fülnek, az ornak nagyszerű a szerkezetük, a berendezésük, hogy működjenek. De mennyivel fenségesebb a szellem berendelése. A szem kívülről nyer be-nyomásokat és azokból szemléletek jönnek létre. Az ész önmagában, saját benső szellemiségében hordozza azokat a fogantyúkat, amelyekkel fogal-makat, ítéleteket és következtetéseket alkot. A szel-lemnek önálló a benső szerkezete és önálló ennek a szerkezetnek a törvényhozása. A szellem erői és fogantyúi époly adottságok, mint a szem külső és belső alkata. A megismerő szellemben él a megismerés rátermettsége és képessége. El az a nagyszerű elhivatás, hogy az idő folyamában sod-ródó külső világból kihámozza azt, ami örök, szükségszerű és egyetemes. A szellem maga is

örök és végtelenbe törő s azért képes a maradandót a változóban, a szükségszerűt az esetlegesben, az általánost az egyesben megragadni.

De hiszen ez isteni képesség! Igen! Ez az! Isten képmása isteniekre alkalmas.

Isten tudása is örök, szükségszerű és változatlan. S mikor Isten az embert megteremtette, Magához hasonló szellemet ojtott bele. Halljuk az írás szavait! «Isten szívet adott a gondolkodásra!» «A szellem tudásával töltötte be szívét.» Ma is így beszélünk: a szív bőségéből szól a száj. De legragyogóbb ez a kijelentés: Isten «szemét szívünkbe helyezte, hogy mutassa nekik művei nagyságát».

Bámulatos bölcseséggel fejezik e szavak Isten teremtő művészetét. Azt a leragyogóbb képességeinket, hogy szellemünk Isten örök gondolatait, igazságait a teremtményekben meglássa, megértse és a saját nyelvén kifejezze.

Mert miért helyezte Isten az ő szemét a szívünkbe? Hogy úgy lássunk, mint ö; úgy értsük meg az anyagi és a szellemi világot, mint Ö. Ismereteinkben őhozzá legyünk hasonlók. Eszesek legyünk és nem esztelenek. Az Újkorban Descartes is Istenhez szögezte le az észt. A jóságos Isten, mondja, nem engedheti meg, hogy az ész hivatása az esztelenkedés, a becsapás, a megtévesztés legyen. Nem tudom, ismerte-e ő a Szentírás e ragyogó sarkigazságait. Mert sarkigazság ez: Isten szemét helyezte szívünkbe! Ez a legfőbb biztosítékunk, hogy

az igazságot megismerhetjük. Azért imádkozik Szent Pál is így az Úrhoz: «világosítsd meg lelkünk szemét».

A keresztény bölcselő ily biztosítékok után vallja: ha az Isten szemét a szívünkbe helyezte, akkor mi isteni módon látunk. Ha isteni módon látunk, akkor minden isteni valamikép a lélekben is bennél. Ha Isten mindennek az ősi fészke, akkor a lélek is képes arra, hogy mindennek a befogadó fészke legyen. Azért mondja Szent Tamás: a lélek valamikép minden! *Anima quodam modo est omnia.* A lélek oly kincses szekrény, amelyből minden isteni igazság felfénylik, ha azt kicsiszoljuk.

A lélek benső természetének megfelelően szinte ösztönösen arra is törekszik, hogy mindennek az igazságát, eszmemagját feltárja, kihámozza, lelki erőivel feldolgozza és szellemi magtárába mint tudományt behelyezze.

A tudomány tehát az emberi észben megfogamzott és rendszerbe öntött isteni örök eszmék és gondolatok összefoglalása. Az igazi tudomány kis vetülete azon tudománynak, amely Isten lelkét betölti. Ezen ne csodálkozzunk. Hiszen lelkünk Isten képmása. Hasonló Istenhez. Képes véges határai között Isten gondolatait elsajátítani, amint jelszavunk is mondja: *simile simili cognoscitur*, a hasonló megismeri a hozzá hasonlót.

Szóval tudományunk Isten tudományának képmása.

De a keresztény bölcs azt is tudja, hogy ő nem

végtelen lény. Képességeinek határai is vannak. De a határokon belül tételei minden a Szentírásban is gyökeredzenek és azokat a keresztény bölcs mint színültig telt igazságokat minden gondolkodás, megismerés és tudomány alapjává teszi. Ezek az ő számára a szögletkövek, és más szögletkövet a tudás épületének alapjában nem helyez el. minden más felfogás, minden más bölcseleti rendszer tévedés. Tehát tévedés a mindenben való kételkedés! Tévedés a pozitivizmus, amely nem ismer lelket! Tévedés a relativizmus, mely szerint nincs feltétlen igazság, sőt minden igazság időhöz, vagy helyhez van kötve! Tévedés a túlzó alanyelvűség (idealizmus) és a túlzóan egyénieskedő rendszer (szubjektivizmus), amely minden igazságot az Énből és csak az Énből vezet le. Mert szerintünk minden igazság forrása a megismerő Én és a megismerés tárgya *együtt* és nemcsak az Én. Tévedés az anyagelvűség, mely szerint minden megismerés csak az anyag és nem egyúttal a szellem együttes műve. Vagyis nem ismeri el a lélek létezését.

Mindezek a tévedések gyarlóságunkat is hirdetik.

Csak az ördög csalogathatta az embert: olyanok lesztek, mint az Isten!

Olyanok nem lehetünk. Mi csak filii Dei, Isten fiai lehetünk és vagyunk. Vagyunk, ha Isten szemét szívünkbe zárjuk és minden Isten szemével igyekszünk látni, értékelni és becsülni. Isten fiai vagyunk, ha Isten Fiának, az örök Igének eszméi élnek ben-

nünk. Végül, ha az örök Ige rólunk alkotott isteni ter- veit életünkben és bölcseségünkben kivirágoztatjuk.

Ha bölcseségünk és tudományunk az isteni bölcsesség és tudomány hű képévé nemesedik.

Így vagyunk mi az Ige hű képmásai. Mily nagyszerű cél és feladat ezt az eszményt megvalósítani! Mily csodás látomás ily világban élni. Szabad, magasságokba törő világ polgáraivá érni. S hová halad a világ jelenleg? Talán a szent lelki szabadság felé, vagy megszervezett, nyomorék szellemi automaták felé? A látomás szomorú. Az emberiség nagy része elvesztette hitét, reményét és örökmét a szellem szabadságában. Ez a nemzedék nem az Ige hada! Nem az Igéé, aki igazi fény s aki minden világra jövő elméjét felfényesíti. Pedig az Igében van az igazi élet, de ezt az életet a sötétség ma sem érti meg.

A természet az Igét tükrözi.

A természet is az Ige lelkének kincsesházát ragyogtatja. A természet fennhangon harsonázza az Igéről:

«Ő bírt engem útjai kezdetén, mielőtt bármit alkotott volna».

Az Ő akarata szerint jött ki a természet Isten eszméinek világából a tér és az idő kereteibe. Az ő törvényei és céljai szerint alakult ki az egész világban a természet. Az Ő kezepecsétjével és szellemé fénymellett ragyog minden a természetben úgy, hogy a látható és láthatatlan természet egyaránt Isten lényegének ábrázolói.

A természetben minden lény egy egyed és egy-ség. Úgy mint a Teremtője is egy és egyed.

A természetben semmi sem általános. Csak értelmünkben léteznek általánosságok, általános fogalmak és tételek. A térben és időben minden hús és vér. Egyed! Egyéni! Ha alkatrészről áll is egy lény, a részeket összetartja, egyéniesíti a benne ünneplő forma, az eszme, amely az egyén lényegét alkotja és fenntartja. Mennél szilárdabb a forma, annál erősebb és tökéletesebb a lény. Annál köny-nyeben ellenáll a romboló eröknek. A legerősebb egység Isten. Ő minden fölött áll és uralkodik.

A másik tulajdonsága a természet lényegeinek az igazság. minden az, ami és nem más! Következőleg minden legyen is az, ami! Aminek belső eszméjénél, igazságánál fogva lennie kell. Legyen hű önmagához! Az ember pl. legyen igaz ember! Igaz pedig akkor, ha lényegének, eszméjének, formájának megfelel. A pap legyen igazi pap! A katona igazi katona! Az uralkodó igazi uralkodó! minden embernek lehetőleg olyannak kell lennie, mint amilyen Isten-nek az eszméje róla! minden, mint eszme, először Istenben él. Ismerd meg tehát lényed eszméjét és légy az és olyan, amilyen te Istenben vagy! minden öntudatlanul utánozza a földön az égi eszmét. Az ember öntudatosan kell hogy utánozza eszméjét, minden egyéb pedig ösztönösen. Ha tökéletes akarsz lenni, hűen utánozd azt az eszmét, amelyet Isten róladd alkotott. Légy az, ami Istenben vagy! Es így leszesz az igaz Istenhez hasonló! A harmadik

tulajdonsága a létezőnek a jóság. A teremtés után végignézett Isten a teremtményein és boldogan tapasztalta, hogy jók.

Ez a jóság abban áll, hogy minden élőlény életre képes! Olyan a szervezete és alkotása, hogy önmagában tökéletes egész és önmagának teljesen megfelel. Teste egész és ügyes szerszám; lelke pedig vagy ösztönösen (állat) irányítja célja és életfeladatai felé, vagy pedig (ember, angyal) lelki képességeivel, eszével, szívével és akaratával tör hivatásának betöltésére. Az élettelen lényeket pedig a természetükbe oltott erők teszik alkalmassá feladataikra.

De jó minden lény azért is, mert mindennek van helye a természetben. «Nem lehet azt mondani, mondja a Szentírás, mire jó ez meg amaz? Mert mindenre szükség van a maga idejében.» Majd ismét így szól: «Jók az ur művei mindannyian. Nem lehet azt mondani: Ez rosszabb amannál. Mert mindegyik beválik a maga idejében. Most tehát teljes szívvél és szájjal dicsérjétek és áldjátok az Úr nevét!» (Sirák. 39. fejezet.)

A szennedés miatt sem panaszkodjék senki sem. «Minden élő mellett, az embertől az állatig, s a bűnösök mellett hétszeresen is ott terem a halál és a vérontás; a viszály és a pallos; elnyomás és éhínség; szorongatás és csapások. Mindezek az igaz-talanok miatt vannak.»

A rossz el nem kerülhető. Véges lények vagyunk. Bölcsetől a sírig élet és halál között hullámunk. Csak a Végtelen ment az elernyedéstől, a betegség-

tői. De igazán csak a gyávák szenvednek! A hősök az emberi haladás élharcosai! Szárazon és vizén; az egyenlítőnél és a jeges sarkoknál; levegőben és a tengerek mélyén vállalják ők a harcot. Jelszavuk a sikér, a győzelem, a rekord! A szellem hősei is, a hittérítők a vadak között, a felfedező tudósok pedig laboratóriumaiakban szembenéznek a szenvedéssel és a halállal. Per ardua ad astra! Meredek az út a csillagokba!

A világ jó továbbá, mert rend, törvény, cél-szerűség tartja össze.

A rendet szemeinkkel is látjuk! A csillagok rendje volt évezredek előtt is az ember tájékoztatója. Ezt a rendet tanulmányozzák és bámulják a természet tudósok. Végtelen az az elme, amely a végtelenben ily rendet teremtett! A rend lelke pedig a törvény, amely szám és mérték alá foglal minden. Szám és mérték viszont a szellem fogantyúja, hogy a törvényt megragadja és megértse. A rendben, a törvényben és a számban ragyog a Végtelen Ige szeme, és a Végtelen értelme! Boethiusz is azt mondja: A szám a Teremtő legkiválóbb mintája a lélekben.

A számszerű rend és a törvény szépséggel, bájjal és gyönyörűséggel is elárasztja a világot. A világ szép! Úditően szép! Felemelő! Isteni!

A Végtelent a véges ész teljesen nem foghatja föl. Nap a Végtelen, mondja a költő, «szemünk bele nem tekinthet». De szépségei, ragyogó művei lángoló érzésekkel töltenek el. És akik szépségek

mögött a Végtelen szép Alkotót és művészt nem ismerik föl, azok a művész helyett a műveket imádják, így jött létre a bálványozás, mondja az írás!

«Mert balgák mindazok (mondja a Bölcseség 13.), kik a műveket szemlélték nem ismerték föl az Alkotót.

Hanem tüzet, vagy szelet, vagy iramló levegőt, vagy a csillagok kövét vagy a vízárt,

Vagy a napot s a holdat tartották világot kor-mányzó hatalmaknak!

Ha már ezeket isteneknek gondolták,

Mert szépségük elbájolta őket,

Tudhatták volna, mennyivel kiválóbb ezek Ura,

Hisz a szépség szerzője alkotta ezeket,

Ha pedig megcsodálták ezek erejét és tevékeny-ségeit,

Megérthették volna, hogy alkotójuk még erő-sebb . . .»

A szépség és az erő a világ arcáról leragyog és «és megejtő a látások, hiszen annyira szép, amii látni lehet». (U. o.) Es mind e szépség az Ige szép-séget tükrözi.

A tevékenység, a szépség és az erő a természetben tehát súly, mérték és szám alá esnek. Törvényeknek hódolnak. Célokat valósítanak meg. Ám törvények, célok a természetben tér és idő fölött álló örök, szükségszerű és változhatatlan valók, értékek, testetlen fennállók. Függetlenek az emberi értelemtől. Az ember képes esetleg a természet arcáról azokat leolvasni, de ő maga pusztta emberi erejével a mindenre rányomni és rákényszeríteni

azokat nem képes, nem erős. Kitől erednek ezek? Bizonvára attól, aki a mindenből Ura. Aki mint tiszta szellem Igéjével és szent Lelkével «mindenben minden» s mint a törvények, célok és a szép rendnek belülről ható ereje erőt és célba futó cselekvést lükktet, sugároz mindenbe. Istenről ered a törvény a cél, a rend! «Őtőle, öbenne és öfelé él», működik és halad minden, «ő a kezdet és a vég.» A törvények, a célok és a rend örök érvényűek, mert minden, ami örök, vagy maga az Isten, vagy megvan Istenben. Ha pedig ezeket a törvényeket (legyenek akár a természet, akár a szellemiség törvényei) az emberi ész megismerni képes, akkor a mi ismertünk is Isten örök értelmén alapszik, aki a természetet törvényeivel észszerűen behálózza és a természetet eszünk számára is megnyitja és megértetővé teszi. Az a törvény tehát, amelyet «ő bírt útjai kezdetén örök Igéjében és bölcseségében; az a törvény tehát, amely az ő szent akarata szerint az időben az egész természet belülről működő erejévé vált, az a törvény a gondolkodó, az Istenhez hasonló ember elméjében ismét mint törvény, cél és rend újra eszmévé, tudássá, sőt tudománnyá szellemült.

A törvények (célok és a rend) megmutatják Isten hatalmát, a természet örök és változhatatlan berendezését és Istenhez méltó szépségét s végül az emberi szellem magas rangját és méltóságát is, amely azokat felismerni képes. Isten rányomta a természetre saját végtelenségének jegyét és pecsét-

nyomását. A természet pedig fennállásában és működésében láthatóvá teszi azt, ami Istenben láthatatlanul törvény. Az ember viszont a látható természet látható működéséből is kielemzi a láthatatlan eszmét, a számokba is foglalható igét. Sok törvény így örökre csak az ember bámulata tárgyát fogja képezni. De akadnak majd olyanok is, amelyeket az ember nemcsak megles, hanem hatalmába is kerít és velük szinte maga is teremt. A fizika, kémia, élettan stb. nemcsak törvénylátókká teszik az értelmet, hanem törvényhozókká is. Ha az ember engedelmeskedik a természet törvényeinek, akkor ezek a törvények is engedelmeskednek neki. így teljesedik be az Úr szava: Uralkodjatok! És íme! mily látomás tárol föl előttünk! Az Úr, a természet és az ember csodálatosan egy vonalban haladnak. A törvényhozó, a törvénytrejtegető természet és a törvényleleplező ész mint kezdet, mint mű és mint műmegértő egybefornak. A hasonlóság hozza a hármat egy síkba! Az a hasonlóság, amelynek oka a Teremtő és amelynek hirdetője a Szentírás és felfogója a keresztény bölcseség.

A keresztény bölcseség forrásai évezredekre mennek vissza. A zsidó nép története összeesik a nagyon régi indus, egyiptomi és görög nép történetével. A szellemiségnek ugyanis nincsenek korláta. Azok a népek, amelyek egymás mellett és egy időben élnek, egy lelkűek és egy szelleműek. Mondhatom tehát, hogy a keresztény bölcseség oly régi, mint az emberiség. De igazán keresztennyé a böl-

cseség csak Krisztus Urunk isteni szellemiségének hatása alatt lett.

A tudományos gondolkodás is hosszú évezredeknek alkotása. Idézett szövegeimből is kitűnik, hogy az ókor bölcs szellemisége még nem dolgozott finoman kimetszett fogalmakkal. Főleg mikor a létezők mélységeiben kutatunk és a létezéssel, a létező lények benső szerkezetével, azok tulajdon-ságaival (egység, igazság, jóság) foglalkozunk és ezek-hez a régi forrásokból idézeteket keresünk, látjuk, hogy a bölcs írók inkább szemléletes és élményeket felébresztő és erős hatásokat kirobbantó szavakat használnak. Jellegzetes példák erre a már idézett sorok a bálványimádók ellen. A Végtelen végtelen-séget pedig csodálatos hatással szemléltük. 28., 62., 92. és 103. zsoltárok. A lélek mélységeiből feltörő nagy gondolatokat a természet jelenségei és erő-fényei érzékítik. Az okok és okozatok végtelen sora pereg le bennük és szemeink előtt, de az Első Ok, az Oknélküli Ok, úgy magaslik ki, mint aki minden volt, van és lesz. Mint első és utolsó. Mint a világ szeme. Mert: «Az Úr szeme mindenütt jelen van». «Az alvilág és az enyészet helye is tárva-nyitva áll az Úr előtt, mennyivel inkább az emberek fiainak szíve!» «Tehát ne mondd, rejtve vagyok Isten előtt és ki törödik velem a magasságban. Ő belát a szívbe.»

Aki pedig a világot teremtette és törvényeivel berendezte, az gondját is viseli.

Hogyne viselné! Hiszen az az Ige, aki az első

Ok; az Oknélküli Ok, az örökkévaló az idők teljében leszállt égi magasságából, hogy az eltévedt emberiséget üdvözítse. «És az Ige testté lön és mi köztünk lakozék.

Mikor a természet és a szellem egyaránt eltorzult, eljött a régi szépséget helyrehozni és a világ végéig ápolni.

Ez az ápolás a gondviselés.

Az isteni gondviselés az Igét dicsőíti.

Sirák fia mondja:

«Boldog az az ember, aki okosan fürkész *a gondviselés* után,
 Ki szívében fontolóra veszi utait
 És megérte titkait,
 Ki utána jár, mint a nyomkereső,
 És megmarad útjain,
 Ki betekint ablakán
 Es ajtajánál hallgatódzik,
 Ki háza mellé telepszik,
 Ki mellette üti föl sátrát
 És oltalmában megpihen».

Mikor a gondviselés titkát ismertetem, arról a gondviselésről szólok, amellyel Isten a mindeniséget szeretettel gondozza, szemmel tartja és irányítja. Mert Isten a világot nézi. Még pedig oly szívvel nézi, mint az embert. És figyeli, jól végzik-e a természet nagy erői és törvényei munkájukat? Ez a gondviselés!

«Íme, az ég és az egek ege

Az óceán, az egész föld és ami azokban van,

Megrendül, ha odanéz!

A hegyek mind, a dombok és a földkerekség alapjai.

Remegve megrázkódnak, ha Isten reájuk tekint.»

Így ír Sirák a 16. fejezetben. Majd folytatja.

«Isten tervei szerint vannak művei kezdettől fogva,

És alkotásuk idején kijelölte feladataikat

Es működésük körét fajtajuk szerint.

Elrendezte tevékenységüket örök időkre

És soha át nem hágják törvényét.»

Aki a világot erővel teremtette, azt hatalmával fenn is tartja. A világ gyeplője az Úr kezében van s a világ elemei engedelmeskednek neki. Törvényei céljaikat elérík.

«Ő van mindenben» és Ő tenyerében tart minden. Nem a Végtelen van a végesben, hanem a véges a Végtelenben.

«Ha felmegyek az égbe, ö ott van,

Ha leszállok a pokolba, Ő ott is van.» Ő mindenben minden.» «Ő ad mindennek létet, erőt és működést.» A világ nem omlik össze, mert Ő tart össze minden.

Ez a világ kormányzása. Ilyen az Úr gondviselése. Napját felkelti a jókra és a gonoszokra. Erőt ad az igazaknak és a gonoszoknak.» «Két verebet adnak egy ászért és mégsem esik egy sem a földre. Atyátok akarata nélkül», mondja az Úr Jézus.

Isteni gondviselés és végtelenség együtt vannak. mindenben él a végtelen, tehát minden a Végtelen gondos tenyerében pihen. Kezében tart minden és az Ő végtelen jósága átsugároz és fönntart minden. A Végtelen szívének dobbanása mindenbe szüntelen erőt, ihletet, új életet lüköt. És ez a bölcs Végtelen az Ige!

A keresztény bölcseség bizalommal imádkozza a Miatyánkot, mert tudja, hogy a Teremtő egyúttal Atya is, aki szereti házát és háznépét; a mindeniséget és az emberi társadalmat.

A keresztény bölcseség a világ működésében nemcsak a jó gépezeteket szemléli, hanem a fön séges gépészét is magasztalja. A világkormányzót, a világmegújítót és megfiatalítót is ünnepli. Es imádkozik: jöjjön el a Te országod. A Jóság országa!

Ez a szemlélet krisztusi szemlélet. Ez a szellemiségi isteni szellemisége. A vezető gondolat, Isten mindenben működik és minden Istenben piheg. Nincs a világon egy íz, egy sejt sem, amely kívül esnék a Léten, az Első Okon, az Igén. Nincs egy porszem, egy élő sem, amelyben bölcseség nem ragyogna. Nincs még oly szerény létező sem, amelyre a Lélek jótékony sugara ne esnék. Az első ok, a Lét hatalma, az Ige bölcsesége, a Szentlélek szeretete áthat, fönntart minden. Az Isten erő, jóság és igazság és ezek a tulajdonságok mindenben és mindenből elénk ragyognak.

Az anyagelvűek nézete, hogy a világ csak rideg

gépezet, az ember a Sors kitett gyermeké és minden baj a Végzet nyomorúsága. Ez az istentelenek hitvallása. Mi mindenben felfedeztük az erős törvényeket, a bölcs világterveket és a gondviselés jóságát. A mi világunkban minden Istantól ered és minden, akár mint jel (nyom), akár mint képmás, Istenre üt. Jelek tehát az élettelen és az élő világ mind. Isten képmása azonban egyedül az ember.

De az ember nemcsak képmás! Tőle függ, hogy még több legyen. Hogy önmagát fölülmúljá. Mert ez is lehetséges, sőt Krisztus világában ez az ember kötelessége is. Az ember legyen Isten eleven *hasonmása* is. Ez az ember legmagasabb rangja. Az ilyen ember isteni, égi ember.

Ilyen emberről mondja a testté lett Ige: legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok is tökéletes. Az ilyen emberekben teljesedik ki egész szépségében az Ige. S az ilyen emberről mondhatjuk, hogy benne az örök Ige örök eszméje az emberről szintén megtestesül.

HARMADIK FEJEZET.

Az égi ember az Igét követi.

Istenből és Istenben van minden és Istenhez igyekszik minden felszárnyalni. Főleg az égi ember! Ámde ki az égi ember? Az égi ember az, aki Istennel, Isten szellemével van eltelve és ez a szellem az a lelkének rugója, szívének tüze, értelmének szárnya. Az égi emberben Isten gondolkodik, Isten érez, Isten akar. «Elek én, de már nem én, hanem Krisztus él bennem.» Ahol azonban Krisztus él, ott a teljes Szentháromság él. Ott a Szentháromság ereje, bölcsesége és szeretete lángol.

Szent János evangélista bámulatos szavakkal adta e nagy kegyelmet tudtunkra.

Az Úr Jézus már búcsúzik tanítványaitól. Látja szomorú arcukat és megszánja őket. «Nem hagylak el titeket; eljövök hozzátok! Ama napon majd belátjátok, hogy én az Atyámban vagyok, *ti* meg énben nem és én *tibennetek* . . . Ha valaki szeret engem, megtartja beszédeimet és az én Atyám is szereti és hozzámegeünk és lakást veszünk nála.»

Vájjon az égi ember nem a Szentháromság lakóháza-e? Nem szentségtartó-e keble? Nem Krisztust hordozó-e? Nem a Szentlélek temploma-e?

Ámde megértették-e e szavakat az apostolok? Feltétlenül! Hiszen kevéssel e búcsúszavak előtt

monda az Üdvözítő: «Én vagyok az út, az igazság és az élet. Senki sem jut el az Atyához, csak én-általam. Ha ismernétek engem, bizonyára az Atyát is ismernétek, és mostantól fogva ismerni is fogjátok és márás láttátok. Mondja neki Fülöp: Uram, mutasd meg nekünk az Atyát és elég nekünk. Mondja neki Jézus: Annyi idő óta veletek vagyok és nem ismertetek meg? Fülöp, aki engem lát, az az Atyát is látja. Nem hiszitek, hogy én az Atyában és az Atya énben nem van? Legalább maguk a cselekedetek miatt higgyétek».

És az Úr Jézus mintegy folytatásul még tágabbra nyitja a nagy titok ajtaját: «Én majd kérem az Atyát, és Ő egy más Szószólót ad nektek, hogy veletek maradjon örökké, az igazság Lelkét, kit a világ nem fogadhat be, mert nem látja őt, sem nem ismeri. De ti majd megismeritek, mert *nálatok* marad és *bennetek* lesz».

Nem világos-e, hogy az igaz ember, az égi ember a Szentláromság temploma? (Szent János e szavai evangéliuma tizenegyedik fejezetében olvashatók.)

A jó égi ember most már alázatosan kérdezi, hogyan lehetek méltó a Szentláromság e nagy kegyére? Erre ad feleletet a tizenötödik fejezet. Mintha az Úr Jézus előre láta és várta volna már e kérdést. És így felel:

«Én vagyok az igazi szőlőtő és Atyám a gazda. minden rajtam levő vesszőt, mely nem hoz termést, eltávolít, és mindazt, amely gyümölcsöt hoz,

megtisztítja, hogy több gyümölcsöt hozzon. Ti már tiszták vagytok e beszéd folytán, amelyet nektek (az imént) mondottam. Maradjatok benne nem és én bennetek. Miként a szőlővessző nem hozhat gyümölcsöt önmagától, csak ha a szőlőtőn marad, úgy ti sem, hacsak bennem nem maradtok. Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők. Aki énben nem marad és én őbenne, bőségesen terem, mert nálam nélkül semmit sem tehettek» . . .

Az égi ember tehát Istenben gyökeredzik, Istenből él és Isten felé lángol. Teljesen öntudatára hozza azt a szoros kapcsolatot, amely közte mint szőlővessző, az Atya, mint gazda és az Úr Jézus mint szőlőtő között vagyon. E nagy titok megértésében segíti őt a Szószóló, akiről ugyancsak a tizenötödik fejezet utolsó sorában mondja az Úr Jézus: «Majd ha eljő a Szószóló, akit én küldök nektek az Atyától, az igazság Lelke, ki az Atyától származik, Ő majd tanúságot tesz rólam».

Az égi ember szíve valóban a Szentháromság oltára. Tudták ezt az apostolok mind!

Azért nevez ugyanaz a Szent János evangéliista bennünket «Isten magjainak». Azért kiáltja fülünkbe Szent Péter, hogy «az isteni természet részesei» vagyunk. Azért hozza öntudatunkra Szent Pál, hogy «isteni nemzetseg vagyunk».

Minden jó kereszteny lelke Isten temploma, de főleg azé, aki ennek a nagy kegyelemnek teljesen öntudatában él és ez isteni szellemiség bátor és lángoló harcosa. Sajnos, az ember gyarló. Amily

kevés az igazán talpraesett, önálló, öntudatos, saját lényegéből élő ember, époly kevés ezen isteni titokból, isteni erőből, isteni szeretetből virágzó, illatozó és gyümölcsöző kereszteny. Nagyon keményen be vagyunk falazva testi természetünk erőrendszerébe, vágyaiba! Nagyon is az érzékkiség járma alatt nyögünk. Nagyon is hervadtan dolgozik lelkünk nemes természete. Azért oly kevés az igazi égi ember! Azért oly kevés az Isten jelenlétében élő ember. Hiszen lángolnunk, szikráznunk kellene, ha tiszta villanyfényként fénylene és izzana bennünk a hit. Isten bennem és én Istenben élek, mozgok és vagyok, mint Szent Pál mondja. Vagy talán ezt a lángoló, melegítő és tettek serkentő igazságot így nem bírjuk el állandóan, a nap minden percében, amint a platinaszál sem bírja el sokáig a benne villanó elektromosságot és megszakad?

Elolvad és megsemmisül.

Pedig az égi ember valóban az isteni villamosáram hatása alatt él.

Az ember hajlandó már már elernyedni és az eszményről lemondani. De elernyednek-e és lemondanak-e azok, akik egy nagy eszme, gondolat és erő hatása alatt a világnak élnek? Pl. azok, akik laboratóriumokban dolgoznak, a magasságokat és mélységeket áthatolják; a sportpályákon küzdenek. Ezek mind csak világi eszmék akrobatái és hitvallói.

Az égi embernek úgy kell az isteni gondolatok központjában élnie, mint ahogy a földi ember

földi vágyak és törekvések múló gondolataiban él és lelkesedik.

A földi ember földies ízű! Az égi ember égieket ízlelő.

A földi ember az érzékek és az ész kívánságait hajszolja. Az égi ember a szellem vágyait követi.

A földi ember lát és tud. Az égi ember nem lát és hisz.

A földi ember időben él, az égi ember az örökévalóságban.

«Mert mit ér az embernek, mondja az Úr Jézus, ha az egész világot elnyeri, de lelkének kárát vallja?»

«Keressétek tehát mindenekelőtt Isten országát és az ő igazságát, a többöt mind hozzákapjátok.»

S az égi ember hisz az isteni szónak s szeme Isten országán függ. Ott van az ő «igaz gyöngye»; ott az ő «elrejtett kincse». Nem a börzén áhítozik jó hely után, hanem Isten országában. Mert elmúlik a földi ember minden hiúsága, de nem foszlik semmibe az égi ember szép reménye. Eltűnik majd egyszer a jelenségek világa, de fellragyog ugyanakkor a hit öröök birodalma és az isteni dicsőség igérete.

Az égi embernek hinnie kell, mert a jó Jézus ezt így parancsolta. S mert a hit érzékfölötti világát és e világ láthatlan értékeit, kincseit testi szemeinkkel nem észlelhetjük. «A hit Szent Pál szavai szerint olyan dolgok felé tör, amelyeket jelenleg csak bizton remélünk. Meggyőződéssel

vall olyan kincseket, amelyeket nem szemlélhetünk. Hiszünk tehát abban, amit majd elérni az örökkévalóságban reményünk és amit a földön nem láthatunk. Isteniek vagyunk, az isteniek pedig Isten országában lelhetők és nem itt a földön. Isten ott elégíti ki isteni vágyainkat. De azokért küzdenünk kell már itt a földön. A küzdés első megnyilatkozása pedig a hódolatos, eszünk ből sugárzó engedelmesség és meggyőződés a kinyilatkoztatás nagy tanainak igazságában. «Aki hisz, úgy ragaszkodik a láthatatlanhoz, mintha látna.» Ellenkezés és kététkedés nélkül. Aki hisz, Szent Pállal mondja: scio cui credidi. Tudom, kinek hiszek. Tudom, mert Krisztus mondja minden igazságáról, «ha nem volna igaz, megmondottam volna».

A hit öröök boldogságunk ígérete és ezért érdekes hősiesen küzdeni. A «Hiszekegy az égi ember lelkében iránytű», úgy a földi, mint égi eszméiben. A hit erősítő és győzedelmes erő.

«Hit által, mondja Szent Pál, országokat győztek le, igazságot cselekedtek, elnyerték az ígéreteket és betömték az oroszlánok száját» stb., stb., a hit hősei.

De az égi ember legnagyobb győzelme saját-maga földies természetének legyőzése.

Az égi ember izzó szeretetével és a benne lán-goló Szentlélek tüzével oly világot teremt magában, amely ragyogóbb minden földi birodalomnál. A földi ember legyőzi a magasságokat a levegőben, vagy a mélységeket a tengerben. Uralkodik a

természet erői fölött és jármába hajthatja az elemeket. Neki engedelmeskedik az élettelenek és élők világa. Ez mind nagy és szép doleg. Szobrokat vájhat a hegyoldalak szikláiból, vagy földalatti műhelyeket építhet a hegyek gyomrába, de mindez öt nemesebbé nem teszi. A szellemiség birodalmában értékét egy fokkal sem emeli. Az égi ember önmagát győzi le. önmaga fölött uralkodik, önmagából alkot remekművet.

Az a picike vékony csira, amelyből a testbe ojtott lélek embertestet alakít, évszázados ősök erényeit és bűneit hordozza magában. Es ez az örökölt jó vagy rossz anyag zárja magába a lelket, amely a Bölcseség könyve szerint is teher a léleknél; lábaira kötött súly, hogy ne szárnyalhasson. Ezt a földi, vad természetet igyekszik az égi ember legyőzni és Krisztusban isteni erőkkel átfényesíteni, égi testté finomítani.

Oly testté, amely a lélek kitűnő hangszere. Oly testté, amely átsugározza a lélek erejét, vágyait, képességeit, kincseit. Mert minden lélek kincseket hordoz magában, de a legtöbb ember csak félbemaradt ember. Nem tud megvalósulni, erőit nem képes kiteljesíteni; nem tudja önmaga lelkét testén keresztül kivillantani. A bűn kitör belőle; a földi kirobban mélységeiből; de a szellemiség leláncolva marad.

Az égi ember arra tör, hogy lelke mélyéből az igazságnak, a jóságnak és a szépségnek szép műveit napfényre hozza.

Uralkodni tud érzelmei, vágyai és gondolatai fölött. Irányítani képes azokat az eszmények elérésére. Lelke középpontjába, a Szentláromság székhelyére, tud alászállni, örökös érintkezésben és meghitt barátságban él az Atyával, akitől erőt, a Fiúval, akitől eszméket, a Szentlélekkel, akitől kifejezet, szavakat, gondolatformákat nyer.

Nem él kifelé, hanem befelé. Magába tér, hogy meglássa Istant. Lelke mélyére száll alá és oly erőket igyekszik felszabadítani, amelyek csak az égi emberből villanhatnak ki.

Az égi embert teljesen hatalmába keríteni igyekszik önmagát. Arra az ideális célra vágyik, amidön minden széthúzó érzelem, vágy és gondolat elpihen és barátságos és meghitt lélekkel figyel Isten igéire, szavaira, fényeire.

Térj magadba! Többé már inkább befelé, mint kifelé él. Belső szemei nyitvák, míg a külsők zártak. Lelki füleivel hall; a testiek becsukva. Erezni kezdi lassan az isteni Lét melegségét. Mint Szent Ágoston megérzi azt, aki fülébe csengi: «a te üdvösséged vagyok». És megérti e szavakat is: ízleljétek meg, és lássátok, mily édes az Úr!»

Az égi ember, ha még több lelki erőt képes magában összpontosítani, eléri azoknak a dicsőségét.

«Térj magadba és meglátod Istant.»

A mi jó Prohászkánk szavai. Ő, ő tudott magába térti. Róla sokat beszélhetnénk az esztergomi kápolna falai. Akik láthatták őt, az esztergomi lelkí-

atyát, örökre megőrizték átszellemült arcát; Istenbe merült lelkét. Ő láttá az Istenet! Különben nem mondta volna: Térj magadba és meglátod Istenet.

Az Istenlátás nagy lelki tökéletesség és még nagyobb kegyelem gyümölcse.

Kis lelkeket is részesít e kegyelemben a jó Isten! A lourdesi látomások Bernadettjét mások is megelőzték. Ezekben a kegyelem forró lángja lobogott. A természetes, ösztönös jóságukba kapcsolódott Isten fénye és tüze.

A nagy tökéletesség mégis az ember szellemi erőfeszítésének és Isten jóságának gyümölcse.

Isten jóságos kegyelmét minden jóakaratú és Őt kereső lélekre kiönti, ő szereti teremtményeit, de főkép azokat, akik őt keresik. Szereti, hiszen Ő az első Ok! A teremtmények jóságának Ő a forrása, ő árasztja ki fényét a jóindulatú bölcsékre; az Isten-keresőkre. Es nem volna egy vallásos zseni sem, ha nem Ő alkotja azokat. «Mid van — mondja Szent Pál —, amit nem nyertél? És ha van valamid, mit dicsekszel, mintha nem kaptad volna.»

A régi görög világban Istenet kereste Szókratész és történetéből tudjuk, hogy legalább kétszer merült el Istenben. S nem ő halt-e méreghalált az egy Isten eszméjéért?

Plotinosz jámbor görög lélek volt és neki is voltak elragadtatásai. Sőt ő igyekezett ezt az isteni lélektant megírni s tanítványainak öröksgégül hagyni.

India bölcsei között mindig éltek és élnek oly

mély és jámbor tanítók, akik ebbe a csodálatos lelki állapotba képesek alámerülni és hatásait közölni.

Az Úr Jézus nyitotta meg a keresztény Istenlátók sorát. Elment a pusztába és szent emberi természete elmerült isteni természete gyönyörűségeibe. És hányszor kereste a hegyeken és a völgyekben a szent magányt? Hányszor vonult el szárazon és vizén az emberek szemei elől!

így várták az Apostolok is Pünkösdi napján a Szentlelket! Elzárkózva és imádkozva. Magukba térvé és Istenben elmerülve.

Szent Pál Apostol is megtérése után a pusztába vonult és ott ismerkedett meg az isteni titkokkal. Midőn egy alkalommal apostoli tekintélyére kellett hivatkozna, elmondja (Kor. II. 12.) «ismerek egy embert, aki tizennégy év előtt, testben-e vagy testen kívül, nem tudom, Isten tudja, elragadtatott a harmadik éigig és tudom, hogy ugyanaz az ember, testben-e, vagy testen kívül, nem tudom, Isten tudja, elragadtatott a Paradicsomba és titkos igéket hallott, amelyeket embernek nem szabad kimondania».

Bizonnal Szent Pál esete nagy hatással volt minden időkben az Istenlátókra. Az ő kegyelmében részesültek az ihletett keresztény szentek és írók. Az elragadtottak százai.

Ezen isteni lélektant, mint említem, Plotinosz igyekezett feltárnival. Ott követte, az az ál Dénes, aki a Theologia misticát írta meg. Mivel ezt a Dénest Szent Pál tanítványával, az areopagita Dénessel

összetévesztették, óriási tekintélye volt és a középkorban a legjelesebb teológusok követték az ő írásait, idézték munkáit.

Tudjuk, hogy Szent Bernát is írt jámbor könyveket arról, mikép tudunk: a tisztaulás, az elmélkedés és végül az egyesülés útján Istenben elmerülni.

De Szent Bernát után Szent Bonaventura is írt egy kis könyvet, magyarul: A lélek útjai Istenhez, amelyben érezzeti, hogy az Istenhez való elragadatás nagy kegyelem. «Ilyenkor semmit sem tehet a természet s keveset az igyekvés. Keveset tulajdonítunk a kutatásnak, sokat a keretnek; keveset a nyelvnek, sokat a belső öröömnek; keveset a szónak és az írásnak, minden Isten ajándékának, a Szentléleknek; keveset vagy semmit a teremtménynek, de minden a Teremtőnek; az Atyanak, a Fiúnak és a Szentléleknek.»

Azért így imádkozzunk Dénessel (Pseudo Dionysius): «Ó Szentháromság, Te végtelen lény, nagy Isten, aki a keresztényeket az isteni bölcseségre tanítod, irányíts bennünket a misztikai jártasság egészen ismeretlen, vakító fényben úszó, égbenyűlő csúcsára. Ott a nagyon is világos homályban vannak elrejtve az isteni tudomány új, föltétlen és változatlan titkai. Benne sugárzik vissza minden s a láthatatlan lélek túlon-túl telik el a láthatatlan és fölötté becses javak ragyogásával,»

Ez az ál Dénes tehát kéri a Szentháromságot, hogy tanítson meg bennünket arra, miként lehet a szent elragadtatás boldogító, lelket felfénylő álla-

potába jutni. Abba a csodálatos lelki látás meg-világításába, amelyről a Szentek életében is oly sokat olvasunk.

Ez az ál Dénes az imádság után barátjának tanácsokat is ad arra, mikép juthat az elragadtatás állapotába. Valószínűleg Plotinosz iratai lebegtek szemei előtt.

«Te pedig barátom, erőben járj a misztikái látások útján. Hagyd el az érzékeket, az értelem tevékenységét, a látható és láthatatlan, a létező és nem létező dolgokat, s amennyire csak teheted, öntudatlanul vezess vissza minden annak az egységére, aki minden valóság és tudomány fölött áll. Csak így emelkedhetel föl az isteni vakító világossághoz, ha mérhetetlenül magad fölé emelkedel; minden elhagysz és mindenről megszabadulsz.»

Az elragadtatás a mi nyelvünkön tehát annyit jelent, mint a földies érzéki és szellemi valónkból kibontakozni. Levetni kellemes vagy kellemetlen, örömteljes vagy fájdalmas érzelmeket. Meg kell szüntetni vágyainkat és akaratelhatározásainkat. Meg kell fékezni úgy öntudatos, mint akaratlan ugri-bugri gondolatfolyamatainkat. Ki kell ürítenünk teljesen szívünket és eszünket. A mozdulatlan szív és teljesen elhalkult ész úgy várja a jegyest lámpájával, mint a bibliai szüzek. Várja szent nyugalomban és csendben. Lesi az áhítatos pillanatot, amikor az öntudat, a lélek mélyén felcsillan az isteni fény; kigyullad az isteni látomás s a lélek Istenhez emelkedik. És feltárul a szem nem lássa és

fül nem hallotta boldogító valóság. S a lélek felkiált: Én Uram! én Istenem! S hall oly igéket, «amelyeket embernek nem szabad kimondani». Ez a lélek vágyainak beteljesülése. Nyomán a boldogító nyugalom! A beteljesülés! A teljes paradicsomi boldogság.

Az égi lélektan jelenségeit a földi lélektan szavakban nem tudja kifejezni. Földi életünk képzetei, fogalmai gyengék és erőtlenek ezeknek a szellemi valóságoknak szemléltetésére és megjelenítésére. Azért mondja Szent Bonaventura: Azt kérdezed, mikép történik ez? A kegyelmet kérd és ne a tudományt; a vágyakat és ne az értelmet; az ima sóhaját s ne az olvasmányokat; a jegyest s ne a tanítót; az Istant s ne az embert. Ne a fényt, hanem a tüzet, amely teljesen lángraiobbant s bódító kenetével és izzó hevével az Istenhez ragad. Isten ez a tűz, «kohója Jeruzsálemben van». Krisztus gyújtotta meg gyötrő szenvédés közepette. Ezt csak az érti meg igazán, aki elmondja: «Elmerülést áhit a lelkem és halál után epednek csontjaim.» Aki ezt a halált szereti, megláthatja Istant, mert kétségtelenül igaz: «Nem láthat engem ember úgy, hogy életben maradjon».

Így ír Szent Bonaventura, aki 33 év múlva Szent Ferenc halála után maga is felment Alverna hegyére. Arra a hegyre, ahol Szent Ferencet az isteni tűz elragadta. E hegyen elmélkedett Szent Bonaventura is. Itt kereste ő is a békét és az Istenben való elmerülést, a halálhoz hasonló testi

állapotot. «Mert életében senki sem láthatja az Urat.» Írt, e hegyen, kereste Szent Bonaventura Istant. Istant, aki öt a magányba hívta és Isten fényénél végigjárta a három szentágostoni utat: a kívülünk levőt; a bennünk rejlőt és a fölötteink elterülőt. És eljutott föl, arra a csúcsra, ahol az elme tevékenysége megszűnik (az ember szinte meghal) és a szeretet öleli át Istant és Isten a lelket s a lélek zavartalan boldogságban pihen meg Benne.

Szent Ferencnek sok követője akadt ezen az égbe fénző úton. Folignói Szent Angela, Magdeburgi Mechtild, Szent Gertrúd, Hackenborni Mechtild. Azután a német misztikumok nagy mesterei: Eckhardt mester, majd később Tauber, Suso. Ezeket mind Szent Ferenc szelleme tüzelte és ragadta föl Istenhez.

Mikor Szent Bonaventura Szent Ferenc életét írta, meglátogatta őt Aquinói Szent Tamás. De a nagy angyali tudós szerényen visszavonult s hagyta, hogy a szent zavartalanul foglalkozzék a szenttel.

Aquinói Szent Tamás Summájában is megjeljük az utakat (itenerarium) Istenhez. De az angyali tudós e helyen csak ésszel igyekszik Istenhez felívelni. Mikor azután egy alkalommal, életének utolsó hónapjaiban, elnyerte a Szentlélek kegyelmét és lelke az elragadtatás állapotába szárnyalt, letette a tollat, mert csak polyvának látszott neki minden, amihez tudományos úton jutott. Művét Regináid testvér fejezte be.

A tüzes lehelletű barokk korszakban Nagy Szent Teréz, Keresztes János és még sokan, el egészen a Kis Terézig részesültek az elragadtatás kegyelmében. Ezen időkben számos szemlélődő életet élő szerzetesrend alakult, amelyekben az ima kegyelemteljes, tüzes szárnyain igyekeztek a forrólelkű tagok Istenhez felemelkedni és a mennyei paradicsom gyönyöréit élvezni.

Sajnos! ezek az izzólelkű idők elmúltak. Kihült a korszellem és ma a «nehéz test nagyon is elnyomja a lelket» szárnyalásában.

A kereszteny bölcseség vezetése mellett így az isteni dolgok középpontjába érkeztünk. Láttuk, mire képesek érzékeink, mire eszünk és mire értelmünk úgy a természet rendjében, mint a kegyelem szárnyain.

A létra csúcsára értünk. Oda, ahonnan a menynekbe pillantottunk. Most ismét leszállunk és boldogan fogjuk vizsgálni, miért oly ingadozó, miért oly ellentétekkel teljes az az emberi szellem, amelyet a kegyelem nem hat át. Sőt azt is észlelni fogjuk, mily borzasztó tévedések örvényébe zuhan az az ész, amely elszakad Isten szellemétől, az igazi isteni bölcseségtől.

Sorra vesszük a bölcsedei tudományok tévedéseit és e tévedések okait. Ez az út is csak megerősít abban, hogy egyedül Isten szellemé és örök bölcsesége az építő szellemiség; minden más szellemiség mérgez, rombol és a lelkek pusztítását, a népek romlását idézi elő.

NEYEDIK FEJEZET.

A hamis bölcseség tévítjai.

Szeretném, ha a hamis szellemű bölcsleti gondolkodás tévedéseit nagyon világosan és igen egyszerűen feltüntethetném. Nem óhajtok a nem keresztény gondolkodás minden zegzugába bevilágítani. Ez lehetetlen is! De szemünkre igyekszem húzni azt az elkápráztható színes szemüveget, amely az igazságot nem napfényben, hanem műfényben mutatja és azt elváltoztatja, sőt eltorzítja. Ilyen szemüvegen át nézi a keresztyenellenes bölcseség az igazságokat.

Azt mondta nekünk a Szentírás, hogy Isten az 6 szemét szívünkbe (azaz elménkbe) illesztette, hogy úgy lássunk minden, mint Ő lát. Ügy fogjuk föl a mindeniséget, mint Ő. Ügy gondolkodjunk, mint ahogy Ő elgondolta és megteremtette e világot. Az Ő gondolattörvényei, tehát a miénk is. Az Ő igazságai, a miénk is.

Eszességre és nem esztelenségre alkotta eszünket, értelmünket, lelkünket. Ezzel szemben a hamis bölcseség tagadja az ember eszességet.

A múlt század végén és ennek első részében akadtak bölcsék, akik eszességünket kétségbenvonták. Azt tanították, hogy a gondolkodás főtörvényei és zsinormértékei nem érvényesek a fizikában és a matematikában sem. (Poincaré, Einstein, La Roy.)

Szóval ez a képlet: $A = A$, nem okvetlenül igaz. A tollam talán nem is toll. Mert írótollam esetleg egy- és ugyanazon időben toll is, meg talán papírvágó is lehet. így az azonosság törvényét, ezt a legfőbb törvényt, tagadták.

De ha megszűnik a gondolkodás alaptörvénye, akkor vele együtt érvényét veszti *a tudomány* is. Azért az imént idézett bölcselők azt is megállapították, hogy a tudomány, ha akarom tudomány, ha akarom nem tudomány. Akaratomtól, vagy kölcsönös megállapodásunktól (convencionalizmus) függ, vallom-e az örökkérvényű tudomány fogalmát, vagy nem? Vallom-e, hogy ami igaz, az igaz? Vagy azt állítom, hogy ami igaz, az esetleg nem igaz. A decernizmus még ridegebb és rombolóbb. Mert az előbbiekkel legalább azt mondják: egyezzünk meg abban, hogy ez vagy az igazán tudomány. Az utóbbiak közbevágnak: nincs egyesség! Csak tölem, csak az én elhatározásomtól függ: tudomány-e ez a tan, vagy nem! Ez a decernizmus!

Így lett Boutroux szerint a tudomány hit, Poincaré szerint pedig föltekercs.

Az egyén egyéni lelkiségétől függnek ezentúl az örökkérvényű és változhatatlan tudományok is. minden igazság csak lélektani igazság. S mivel minden lélek más, azért mindegyiknek más és más az igazsága is. Az általános érvényű logikát tehát így a lélektanba temették el. A logikát egyszerűen elszíkkasztották.

De tudomány-e legalább a lélektan? Ez igazán

még gyengébb tudomány a gondolkodás tudományánál. Hisz az említett bölcselők nagy része tagadja a lélek létezését is. Lehet-e tehát lélek nélkül lélektan? Csak úgy nem lehet, mint ahogy csizmadia nélkül nem lehet csizma sem. De hiszen folyton lélekről beszélnek! Csak nem helyesen! Ha valaki komolyan ezt mondaná: nini! mozog? Hol? Mi mozog? kérdem! A mozgás mozog? Tévedés! Mindig valami mozog. A mozgás minden csak valaminek az állapota! Pl. a golyó mozog, ha mozgatom a golyót. De mozgás nincsen mozgó nélkül. Mindig valami mozog!

A lélek jelenségei, pl. az érzés, az akarás, a gondolkodás. Ezek lelki jelenségek! Jelenségek, amelyek mögött a lélek jelenik meg: a lélek érez, akar vagy gondolkodik. Mi, keresztény bölcselők, tehát azt tanítjuk, hogy nincs érzés érző lélek nélkül. Nincs akarás sem akaró lélek nélkül. Nincs gondolat sem gondolkodó lélek nélkül. A nem keresztény bölcselők ellenben körömszakadtig az ellenkező vallják. De nem is vallhatnak más, hiszen tagadják a lelket.

Nem tagadjuk a lelket, mondják ők! A lélektan ugyanis szerintünk az élettanba tartozik. A lelki jelenségek csak élettani tünemények. Ez is az ő nagy tévedésük! Az élettani tünemények lehetnek lélektani tünemények. De a lélektani tünemények finomabb, bonyolultabb és gazdagabb jelenségek, mint az élettaniak. minden élőnek van valamilyen lelke. A növényéletet a növénylélek bontja ki. Az állat

életét az állati lélek irányítja. De gondolkodó szellem csak az ember kincse! Szellemi lélektan is csak a szellem megnyilvánulása. Az élet még nem szellem. De a szellem élet! Az élettan tehát épp a legfőbbet nem zárja okvetlenül magába, t. i. a szellemet.

De azután akadnak olyanok is, akik meg az élettanról tanítják: nincs élettan sem! Csak kémia van. Itt az előbbi hiba ismét megismétlődik. minden életműködésben észlelhetők kémiai jelenségek, de nem minden kémiai művelet élettani jellegű. A nagyobb (élet) a kisebbet (kémia) magába foglalja, de a kisebb a nagyobbat nem!

Azután ezren és ezren harsonázzák: a kémia sem létezik. A kémia csak alkalmazott fizika. Milyen tévedés! A kémia több mint a fizika!

Végül pedig mindenki együtt azt erősítik: fizika, kémia, élettan, lélektan, gondolkodástudomány mind-mind csak az anyag módosulásai, jelenségei. A vese kiválasztja a vizeletet; az agy pedig a gondolatot. Nincs lélek; nincs szellem; nincs Isten; csak anyag létezik. Ez az utolsó az egy és a minden. Íme az anyagelvűség családi tétele és diadala!

De ez a diadal csak látszat. Sőt ez a látszat már el is párolgott. Az anyag szerkezetét és törvényeit az utolsó évtizedek szinte maradás nélkül feltárták és most már tudjuk, hogy az anyag csak anyag; külső burokja az életnek; finom eszköze az alakító szellemnek, de több nem. Egy érzés, egy gondolat sem csiszolható ki belőle. Sőt az anyag magában

véve nagyon nehezen tűri azokat a bilincseket, amelyeket az élet vagy a szellem reája szab és kény-szerít. És igyekszik is bilincseiből felszabadulni. Igyekszik, ahol csak lehet, az életet megölni. minden halál összeomlás (collapsus), az anyagi részecs-kék felszabadulása a fáradt élet, az elhunyó ész kényszerítő hatalma alól és visszatérés az anyag nyers állapotába.

Az anyagelvűség tehát kiélte magát.

A bölcselőnek ezekután vissza kellene térnie a régi bölcseséghöz és új szellemet kellene öltenie. Más szóval fel kellene ismernie, hogy a világból a szellemet kiküszöbölni nem lehet. Fel kellene ragyognia az igazságnak, hogy a mindenben a végtelen nagytól a végtelen kicsinyig az ész, a rend, a törvény, a szellem uralkodik. Belülről nézve minden a szellem pecsétje ragyog, kívülről tekintve azonban sok minden anyagi ruhába szürkül.

Sajnos, akadnak bölcselők, akik a *szellemiségek* *álláspontjára* helyezkednek (mint túlzó idealisták) és akkor meg *önmagukat istenítik*. Azt mondják: Csak én létezek! Nagy E-vel! Oh! a Berkeley-féle idealizmus, amely bolondok házába viszi az embert, enyhített alakban ma is döngeti a földet és az eget! Solus ipse existo, egyedül én létezem, mondotta Berkeley. Kant ezt úgy változtatta meg: Olyan ez a világ, amilyennek én látom. Fichte tovább ment s azt állította: Csak Én vagyok! Kívülem nincs semmi. Stirner meg nyersen kimondta: «Én vagyok

egyedül s a világ az én tulajdonom». Ma pedig az egész világ esze zavarodott. mindenki önmaga körül táncol s kiabálja: Én! mindenki vezető Én, uralkodó Én óhajt lenni az utcasepről kezdve . . . mindenki uralkodni akar. Nincs Úristen! Az ember isten székébe ül. Az ember az Isten! Vannak ily bőlcsek, mint még látni fogjuk.

A természettudósok megszelídültek. Érzik a maguk fölött uralkodó erőt, eszmét és törvényt. Eljutottak Istenhez.

Ez az új és felemelő látás azonban fejébe szállt a szellemiségek sok képviselőjének, és azt hiszik sokan, hogy ők az ész, az erő és a törvény. Ezek azután főleg az erkölcs és a jog területén élik ki gögjüköt és hóbortjaikat. *Lerombolják az isteni erkölcsöt.*

Ma beszélnek egyéni erkölcsről, faji erkölcsről, közösségi erkölcsről. Ez az erkölcs felszabadítja az egyén szenvedélyeit; rákényszeríti a fajra a saját erkölcsi nézeteit; és az egész világot a saját képe szerint óhajtaná erkölcsössé tenni. Az emberi természetben beleoltott isteni és keresztény erkölcs helyébe teszi saját beteges lelkének zavarodott erkölcsét. A legfőbb isteni erkölcsi törvény így hangzik: szeresz felebarátodat, mint tenmagadat. De szereti-e felebarátját a mai korszellem beteg embere? Ha lehetne szemvillanással gyilkolni, hány ember pusztulna el a földön. A hajdan egységes szellemű keresztény Európát már Nietzsche úri emberekre és csordára osztotta. Az erkölcsöt úri erkölcsre és az alsóbbrendűek erkölcsére szelte

ketté, A felsőbbrendű ember már minden erkölcsön túl van. Sőt ő az erkölcs törvényhozója Ma ugyanily gondolatok élnek a levegőben. Fajok szerint nemcsak áriák és nem áriák, hanem nemes népek és salaknépek léteznek. Az utóbbiak csak arra valók, hogy mint csorda, az országutakat készítsék. Ezt mondta rólunk is egy külföldi lap!

A túlzó idealizmus is tehát a rabszolgatartó, önisstenítő, «a világ az én tulajdonom» jelszavú szellemisége terjesztője és harcosa!

A keresztény erkölcs mindeniben Isten képéét látja és Istant dicsőíti. De az önisstenítő szemében kiki maga isten! mindenki más már nem istenkép, hanem csak salak.

Az egyén ím felszabadul az erkölcsnek Istantól megszabott korlátai alól s mint «isten» az erkölcsök fölött áll. De másoknak rabszolga erkölcsöt ír elő. Leigáz! Állati sorsba kényszerít.

Az egyéni erkölcsön kívül ismertünk mi családi és nemzeti (közösségi) erkölcsöt is.

Az énimádó a családok benső kapcsát, a családi erkölcsöt, ezt az isteni szellemű összetartó erőt is megsemmisíti.

A családi élet összetartó kapcsa az isteni erkölcs. Ez a legerősebb kötelék, amely a hűséget, a szerelmet, a kölcsönös megbecsülést ápolja, neveli és halálig fönntartja. Ennek a szilárd életközösségnak hátterében Krisztus szellemé él. Amint az Egyház Krisztus teste, épügy Krisztus az Egyház lelke. S amint test nem élhet lélek nélkül, a család sem

isteni lélek nélkül. Ez az isteni lélek forrasztja össze a családot egy testé.

A történelem bizonyítja, hogy a vallás hanyatlásával a családi élet is meglazul. Felszabadulnak a romboló bűnök és megsemmisítik a gyengéd családi kötelékeket.

A közösség összekötő ereje is a vallás. A népek annál erősebbek, mennél vallásossabbak. S annál vallásossabbak, mennél inkább egy vallásúak. A több vallás szétszaggyatja a nemzeti életet is. De ha a több vallás is csak látszatéletet él és nem hatja át a lelkeket, akkor már csak politikai erővé zsugorodik és ellenséges darabokra tépi az egységes nemzeti szellemet.

A jog jogaimat és tartalmát is kiforgatták az En imádói. Van-e ma nemzetközi jog? Van-e nemzetközi magánjog? És általában minden En nem azt vallja-e gyakorlatban: a jog En vagyok!

Az Én a jogból kiirtotta Istant, amint előbb a természetből marta ki anyagelvűségével (Marx) az Istent. így semmisítették meg Istennel együtt a természetjogot is. S amíg napjainkban a természet-tudomány átszellemisítése a természetjogot is Istenhez visszavezette, addig a túlzó Énistenítés a természetjogba is az Énistent ültette, miután Istent a jogból kilakoltatta.

De lehet-e az Énistenek tekintélye? Ha fegyveres erőre támaszkodik, akkor a fegyvernek a félelem ad tekintélyt. De a félelem az észt és a szívet nem hódítja meg. Ha napjainkban mégis sok

jogász az Isten tekintélyén nyugvó természetjogot ismét tanítja, annak az az oka, hogy a helyes belátás az egész jogrendszert ismét a természetjogra, illetőleg Istenre igyekszik visszavezetni. Egyedül Isten képes az észt és a szívet meghódítani és megnyugtatni. Énimádó jogtekintélyek mindenig is szerepeltek a történelemben. De Énjük leáldozásával tekintélyük is, elveik is, alkotásai is megsemmisültek.

Érzik ezt korunk Énimádói is s azért saját Énjükbe szeretnék Istent mesterségesen beoltani. Enístenek akarnak lenni.

A mai korszellem harsonásai a régi vallás helyébe az *misten vallását* igyekeznek bevezetni. Nemrég olvastam néhány érdekes könyvet. E. Bergman arra tanít, hogy Isten csak az emberben él mint valóság. Az emberen kívül nincs Isten! De hány Isten létezik, ha minden ember istenember? És ha valaki ezt a tant komolyan veszi, mit tegyen? Hogyan imádjá Isten?

A francia Duhamel Napló c. könyvében az ilyen szerencsétlen ábrándozó lelkifordulását írja meg! Az ilyen magábaroskadt félbolond szomorú esetét vázolja. Barátja ugyanis elárulja neki, hogy ő isten, de barátjának ezt nem akarja még elhinni s így örlődik:

«őrült, szabályos őrült. S miért ültette ezt a bogarat a fülembé? Éjszakákon át arról álmodom, hogy egyszerre Isten vagyok és az a másik. A két ellenfél egy személyben! A térdemen kúszom önn-

magam előtt és így kiáltozom: De hát bocsáss meg!
Bocsáss meg, hiszen megígérte!»

De Bergmann énistenembere, isten létere sem hisz a halhatatlanságában. Azzal vigasztalja hát magát, hogy majd a Természet ölében, amely őt szülte, álomtalanul fog nyugodtan pihenni. (Die Geburt des Gottes Mensch. 1939.)

G. Wynecken (Weltanschaung 1940.) így ír: A teremtő Én szüli a vallást. Az Ént pedig csak álmai és a kísértetek teszik vallásossá. Tehát az én csak csalódások áldozata. A vallás pedig csalódások és jelképek rendszere. Az én csalódásai és jelképei! Isten is csalódás; az ember csalódása!

J. Juneff (Dämonie des Jahrhunderts, 1939; Heroismus und Weltangst, 1937) szerint Isten sohasem élt. A vallás késői termék. Isten csak az eleven egységet jelenti a világban; tehát ennyiben nem nélkülözhető. Isten azonban mint lét, nem tartozik azok közé, ami van, vagy nincs és nem is lehet. Isten és ember két ellentétes és soha ki nem egyeztethető fogalom. Azért hát egyszer mégis csak kitör közöttük a forradalom és akkor a barbár majd győz és Isten meghal; Örökre meghal.

De talán még sem örökre. Mert máskor meg így beszél: «Aszellem a sors». Ezt eddig kevesen sejtették. A szellem az Isten, aki sem nem egészten Isten, sem nem egészten ember, hanem olyan alak (Gestalt), aki örökkön örökké összetöri magát, hogy azután újra kezdje az alaköltés folyamatát.

Még megemlítem G. Koeppen elméletét. (Die

Gnosis des Christentums 1940.) Atheológusok — mondja — az igazi atheisták és egyúttal sátán-hívők (szatanisták). Ezért a materializmus még nem is istentelenség. Milyen mély bölcseség!

Még Heideggett említem meg, a legmodernebb német bölcselőt. A sors bölcselőjét. «Az ember — mondja — csak a sors kitett gyermeké». Sorsa bizonytalan, de vállalnia kell. Ez a vállalás a hősies-ség! Mi halálra születtünk. Wier sind zum Sterben geboren.

Az ősi gyökér, amelyből korunk téves bölcseleti és vallási tanai erednek Kant, a protestánsok bölcselője. De hogy lehet Kant egyszerre a protestáns hitnek és az istentagadó bölcseletnek a forrása? A felelet egyszerű. Kant gondolatszövete sokféle és ellentétes szálból készült. Berkeley püspöktől kölcsonözte a túlzó idealizmust Humetől, a túlzó kételkedő (szkepticizmus) és anyagelvű szellemet. Leibnitztől és Cr. Wolftól a hithűséget és az észszerű logikát; az enciklopedista franciáktól a materializmust. Rouseautól az ösztönök követelésének az igazságot. így azután minden összegyűrt, de a szálak teljesen nem szövödtek össze és nem tűntek el. A hívő és hitetlen; a tudnivágó és a kételkedő; a gépies világnézetű tudós és a célszerűség hirdetője egyformán ráakadnak műveiben a maguk meggyőződésére. Az ész, mondja, Isten föl nem leli a világban; de a szív és az ösztön, mint veleszületett eszmét megtalálja öt az értelemben. A hívő Kant Rousseau gondolatai alapján érzelmé-

vel átkarolja Istenet, a hitetlen Kant (Huméval és az anyagelvűekkel) a világból kimirja Istenet. A világ, szerinte, egyik oldalról nézve gép; a másik oldalról már célszerű, törvényekkel szabályozott eleven mindenisége. Ezzel egyedül semmit sem ismerek meg (Kant szerint) az érzékeim alá eső szépség világ lényegeiből. Másrészt ezen ismeretlen «valamiből» az ész csodálatos módon képes ezt a szépség világát magának felrajzolni. A világot tehát nem Isten teremti, hanem az ész, vagy mondjuk az Én. A világ tehát az Én szemléletképe. Az egész világ az Én alkotása. A világ az én képzetem, vallja Schopenhauer. «Ich bin der einzige», folytatja Stirner.

Csodálatos az Én felmagasztalása, de még csodálatosabb az Én bukása.

Az európai népek történetében az Egyház, illetőleg az Úr Jézus dicsőítette meg az Ént. A megváltás az Énnék megváltása az időben és megdicsőülése az örökévalóságban.

Az időben! Gondolunk a római birodalomra és népeire. Milyen volt ez Krisztus idejében? Egy nagy birodalom és rengeteg meghódított nép. Adófizetők; jognélküliek; rabszolgák. A római volt a «felsőbbrendű» ember. A többi nép csak népsalak. Barbár. Esetleg katona-töltelék. Személyisége csak a rómainak volt. Vagy esetleg még annak, aki a római polgár címet megszerezte. Mily csekély tehát az élvezők és mily rengeteg a szenvedők száma. Milliók egy-egy miatt. Hát élet volt ez?

Természetes volt ez? A fegyveres hatalom ezt nem kérdezi. A trónjáról dönti le az erősét, s esetleg porból emeli föl a szolgát!

A világ szíve fájt! S a «világ szeme» könnyezett, így akarta ezt az ur? Az igazság és a jog őre? Mindenki Atyja?

És egy éjjel felcsendült az angyalok éneke: Dicsőség a magasságban Istennek és békesség a földön a jóakaratú embernek!

És elhangzott egy csöndes alkonyatban Isten ajkáról a szó: Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta érte.

És égbekiált egy napon minden gyenge szájából az isteni ima: Mi Atyánk, ki a mennyekben vagy. Jöjjön el a te országod! Es milliók szájából szállt föl dörögve ez az ima. És megrendült a föld; meghoztak a rögek; megtingtak a hegyek. Isten megváltotta a világot.

Új egek; új föld; új szellem nyomán a letiprott népek és személyiségek felemelkedtek. Krisztus keresztre győzött a légiók sasa fölött. A római birodalom népei önállósultak és egymásután megkeresztelkedtek. Kialakult az egységes szellemű keresztény Európa. Kivirágzott a keresztény embertípus. A keresztény személyiség.

Európa az újjászületés koráig keresztény népközösség. Alkatrészei a keresztény népek. Keresztény az irodalom, az erkölcs és a művészet.

Keresztény a jog, a társadalmi élet és a család.

Sajnos, a szellem az Újjászületés korában ismét

pogány ruhát öltött. A kereszteny személyiségek helyébe az ókori erőszakos, pogány, minden erkölcs fölött álló egyéniségek léptek. Sok szellemmel, sok kegyetlenséggel és sok romlottsággal teljesek.

A kereszteny személyiség ura volt önmagának és hasznos tagja a közösségnek.

Az újjászületés egyéniségei a legféltelelnebb individualisták, önmaguknak élők és a legkártékonnyabbak a közre,

A XVIII. század a felvilágosodás, a bölcselőt százada. A hit fénje elhomályosodott. A kételkedés, sőt a hitetlenség világra szülte az istentelen bölcsleti személyiséget, minden kereszteny vallás ellenségét és kigúnyolóját.

Jórészt e bölcselők nemzették a francia forradalom személyiségeit, mint a szabadság, egyenlőség és testvériség harcosait. Es ezekből bontakozott ki az a demokratikus személyiség, amely a három nagy elvet annyira megrontotta, hogy a világ átkává torzult. A szabadság helyett a vagyonosok rabszolgái sokasodtak el; egyenlőség helyett a plutokrata gőgös egyéniségek pöffeszkedtek; testvériség helyett pedig a legnagyobb gyűlölet és osztályharc lángolt föl a szegény és a gazdag; a tőke és a munka; az úr és a rabszolga között.

Így született meg a szocializmus, a kommunizmus és végre a bolsevizmus keserű személyisége. Az egyik oldalon a legszélsőbb egyéniség a felsőbb-rendű ember fényében, másrészről pedig a csordember a lealjasodás tengernyomorúságában.

Nietzsche bölcselétét ez jellemzte; de célja nemesebb volt, mint hatása. Nietzsche a felsőbb-rendű szellemiségű embereket dicsőítette. A Vilmos-korszak sok ily embert, személyiséget nevelt föl és ragyogtatott. Ki hitte volna, hogy az ember a megdicsöülés tornyáról a legmélyebb szakadékba esik. Rabszolga-sorsba zuhan.

A világháború után az egyéniség, a túltengő személyiség eszménye elhalványult, de személyiség becse nem pusztult el. Ma már a közösség eszméje a vezetőeszme, de, sajnos, oly mértékben, mint hajdan Spártában. Az egyén többé nem önmagáé, hanem a közé. A család sem önmagáé, hanem a közé. A vallás öncélúságát és isteni rendeltetését is a megsemmisülés fenyegeti. Sőt, mint lát-tuk, Isten egyéniségét is lerombolták. Isten meghalt, mondják a «Volk und Gott» hívei! Bor-zalmas könyv!

Ma semminek sincs már öncélja. A tudománynak sincs! Ma a számtantól kezdve minden tudománynak a köz szolgálatában kell állnia. A tudomány is rabszolga. A propaganda szolgája. Nem ez a jelző: művészet a művészettel; igazság az igazságért; vallás a vallásért. Ma jelszó: minden a közért! Nincs többé pártatlan szellemiség; sőt minden szellemiség a propagandát szolgálja. A szabadság, egyenlőség és testvériség eszméje, úgy, amint Krisztus tanította, a gyűlölet tárgya. Legjobban pedig Krisztust gyűlölik a liberalizmus hívei.

Oly időket élünk, mint a nagy Próféták idejében. Harc Isten ellen! Harc Krisztus ellen! Milliók ismét egy miatt; egy eszméért, egy célért! Isten ellen! A keresztény igazság, jog és bőlcsest ellen! Az egyéniség, a személyisége mint eszmény, halott!

ÖTÖDIK FEJEZET.

Az Egek ōre.

Isten akarata-e minden?

Az istentelen bölcselők egyre harsonázzák: Nincs Isten! S az eredmény: «romlottak és utálatosak lettek cselekedeteikben. Nincs aki jót cselekednék, nincs egyetlen egy sem!» — mondja a zsoltáros.

«Lenéz az úr a mennyből az emberek fiaira,
Hogy lássa: van-e, ki az Istennel gondol?
Elfordultak mindannyian,
Megromlottak valamennyien,
Nincs, aki jót cselekednék,
Nincs egyetlen egy sem;
Torkuk nyitott sír,
Nyelvük járása álnok,
Kígyóméreg van ajkukon . . .
A béke útjait nem ismerik,
Szemük előtt nincs Isten félelme. (13. zs.)

Az egész világ kifordult sarkaiból. A gonoszok bölcsesége kimarta a lelket az észből; száműzte Istant az égből; kicsúfolta a tekintélyt az erkölcsből; a természet jogát a jogból; meglazította a szerepetet a családban; megbénította a közösséget a népek társaságában; faji gyűlöletet szított az egész földön.

Az ember állattá torzult. Java népek társasága salakká aljasult. Az égi Isten meghalt. A földi isten

trónjára állt. A földi isten harcban szállt az égi Isten ellen!

Nem először. A történelem a harrok tanúja! Harc az igazság ellen; harc Isten ellen; harc a földi istenek ellen; harc a népek boldogsága ellen.

A történelemben kesereg a jó ember Isten, az igazság, abecsületesség megsértése miatt, mert az ember csak időben él; napjai kevesek és rosszak és kétségbeesetten kérde:

«Miért dühöngenek a nemzetek . . .
 Egybegyűlnek a fejedelmek
 Az Úr ellen s az Ő felkentje ellen:
 Szakítsuk széjjel láncukat,
 Rázzuk le magunkról igájukat!
 A mennyekbe lakó kineveti őket
 Az Úr kigúnyolja őket.» (2. zs.)
 Kigúnyolja, mert csak az Úr mondhatja:
 «Én, az Úr,
 Az első és az utolsó én vagyok.» (Izaiás, 41.)
 Ő, az Úr vigasztalja felkentjeit:
 «Ne félj, mert én veled vagyok!
 Meg ne inogj, mert Én vagyok a te Istened:
 Megerősítélek és megsegítelek,
 És felkarol téged diadalmas jobbom.»

Az álbölcséknek és istentagadóknak pedig szemükre veti:

«Gonoszságodban bíztál és mondottad:
 Nincs senki, aki látna engem!

Ez a bölcseséged és tudományod tévesztett meg téged,

Hogy azt mondjad szívedben: Én vagyok,
És rajtam kívül nincs más!

Reád tör majd a csapás.» (íz. 47.)

«Én vagyok az első és én vagyok az utolsó,
Rajtam kívül nincs Isten!

Ki hasonló hozzáim? szóljon

Jövendöljön és adja elő a dolgok rendjét.

Vegyétek szívetekbe ti pártütők . . .

Hogy én vagyok az Isten és nincs más Isten.

Es nincs hozzáim hasonló,

Ki az idők elejétől kinyilatkoztatom az utolsó
dolgokat.» Iz. 46.)

A felfuvalkodott hatalmasok majd összeomlanak, de megsemmisülnek az álbölcsék is. Az álpróféták! Izaiás idejében az álpróféták és álbölcsék rontották a nép szellemét és hitét, ügy beszéltek, mintha Isten előttük megnyitotta volna száját. Azért mondja az Úr:

«Ugyan ki vett részt az Úr tanácsában,

Ki látta és ki hallotta az ő beszédét? (íz. 23.)
Hallottam, miket mondottak a próféták, kik hazugságot jövendölnek az én nevemben és így szólnak:
Álmot láttam; álmot láttam.»

Azok a bölcselők, akik mindig az Ént hangsúlyozzák és a világot saját képükre óhajtják alakítani, igazi álomlátók. Hiszen mi más Kant és társai szemlélete is, mint álomlátás. Ha azt tanítom, a rajtam kívül álló világot nem ismerem meg, vagy csak úgy ismerem, mint az én jelenségemet és elköpzelésemet, akkor álomlátó vagyok. Ha nem

akarom, hogy színültig megismerjem a világot, sőt azt akarom, hogy a világ az én Énemhez szabja magát, akkor mindenkor csak a saját bűvös álmomat álmodom és nem a világot észlelem, és a saját hóbortjaimat ültetem mások szívébe. Ibsen ezeket a bölcselőket az Én császárjának nevezte, mert csak az Én álmodozásaiban gyönyörködnek és rögeszméket terjesztenek.

Izaiásnál pedig azt mondja az Úr:

«Vájjon meddig van az ilyen a próféták szívében, kik hazugságot jósolnak és a saját szívük csalárd-ságait jövendölök; kik arra törekednek, hogy megfeledkezzék népem az én nevemről az ő álmaik miatt.

Mi köze a polyvának a búzához? Úgy mond az Úr, vájjon nem olyanok-e az én igéim mint a tűz, és mint a pöröly, mely szétzúzza a kösziklát?» (íz. 23.)

Csak gondolunk azokra a tudósokra, akiket az imént ismertettem! Milyenek a fogalmaik Istenről, a vallásról és a hittudósról? Milyen a világképük, ha Istant meghamisítják, vagy tagadják? Milyen az elgondolásuk az emberistenről? Isten eszméje minden tudomány központja és zsinórmértéke. Ha tagadod Istant, tagadod az ember lényegét, hivatását és rendeltetését. Tagadod a teremtést, a rendet, a törvényt és a célszerűséget. Tagadod az erkölcsi világrendet, a természetjogot, a társadalmi rendet. Tagadod, hogy mindenben fő az egység, az igazság és a jóság és azért nem tanítod, hogy minden álljon,

szilárdan a maga talpán s minden legyen az, ami és minden legyen jó és minden töltse be a Teremtő akaratát a világban és nem az álistenét.

Álpróféták azok a bölcselők is, akik mint Illés zsidói, hol jobbra, hol balra sántikáltak és nem tudják, Baált imádják-e, vagy Jehovát? Más szóval: Kanthoz húzzanak-e, vagy Szent Tamáshoz. S feledkeznek arról, hogy «a polyvának semmi köze a búzához». «Nagy, mondja Izaiás, az Úr terhe az ilyenek ellen, mivel «elferdítitek az élő Istennek az igéit».

Csodálatos, mily feledékenyek a bölcselők és mily könnyelműek! Vájjon a modernizmus nem Kant tanaiból eredt-e? Vájjon a Pascendi nem utalt-e arra, hogy a modernizmus minden tévedés összefoglalója. S vájjon nem égbekiáltó-e nap-jainkban is az igazságtalanság, a jogtiprás és a népek szenvedései? Nem felháborító-e a propagandák hazudozásai, amelyek mind a múlt megszentelt és általánosan elfogadott igazság- és jogtételeit rombolják s az Én császárjainak jogrendjét és hamis tételeit állítják helyükbe? Es ami fő, van-e béke? Hol a béke?

Ismét Izaiást idézem:

«A béke útját nem ismerik. És, nincs igazság léptekben. Utaikat tekervényessé teszik. Ki rajtuk jár, békéről egy sem tud. Hazug szavakat fogamzunk és mondunk szívünkben. Hátra került a jog, és távol az igazságosság, mert összerogy az igazságosság az utcán. Feledésbe ment az igazság! Látta azt az Úr

és rossznak tűnt föl szemében, hogy nincsen többé jog. És látta, hogy nincs senkisem, aki közbelépne, azért a saját karja jött segítségére. És saját igazságossága lett a támasza. Páncél gyanánt igazságot öltött magára, fejére a szabadítás sisakját tette, felöltötte a bosszú ruháját. Bosszúállásként, visszafizetésként.» (Íz. 60.)

Oh Uram! Jöjj és segíts ma is a népeken, mert csak Te segíthetsz. Oly vastag sötétség borult az elmékre és szívekre, hogy csak a te fényed hatolhat át rajta. Az álbölcsek mindenütt csak kétes fényt sugároznak és csalódásba ejtenek. Jöjj! Uram! Uram! Egek őre! Jöjj!

A falak őrei.

Az Egek őre pedig feleli:

«Falaidra, Jeruzsálem, őröket állítottam.» (Iz. 62.)

Az Úr őrei az isteni bölcseség dalosai. Isten gondolatainak trubadúrjai. Jaj, de ezek az őrok szomorúak. Mint a Szibillák az éjben, úgy ülnék ők is a vakhomályban és várják a virradást. A hajnal-hasadást. A szébb jövőt! Hozzájuk kiáltanak fel a vágyak emberei:

«Őr, meddig tart még az éj?

Őr, meddig tart még az éj?»

Felel az őr:

«Jött reggel és éj:

Ha kérdezni akartok, jertek ismét vissza,

És kérdezősködjetek!»

Jött reggel és éj. Vannak derültebb napok és vannak sötétebb éjek. De a szellemi világ képe csak nem változik. Ha pedig változik, az nem állandó. Nem csoda! A szellem, ha megfeneklett, nehezen ébred új életre. Könnyebb az orosz sárból kirántani a páncélos kocsikat, mint a szellemet a hazugság és a gonoszság mocsarából. Az őrök őrködnek a népek falain és szomorkodnak. Hiába harsonázzák a jólélkű bölcselők:

«Nincs hozzád hasonló Uram,
Nagy vagy te és hatalmad miatt nagy a te neved.
Ki ne félne téged, nemzetek királya?
Tiéd a dicsőség!
A nemzetek összes bölcsei között!»

A gonoszság csak nevet és az életet rossz szellemével tovább fertőzi. Irodalom, művészet, erkölcs, téves jogi intézmények tovább élnek. Krisztus, a keresztenység a szájukban, de pogányság a szívükben! «Életük útja a gonoszság».

De miért engedi meg az Úr ezt a világot romboló és pusztító gonosz bölcseséget?

Baruk próféta feleli:
Nincs senkisem, ki ismerhetné útait.
Sem, aki fel tudná kutatni ösvényeit.
Csak a mindenható ismeri
Es találta meg okosságával
Ő, ki elküldi a fényt s az elmegyen,
És ha hívja, remegve engedelmeskedik neki.
A csillagok örömmel ragyognak őrhelyeiken,
Ha hívja őket, azt mondják: «Itt vagyunk».

És készséggel ragyognak alkotójuknak
Ő a mi Istenünk!

Ő ismeri a bölcseségnek útját. (Bar. 3.)

A mi csillagaink őrhelyeiken tényleg ragyognak-e? A mi bölcséink egyáltalán ragyognak-e? S miként engedelmeskednek Urunknak, hivatásuknak, a népeknek? S miként énekelnek: Ő a mi Istenünk!

Igen! Az Úr a mi Istenünk! Mennydörgéssel, villámlással és földetrengető lelkesedéssel és szent lázzal jöjj hát Uram! Hiszen a trónbitorlók ma is, mint Ezekiel próféta idejében Tirus fejedelme, dicsekednek: «Isten vagyok én is, isteni széken ülöök a tenger szívében». Holott csak ember vagy, de szívedet olyanná tettet, mint egy Isten szíve és bölcsebb vagy te Dánielnél, semmi titok sincsen rejte előtted.

De mi ez a bölcseség? Mi ez az isteni hatalom?
Anyag, anyag, anyag!

Bölcseségeddel és okosságoddal hatalmat szezertél magadnak, aranyat és ezüstöt halmoztál föl kincstáraidban. Nagy bölcseségeddel és kereskedéseddel megnövelte hatalmadat és szíved fölfuvalkodott hatalmad miatt. Ezért íme én idegeneket hozok reád, a nemzetek legerősebbjeit, ezek kirántják kardjaikat, bölcseséged szépsége ellen. Megölnek és lerántanak téged. Vájjon mondod-e majd gyilkosaid előtt: Isten vagyok én!»

Nincs új a nap alatt! Hajdan is a gonosz bölcseség azt vallotta, amit ma a pragmatizmus.

Igaz az, ami hasznos! Bölcseség tehát: az arany, az ezüst szóval a kincsek keresése. A hatalom, az uralkodás egyedül az igazság. Mert egyedül az igaz, ami hasznos. Míg végre a felfuvalkodott szív kirobban: Én vagyok az Isten. Mert enyém a hatalom! Ez a ma bölcsesége!

Hová lett az a szent bölcseség, amelynek kezdete az Úr félelme? Hol él ez ma?

Hová lett a bölcseség, «amelynek szájából származik a tudás és az értelem» és nem célja a zsarnokság és a hatalom. Az a bölcseség, amely az embert Isten képére alakítja és nem az ördög ügynökévé aljasít ja. Mennyi esztelen szolgál ma az ördög hadseregében!

Őrök a falon, mikor hajnalodik már? A föld valaha az idők teljét várta, amikor az isteni bölcseség «megjelent a földön s az emberekkel társalgott». (Bar. 3.) Akkor «örömükben valóban reszkettek a csillagok!» Akkor az angyalok énekeltek Neki ébresztőt!

De ez a bölcs nem emberi, hanem isteni bölcseséget hirdetett. Mindent megújított, ami az emberi szellemet kátyúba vitte. Az élet igéjét hozta s a Szentlelket sugározta, mert ő «a bölcseségnak és tudománynak minden kincsét» lelkében hordozta. Bölcsek harsonázzatok teljes szível ezt a bölcseséget! De kell-e ez? Hiszen Krisztus bölcsesége nem ékesszólás, hanem az ő kereszttjének ereje. Élet! A világ előtt balgaság, de az ő szentjei szemében Isten ereje. Izaiás írta valaha (22, 14):

«Elvesztem a bölcsék bölcseségét és az okosak okosságát elvetem». Es mi volt Szent Pál idejében is a bölcsék bölcsesége? Az, amit ma is fülünkbe harsognak az álbölcsék. Voltak, akik Pilátussal mindenben kétélkedtek. Voltak, akik akaratukat jog és igazság gyanánt kényszerítették másokra. Voltak, akik a pénzben, a hatalomban bíztak. Voltak, akik nem ismertek sem lelket, sem Istant és magukat, mint Istant, imádassál környezték.

Mindezeknek szemében természetesen, mint hajdan, úgy ma is, Krisztus igazsága balgaság, «de ez az Istantól származó balgaság bölcsebb az embereknél és az Istantól származó gyengeség erősebb az embereknél» és nekünk ez az Istantól eredő bölcseség és igazság egyúttal megszentelés és váltság, hogy amint írva van, «aki dicsekszik, az Urban dicsekedjék». A falak őrei, a bölcsék, ma is ebben bízzanak és nem másban. Az Úr Jézus is mellözte korának bölcseit, az álbölcséket, sőt a világ szemében eszteleneket választotta ki, hogy megszégyenítse a bölcséket és a világ előtt gyengéket szemelte ki, hogy szégyenbe hozza az erőseket. Ez a bölcseség egyedül záloga Isten győzelmének ma is!

Minden isteni bölcseség erő és nem ékesszólás. És Szent Pál is, erőt és lelket mutatott beszédeiben és nem szép szavakkal harsonázott. Beszéde Isten erejét és nem emberi bölcseségét villogtatott. Nem kellett neki a letűnt századok megtévesztő és észt kificamító bölcsesége, hanem Istennek titkos elrej-

tett bölcsesége, amelyet Isten a világ kezdetétől számunkra elrejtett. Ezt a bölcseséget Szent Pál zsidó és pogány százada épúgy nem értette meg, mint századunk rossz gyermekei sem értik meg. Amint a gazdag ifjú nem tudott elválni gazdag-ságától és nem tudta az Úr Jézust követni, épúgy a mai ember sem képes Isten szellemét egész szívvel magába fogadni. Krisztus bölcsesége előtt az örökkévalóság dicsősége és fénye ragyog, amelyet, folytatja Szent Pál, «szem nem látott és fül nem hallott és sem emberi szívbe még nem hatolt, amit Isten azoknak készített, kikőt szeretik». De mi ezt a dicsőséget, a feltámadás és örökkévalóság Istantól elrejtett bölcseséget ismerjük. Mert Isten ezt Krisztussal és Krisztus feltámadásával és mennybemenetelével nekünk kijelentette. A Szentlélek pedig, «aki minden átkutat, még Isten mélységes titkait is», a lángnyelvek Pünkösdjén lelkünkben felfényesítette. «Es mi, kik nem e világ lelkét nyertük, hanem azt a Lelket, amely Istantól van, mi tudjuk, mit adott nekünk Isten.» És a kereszteny bölcs erről a bölcseségről beszél és kell is beszélnie, de nem úgy, amint valaha az iskola padjaiban betanulta, hanem «a Lélek tanításai szerint», a lelkieket lelkiekkel és Lélekkel magyarázva. A mai bölcs sokszor a lelkieket élettannal (vagy fizikával) magyarázza és a lelkiekből épp azt szorítja ki, ami egészen lelki és isteni és csak azt tartja meg, amit a lélek a test útján is közöl. «Mi azonban Krisztus értelmével

bírunk», s azért hagyjuk el a testit, az érzékit, ha titkokról beszélünk és csak ami az érzéki köntösben mint lélek jelenik meg, azt tanítsuk. Hiszen az ember is több, mint a ruhája. A lélek is több, mint a testi köntös, amely inkább elnehezíti, ködbe borítja, mint átsugározza lelkünk kincseit.

A keresztény bölcseség a lélekéről és Istenről nem a laboratóriumok nyelvén beszél, hanem a Szentlélek Igéje szerint. A keresztény bölcs «Isten munkatársa», hallgatói pedig «Isten szántóföldje», «Isten építménye». Sőt ha Isten kedve szerint épülünk föl és nem olyanok vagyunk, mint a félíg kész házak, amelyekre azután szalmafödél kerül így mondja ezt Szent Pál is), akkor mi «Isten temploma» vagyunk. (Kor. I. 3., 16.) «Az Isten temploma pedig szent és az ti vagytok.»

Ez az igazi bölcseség! A tiszta bölcseség!

Őr, meddig tart még az éj?

Őr, meddig tart még az éj?

Felel az őr:

Jött reggel és éj:

Ha kérdezni akartok, jertek ismét vissza!

Igen a reggel már eljött, de sajnos, jött ismét, és ránkborult ismét az éj.

A bölcseség eljött és az emberekkel társalgott. Jött, győzött, és eltávozott. Jött, új életet teremtett, de az ördög konkolyt hintett a búzába és a búza, az «Isten szántóföldje» konkollyal tele. A konkolyhintők között olyanok is akadnak, akik, mert nem becsülik meg Isten Lelkét, a világ lelkét hintik

Isten búzája közé. Pedig «e világnak bölcsesége esztelenség Isten előtt» még ma is. S «az Úr ismeri a bölcsék gondolatait, hogy hiábavalók». Egyedül Krisztusé legyünk, mert «Krisztus pedig az Istené!»

E bölcseség alapköve: «Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszüllött fiát adta érte és aki hisz, az üdvözül, aki pedig nem hisz, az elkárhozik». És: «mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri, de lelkének a kárát vallja».

A földi életre talán hasznos és elég is, amit az egyetemünkön a világi bölcselők tanítanak. Feltéve, hogy ez a bölcselet Isten gondolataival nem ellenkezik, tehát nem esztelenkedik, amint azt már elmondottam, de az ég elérésére kevés.

Sőt az égi ember bölcsesége szinte szöges ellen-tében áll a földi ember vágyaival. Az égi ember bölcsesége neki csupa paradoxon, ellenmondás.

Gondoljunk a nyolc boldogságra!

Az égi ember bölcsesége több mint bölcselet-tudomány. A keresztény bölcselet szembe néz a világias bölcselettel. Főleg azzal, amelyik szótárából kitörölte Isten és a lélek nevet. De ezzel a bölcselettel nincs is mit kezdenie, mert Isten és a lélek nélkül a bölcselő semmit rendesen nem érhet meg. (Innen ered az anyagelvűség, a pozitivizmus, a relativizmus, a túlzó idealizmus, a szubjektivizmus és minden más izmus.) A kételkedés is Enimádás s Isten és a lélektagadás kísérője. A kételkedő nem hisz az észnek, nem bízik az érzékszervekben sem.

Sem a tapasztalás, sem a gondolkodás nem tekin-télyek előtte. Az Énimádás maga magát Istennek képzeli és ítéleteiben, igazságkutatásában, erkölcsi és jogi felfogásában az Ént törvényhozóvá emeli föl. Én vagyok! Én a kezdet és a vég! Én döntök mindenről. Hisz ezeket a nézeteket már ismerjük.

Sem a kételkedő, sem az Énimádó isteni elren-dezést, törvényhozást, életutat nem ismer. Neki nem kell az, aki mondotta: «Én vagyok az út, az igazság és élet». «Az ég és a föld elmúlnak, de az én igéim el nem múlnak.» «Még tiétek a világosság, higyjetek a világosságban, hogy a világosság fiai legyetek.» «Az igék pedig, amelyeket nektek mon-dottam, lélek és élet.» «A lélek az, amely éltet, a test nem ér semmit.»

De ez a szó is elhangzott: «senki sem jöhét hoz-zám, ha csak az én Atyám meg nem adja neki».

Krisztus bölcseségét csak az Atya hivatalosai értik és követik, mert Krisztus követése nehéz. Szegénység, szenvedés, megvettetés és még hozzá mérhetetlen szeretet. Ez Krisztus követése. Az ég fiai szöges ellentében állanak a föld gyermekéivel. Az ég fiainak bölcsesége a világ szemében balgaság.

Vájjon boldogok-e a föld fiai, ha szegények, ha éheznek, ha sírniok kell, ha az emberek gyűlölik és a társaságból kirekesztik őket? Ha az igazságért szenvedniök és szidalmakat kell elszenvedniök?

Krisztus harcolt az igazságért, bár hazugul minden rosszat mondtak ellene.

Igazságot követelt és minden törvényt betöltött.

Akarta, hogy tanítványai is az igazság szeretetében úgy ragyogjanak, mint a hegyen épült város!

Igazságot követelt a közéletben és megparancsolta, hogy a harag, gyilkosság és minden becsmérlő szó távol legyen a keresztenytől.

Igazságot követelt a családban és nemcsak a házasságtörést, az elválást ítélte el, de még a szemtelen nézést és kívánságot is.

Igazságot követelt a beszédben, oly szigorú igazságot, hogy minden esküdözés fölöslegessé váljék.

Igazságot hirdetett a védekezésben és eltörölte a szemet szemért; fogat fogért elégtételt. Es kimondta ezeket az emberfölötti szavakat. «Ne álljatok ellen a gonosznak, hanem ha valaki megüti jobb arcát, nyújtsd neki oda a másikat is. Aki kér töled, adj neki.»

Igazságot tanított az ellenséggel szemben is. Szeressétek ellenségeiteket!

Igazságot követelt a jócselekedet gyakorlásában és megvetette a dicsekvő, a nagyképű és dicséretet váró jócselekedetet.

Igazságot hirdetett a földi javak elosztásában is. «Ne gyűjtsetek magatoknak kincseket a földön, hol a rozsda és a moly megemészti . . . hanem gyűjtsetek magatoknak kincseket az égben, ahol sem a rozsda, sem a moly meg nem emészti. Mert, ahol a kincsed, ott a szíved is.»

Ne aggódjatok életetek miatt stb., hiszen Atyátok tudja, hogy minderre szükségek van.

A világ bölcsesége ezt kineveti és a világgal a keresztenyek milliói is.

Igazságot tanított ítéleteinkben is. Ne ítéljetek, hogy meg ne ítéltessetek. Egész életünk tele rossz-indulattal és rosszakaratú megítéléssel. Meglátjuk mások szemében a szálkát, de magunkéban nem a gerendát.

Az igazság foglalata pedig: Amit akartok, hogy az emberek veletek cselekedjenek, ti is mindenzt cselekedjétek vélük.

Az igazság megköveteli, hogy az álprófétáktól tartózkodjunk. Báránybörben jönnek és belül ragadozó farkasok. Álbölcseség hirdetői! Gyümöl-cseikről ismeritek meg őket.

Aki ezen igéket hallja és cselekszi, «hasonló azon bölcs emberhez, aki házát szíklára építi. Aki nem cselekszi, hasonló azon oktalan emberhez, aki házát fövényre építi».

A nép, aki ezen igéket a hegyen hallotta, álmél-kodott, mert úgy tanított, mint akinek hatalma vagyon.

Az ember legfőbb kötelessége, hogy lelkét meg-mentse. Mit használ, ha az egész világot megnyeri, de lelke kárát vallja. Sem arany, sem drága gyöngy a lélekkel össze nem mérhető. A végső célunk pedig Isten országának kiépítése itt a földön és elnyerése a másik életben. Imánk: jöjjön el a Te országod!

Kemény és komoly ez a bölcsség. Üldözés, meg-vetés jár nyomában. De Krisztus követői Krisztus

sorsának és dicsőségeinek is részesei. És azért minden zordon csapás, a szegénység, megvettetés dacára is hat, lángoljon szeretetünk Isten és az emberek iránt.

Segélyforrásaink a hit, a remény és a szeretet; imádság és a szentségek; kegyelem és a szentek egyességének ereje.

A keresztény bölcseség tehát több, mint a keresztény bőlcselet, *de a bőlcselet is nagy kincs*.

A keresztény bőlcselet kinyitja értelmünket, hogy gondolkodjunk. Megedzi ítélő erőket, hogy a világban okosan tájékozódjunk, az igazságokat színültig megismerjük és uralkodjunk a földön és a természet erőin. Isten ilyennek teremteti ben-nünket. A keresztény bőlcselet igazsággal és hatallokkal ruház föl és nem kétélkedéssel, vagy nagyzolással. A keresztény bőlcselet szellemünket teljesen kifejleszti és kivirágosztatja. És boldogságunkat a földön is megalapítja.

De nemcsak jó és hasznos földi emberekkel képez ki, hanem az Ég birtokába is eljuttat. Isten ölébe is visszavezet.

A keresztény bőlcs Or a falon! Őrködik élet-útjainkon. Or az éjszakában és világít a sötétségben, hogy el ne tévedjünk.

Ily örökre van szüksége Krisztusnak.

Egykor az apostoloknak az Olajfák hegyén kellett őrködniök és virrasztaniok. De elaludtak s a jó Jézus sóhajtva mondta: a lélek ugyan kész, de a test gyönge!

Vájjon mit mond rólunk. Mi is mindannyian apostolok vagyunk. Papok és nem papok. És körülöttünk a süket és vak éjszaka.

Jöjj el Úr Jézus! Virrassz velünk a néma éjszakában. Őrizz bennünket, mert, mint akkor Jeruzsálemben, ma is az éj leple alatt farkasok gyülekeznek, ásítóznak és üvöltenek Te ellened és nyájad ellen. Sokan vannak olyanok is, akik csókolgatnak Téged, de Júdásként mégis elárulnak. Megvesztegetett, romlott szellemű őrök! Lehet-e az Krisztus barátja, aki az Ő bölcseségét elhagyja? Megfertőzi? Elárulja?

Kérdezd meg az ilyent: Szeretsz-e engem? Talán, mint Péter, sírva fakad.

Jöjj el Úr Jézus.

Azután vedd el az álmosságot mindenki szeméről. Add szemedet szemünk helyébe, hogy világosan lássunk. Add szívedet szívünk helyébe, hogy új szívvvel szeressünk. Add Szentlelkedet, hogy Teérted lángoljon eszünk és szívünk, tudományunk és bölcseségünk.

Új ég és új föld a szívünk vágya és leborulva imádkozom Dániellel:

Áldott legyen az Úr neve örökkön örökké,

Mert övé a bölcseség és a hatalom!

Ő változtatja meg az időket és a korokat,

Dönt meg és alkot országokat,

Ad bölcseségét a bölcseknek,

És tudást a tudomány értelmeseinek,

nyilatkoztatja ki a mélységes elrejtett titkokat.

Tudja azt, ami a sötétbén történik,
S a világosság nála vagyon,
Neked adok hálát, Atyáink Istene,
Es téged dicsérlek én,
Mert bölcseséget és erőt adtál nekem»

Nekem is, hogy minden erővel bölcseségedet
hirdessem és fenségedet magasztaljam.

örök a falakon! örködjünk és dolgozzunk a
hajnalhasadásért!

III. RÉSZ.

A SZENTLÉLEK A SZELLEMISÉGÜNK FORRÁSA.

A Szentlélek a lélek Lelke.

Isten mindenjáunkban működik. Ami szellemben is kigyúlnak tüzei és a mi erőinket is fellelkesítik ösztönzései. Lelkünk fénymagjában, a misztikusok «szikrácskájában» ott találom a működő Isten nyomait, a Szentlélekét.

Hagyjem ezt erősen és lelkesen. Hagyjem, hogy Isten akkor jelentkezik, amikor felé vágyódom. «Nincs tölünk messze, sőt bennünk az Örereje», mondja az írás, az Úr Jézus, sőt a pogány Seneca is.

Est Deus in nobis agitante eo calescimus omnes. Isten bennünk van és az ő működésére melegszünk föl mindennyian.

Ez a tudat nagy erőforrás, ez a hit végtelen kegyelem.

Nem látjuk öt? mert nem nézzük; nem halljuk? mert füleink bedugulva; nem érezzük? mert mást érzékelünk.

Nézzük, hallgassuk és értékeljük öt és látni, hallani és érezni fogjuk, mily édes az Úr! És hogy ő a lelkünk Lelke!

A szentek Istennel dolgoztak. Dolgozzunk mi is. A szentek Istennel írtak, írunk mi is. Istennel szórakoztak, szórakozzunk mi is.

Sőt Isten szemeivel néztek, nézzünk úgy mi

is. Isten füleivel hallgattak, hallgassunk úgy mi is. Isten szívével éreztek, erezzünk mi is.

Furcsa írók írásközben izgató szereket élveznek. Izgasson minket Isten. Játszi könyveket olvasnak, mi Isten lelkéből olvassunk. Különös fény mellett, különös ruhába öltöznek. Mi Isten fénye mellett a kegyelem ruhájába öltözzünk, hogy Ő sugalmazza a legszebb és legnemesebb gondolatokat bennünk.

Csodálatos erő az Ő ereje.

Hányszor tapasztaltam az Üdvözítő ígéretének jóságát! «A Lélek megtanít titeket.» Hányszor éreztem, hogy a «Lélek szól majd szájatokból». Igen Ő, a Lélek a mi lelkünk!

Hűséges az Isten!

A szellem szikrájában Ő gondolatnyelven közli a gondolatokat és a gondolatok a szellem mélységeiből kegyelemteljesen felrajzanak.

Lelkem szinte érzi, hogy Isten a gondolatokat belém sugározza és hogy akaratom is a belém sugárzó Isten akarata. Hiszen Isten mondta: szememet szíveitekbe helyezem.

Sőt lelkem érzi, hogy nemcsak a gondolatokat sugározza belém, hanem, hogy Ő maga is ezekben a gondolatokban benn van.

Egész lelki életem Őbenne él és Ő egész szellemiségeiben benne él. Tudásom ilyenkor nem az érzékek nyílásain jön belém. Ajándék az, amely oly közvetlenül bukanik föl szellemi lényiségem mélységeiből mint az emlékezet rejttet helyeiről.

Sőt mennél lefjebb a szunnyadnak a szellem erői, annál frissebbben pezsdülnek föl sugallatai. Csodálatos lét! Látni igazságokat a látó ész működése nélkül. Átérni gondolatokat, gondolkodás nélkül. Akarni szent akarással, nekifeszülés nélkül.

Csak Isten ily hatalmas bennem.

És a szellemek szólhatnak-e így hozzáink?

Ha lelkünk tárva-nyitva, ők is belénk gondolhatják gondolataikat.

Imádkozunk is a jó angyalokhoz és főleg az őrző angyalhoz! Imádkozunk, hogy óvjanak, ősenek és védjenek. Ez az ő hivatásuk!

Nem tudom, kiterjed-e tevékenységük tudományos, irodalmi, művészeti, vagy egyéb hivatásos működésünkre. Mindenesetre ők többet tudnak, mint mi, hiszen felsőbb rangú angyalok. De ismerik-e az érzéki világot érzékek nélkül? Van-e reája szükségük? Nincs reája szükségük, tehát nem is foglalkoznak vele. Az ő szerepük talán csak az erkölcsi rend védelme.

De tudok-e a szellemekkel érintkezésbe lépni kegyelem nélkül, mint sokan hiszik és vallják?

Steiner Rudolf erősen állította, hogy azt a küszöböt, amely ezt a világot a szellemektől elkülöníti, átléphetjük pedig kegyelem nélkül is, pusztán természetes eszünkkel és erőinkkel. Vallja, hogy amint meghódítottuk a tengert, legyőztük a levegőt és legyőztük a légiures tért is, épügy le fogjuk győzni azt a küszöböt is, amely a

két világot elkülöníti egymástól. Steiner azt hiszi, hogy ő már legyőzte. Én nem hiszem!

A kegyelem útján közlekedhetünk a szellemekkel. Ezt elhiszem!

Isten kegyelme mindenható. De Isten mindenhatósága nem könnyelmű.

A kegyelem pedig mindig kegyelem marad. A kegyelem nem válik emberi természetté és az emberi természet nem istenül kegyelemmé.

Kérni lehet, de követelni nem. Bebocsátást kaphatunk, de hódításra gyengék az erőink. Imádkozva talán átléphetünk hozzájuk, de erőszakos betörésre gyerekek maradunk.

Mi tehát a feladatunk?

Kérjük az ajándékokat és kérjük főleg a Szentlelket!

Ismered a Szentlelket? Az illumináló, a megvilágosító Lelket? A halálbarohanó Úr Jézus legszentebb ajándékát? Az emberiség lelkét átható fényt? A Lelket?

Te vagy Uram egyedül, aki mindeneket teremtettél, mindeneket éltetsz, mindenhol jelen vagy s mindenütt egészen! Te vagy, akit csak érezni lehet, de látni nem, hallani lehet, de a hang forrását észlelni nem. Te a jókban kegyelmeddel vagy, a rosszakban kegyelmed nélkül. Kegyelmeid boldogság, kegyelmeid nélkül az élet üresség! Te vagy, aki a jók szívét hangos szavak nélkül tanítod és elméjüket dörgés nélkül megvilágítod.

Tanítasz és megvilágosítasz szüntelenül. Egyeseket és az egész Egyházat. Te vagy a láthatatlan fény és hallhatatlan hang. Műved csendes és hatalmas. A Szentlélek fény- és hangereje minden betölt.

De nemcsak azért töltesz be minden, hogy Lelked mindenben legyen. Hiszen Te, a Végtelen, mindenben élsz. Azért töltesz be minden, hogy minden eszes lény Benned legyen. Nem is hol kisebb, hol nagyobb mértékben töltesz be minden; kicsiben, nagyban a Te Végtelenséged ragyog és a kicsi és a nagy a Te Végtelenségedben pihen. Kívül vagy, hogy minden Benned legyen és belül vagy, hogy minden ízünkben egészen benn légy!

Isten mindig áthatotta az emberiséget, de a Szentháromság csak az Úr Jézus óta a szellemi világ igazi mozgatója.

Azóta örökségünk a Szentlélek. Az újraszülő, a megvilágosító, az élők éltetője. Az erő, a jóság és a boldogság! A vigasztaló, a szeretet és a kegyelem!

Azóta hangzik fülemben Szent Pál szava: «Ne oltsátok ki a Szentléletet!»

Azóta értem, hogy érzékeim, eszem, csodásan világító elmém csak halvány fény a Szentlélek fényéhez képest.

Minden magas, fenséges és isteni, az Ő vetése, gondozása és nevelése.

Amint a nap fénye nélkül nem látok, épúgy az

ő lelkembe világító fénye nélkül isteni igazságokat, jóságokat és szépségeket nem értek, ő az értelmi megvilágosodásom felfényesítője. Ő szellemem szikrájának fénybe lobbantója. Ő minden ihletett látásomban a felvillanó fény.

Deus lux est. Isten fény, mondja a Szentírás. Isten fény. Sőt minden fény fényforrása; minden fény felgyűjtőja; minden fénylező értés kifényesítője. minden eszme fényszikrája. Én Öbenne vagyok, mint fény a Fényben; világosság a Világosságban. A Te szemeddel látok, a Te füleddel hallok; a Te nyelveddel ízlelek. Mindent Te benned és Te veled csinálok, amióta Lelked lelkemben leledzik.

Az állati ember távol esik Töled, bár Te benne is élsz.

A szellemi ember a Szentlélektől átizzott ember.

Az állati ember örömei állatiak, ismeretei állatiak, vágyai is állatiak.

A szellemi ember gondolatai, vágyai és örömei szellemiek.

Keresem a Szentlelket Indiában, Kínában, Japánban és nem találom öt sehol. Nem ismerik arra a Szentlelket!

Keresem a természeti népek között Afrikában, Amerikában és Ausztráliában és nem találom öt ott sem sehol.

Keresem a Szentlélek műveltségét és szellemiséget a kereszténységen kívül és sehol nem látom.

Keresem a hitetlen keresztyények között. De ők

kioltották magukból a Szentlelket és nem is ismerik a lelkieket.

A Szentlélek új lélek, új szem, új fül, új orr, új nyelv; új világ és új világszemlélet.

A keresztény bölcslete is a Szentlélek bölcslete. Világosság, szilárdság, rend, egyetemesség, ellentmondásnélküliség, összhang. Ez a keresztény bölcslet és világszemlélet.

Mindezen eszmék szerint berendezett élet pedig maga a keresztény bölcseség.

A Szentlélek új érzék! Novus sensus. Az öt érzéken felül az érzékfölöttiek érzéke. A szellemi világ érzéke! A szellemi világ jelenségeinek felfogó érzéke! A szellemiek után epedő vágyak érzéke! A szellemiség kútfeje.

Ha a földről eltörülök az embert, elpusztítod a népek műveltségét is, úgy, amint elpusztultak a régi népek életének a nyomai is.

Ha a földről eltörülök a keresztény embert, Európa tudománya, bölcslete, bölcsesége, erkölcsi és társadalmi rendje, művészete és minden krisztusi eleme elvész.

Mi hiányoznák, mi szállna el a Föld felszínéről? A Szentlélek! A lelkek Lelke! A tudománynak, az igazságnak, a bölcsletnek, a jóságnak, a természet-fölötti rendnek a Lelke.

Íme! A Szentlélek nélkül kiürül a Föld lelke is. Oh Lélek Te mindeneket betöltesz, föntartasz, átkarolsz és hordozol! Betöltesz akkor, mikor mindennek értéket, helyet és célt adsz. Föntartasz

mindent, mikor minden céljához vezetsz. Átkarolsz minden, mikor minden egységbe illesztesz. Hor-dozol minden gondviseléseddel.

Nem nyugtalankodol miattunk.

Önmagádban maradsz mindenig teljes nyugalommal. Mégis körüljársz minden teljesen és ott mű-ködői mindenben teljesen és ott világítasz minden-hol teljesen.

Nem félsz, hogy célaid el nem éred.

Magadnak vagy a célja, de mindenek célját is Te tűzted ki. minden halad előre, de csak a Te sínei-den. minden fut, de csak a Te erőd lendületében.

A szellemi ember mindez átéli és áterzi, mert Te is értesz benne is és Te is érzel benne.

A szellemi ember természetfölötti ember, a ter-mézesztfölöttiség pedig a Te belehelyezett ajándékod. Te belöled gyűl ki bennem is a természet-fölötti élet látása, szeretete, vágya. minden akarat-megmozdulásom, minden hősies előretörésem be-löled fakad.

Ismered-e tehát Istant? A végtelen szelemet? A Szentlelket? Az ő szellemiséget?

Kell ismerned!

A fényvel látsz, akár ismered a fényt, akár nem, a természetes rendben.

A Szentlélek fényével látsz, akár ismered, akár nem, a természetfölötti rendben.

Amint fény nélkül az ej sötétje borul a Földre, épügy a Szentlélek nélkül a tudatlanság vak éjjé borul a szellemi világrendre.

Minden élet, fejlődés, termékenység, természeti szépség és ragyogás a fény gyermeke. A fény éltet, üdít, gyógyít, munkára gerjeszt, lelkesít és bátorít. Akár ismered, akár nem!

Minden természetfeletti élet, fejlődés, minden tan végtelenbe való lendülés és végtelenbe felvágyódó szépség. A tudomány, az irodalom, a művészet, az erkölcsi rend mezején minden a Szentlélek fényének éltető, nevelő, fejlesztő erejéből pezseg. Akár tudod ezt, akár nem.

A Szentlélek őrködik a nemzetek sorsa fölött is. Ő a gondviselés!

Sors, Szerencse, Végzet, máskép nagy ismeretlenek és fejünk fölé tornyosuló vészfelhők. De csak látszólag fenyegetnek kívülről, mert ezek is benünk vannak. Bennünk leselkedik a Sors, a Szerencse és a Végzet. Egyébként csak pusztaszavak és nevetséges madárijesztők. A sors mi vagyunk. A nemzetek sorsa is a nemzetek szellemiségeben pihen. Hatoljunk csak lényünk legbensőbb rejtek-helyébe és olvassuk csak ki belőle azokat a végzetes érzelmeket és gondolatokat, szenvedélyeket és drámai erejű meggyőződéseket, amelyeken életünk végzete minden megfordul. Még ha látszólag külső erők vésze pattog is fölöttünk, mi húzzuk, vonjuk magunkra a büntető, sőt megsemmisítő erőket. Ez a helyes feltevés. Az emberiség történetébe ne keverjük hát a gonosz szellemeket, a csillagokat, vagy a világgyegyetem szellemét. Ne keseregjünk oly csapások miatt, amelyek oka mi

vagyunk. S ne keressük máshol a segítséget, csak magunkban és a Szentlélekben.

Ha le akarjuk küzdeni a Végzetet, a harcot önmagunk mélységében meg kell vívnunk! Ki kell fürkészünk mi magunkban a füstölgő, vészes erőket és azok az öntudat ítélőszéke előtt a helyes önmegismerés villámainál és a Szentlélek fényénél márás elcsendesednek és meghunyászkodnak.

Csak az ismeretlen vészek nőnek meg képzeletünkben; az ismeretesek ellankadnak; erőink pedig fellángolnak. Mert az isteni belső világosság fényénél tisztán belátjuk, hogy sok olyan erő, amely csak az ismeretlenség homályában uralkodott rajtunk és végzetes hatalmával leigázott bennünket, a mi saját bűnös ösztöneinknek csak rosszul, vagy félreismerő része. Es e kegyelemteljes meglátás hatása alatt a démonok elillannak, mi magunk pedig igézetük alól felszabadulunk.

Igaz, hogy a vésznek meglátása és saját démoni erőink felismerése még nem mindig jelenti, hogy azokat azonnal le is győzzük. Főleg, ha ezen erőkkel még barátságot is kötöttünk és ellenük nem harcolunk. Lehet, hogy ilyenkor saját gonosz erőink maguk legyőznek bennünket és elbukunk. Lehet, hogy a népek is ily végzetes, bűnös erők hatása alatt elgyengülnek? és külső erők nyomása alatt összeomlanak. De ilyenkor mi magunk vagyunk önmagunk végzete. Es a népek sorsa is a népek büneiben bosszulja meg magát.

Tisztán ragyog tehát az igazság: a Sors, a Végzet mi vagyunk.

A bűn elűzte belőlünk a Szentleket; a gondviselés kegyelme elhagyta erőinket s az oroszlán, amelyet mi tápláltunk, fölfalt bennünket.

Komoly időket élünk. Zord szellemiségek harcolnak ellenünk, őrizzük egyéni és nemzeti szellemiségünket. Ne oltsuk ki magunkban a Szentleket!

Jöjj el Szentlélek Úristen!

TARTALOMJEGYZÉK.

ELSŐ RÉSZ.

Első fejezet.

	Oldat
A szellemiség útjai	4
Az anyagelvűség bukása	16
Lehet-e gondolat agy nélkül?	19

Második fejezet.

A lélek vonalán.....	28
A lét Lelke.....	30
A lélek szíkrája	37
Szellemi énünk magaslatai	44
Szellemi énünk virágai	52
Szellemi értékeink Isten fényében.....	57
a) Az ember	57
b) Az én	60
c) A személyiség.....	61
d) A teremtő Én.....	62
e) Az igazság	64
f) Szabadság	67
g) Az Erkölcsi eszmény	69
h) Isten	72
A szellem művészete.....	75

Harmadik, fejezet.

A szellem magános világában.....	86
a) Intuíció	88
bl Ihletés	89
c) Illumináció	90
d) Hipnotizmus	93
e) Elragadtatás	97
f) Misztériumok	103
g) A kereszteny misztikus Istenlátása	104

MÁSODIK RÉSZ.

<i>a)</i> Isten	132
<i>b)</i> Az ember	136
<i>c)</i> A lélek.....	141
<i>d)</i> Az anyag titkai.....	146

Második fejezet.

A tudomány az Ige képmása	155
A természet az Igét tükrözi · ·	159
A Gondviselés az Igét dicsőíti	167

Harmadik fejezet.

Az égi ember az Igét követi	171
«Térj magadba és meglátod Istant»	178

Negyedik fejezet.

A hamis bölcseség tévútjai	186
----------------------------------	-----

Ötödik fejezet.

Az Egek öre	202
A falak örei	207

HARMADIK RÉSZ.

A Szentlélek szellemiségünk forrása	223
A Szentlélek a lélek lelke	223